

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Martin Järve

**OSANIKU JA AKTSIONÄRI HÄÄLEÕIGUSE PIIRAMINE KAPITALIÜHINGUTE
OTSUSTE TEGEMISEL**

Magistritöö

Juhendaja

dr. iur. Andres Vutt

Tartu
2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. HÄÄLEÕIGUSE PIIRANGU EESMÄRK JA KOHALDAMISE ÜLDISED PÕHIMÕTTED	8
1.1 Hääleõiguse piirangu eesmärk.....	8
1.2 Hääleõiguse piirangu kohaldamise põhimõtted	11
1.3 Hääleõiguse piirangu subjektid	15
2. HÄÄLEÕIGUSE PIIRANGULE ALLUTATUD OTSUSED	22
2.1 Liikme vabastamine kohustusest või vastutusest	22
2.2 Nõusoleku andmine osanikule osa võõrandamiseks	23
2.3 Liikmega tehingu tegemine	24
2.4 Liikmega õigusvaidluse pidamine.....	32
2.5 Ühingu organisse kuuluva liikme tegevuse kontrollimine	35
3. KEHTIVA ÕIGUSE TAKISTUSED ÜHINGU HUVIDELE VASTAVA OTSUSENI JÕUDMISEL	37
3.1 Hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmete kohustus ja keeld hääletada teatud viisil	37
3.2 Huvide identsus ja ühingu huvid otsuse kehtetuks tunnistamise piiranguna	42
3.3 Kapitaliühingu liikmete võimalus hääleõiguse piirangu regulatsioon ise kehtestada	47
4. HÄÄLEÕIGUSE PIIRANGU PAINDLIKUMA REGULEERIMISE VÕIMALUSED	51
4.1 Alternatiivse hääleõiguse piirangu regulatsiooni lähtealused	51
4.2 Hääleõiguse piirangu reguleerimine Ühendkuningriigi õiguse eeskujul.....	55
4.3 Hääleõiguse piirangu üldine printsiip liikmega tehingu tegemisel	66
4.4 Huvide konflikt kui hääleõiguse piiramise ümberlükatav eeldus.....	69
KOKKUVÕTE	73
RESTRICTION OF SHAREHOLDERS' RIGHT TO VOTE IN ADOPTING RESOLUTIONS IN LIMITED LIABILITY COMPANIES (ABSTRACT)	78
LÜHENDID.....	85
KASUTATUD MATERJALID	85
KASUTATUD KIRJANDUS	86
KASUTATUD ÕIGUSAKTID	88
KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA	88
MUUD MATERJALID	90

SISSEJUHATUS

Kapitaliühingul (s.t osaühingul ja aktsiaseltsil) kui õiguslikul abstraktsioonil puudub inimesele omane loomulik tahe, mistõttu kujuneb kapitaliühingu tahe tema organite otsuste kaudu. Kuna osanike otsused ja aktsionäride üldkoosoleku otsused rajanevad osanike ja aktsionäride antud häältel, on kapitaliühingu tahte kujundamise ja väljendamise aluseks just hääletamine.¹ Osanike otsuste ja aktsionäride üldkoosoleku otsuste vastuvõtmisel lähtutakse enamuse põhimõttest, mille kohaselt loetakse otsus tehtuks ka nende liikmete (s.t osanike ja aktsionäride) suhtes, kes hääletamisel enamuse tahtega ei nõustunud.² Enamuse põhimõtte väljendub selles, et äriseadustiku³ (ÄS) § 174 lg 1 ja § 299 lg 1 kohaselt loetakse osanike otsus ja aktsionäride üldkoosoleku otsus vastuvõetuks, kui selle poolt on antud üle poole koosolekul esindatud häältel, kui seaduse või põhikirjaga ei ole sätestatud suuremat häälteenamuse nõuet. Seega kehtib otsus ka nende osanike ja aktsionäride suhtes, kes otsuse tegemisel ei osalenud või kes hääletasid tehtava otsuse vastu.

Enamuse põhimõtte baseerub statistilisel hüpoteesil, mille kohaselt on otsus selle tegemise ajal „õige“ ja vastab ühingu huvidele, kui seda pooldab enamik hääletajatest. Samas peab see hüpotees paika vaid juhul, kui hääled antakse siiralt ehk usus, et vastav otsus teenib ühingu ja selle liikmete huve.⁴ Hääletamisel ei pruugi kapitaliühingu liikmed aga alati lähtuda ühingu kui iseseisva isiku huvidest, kuna samal ajal konkureerivad ühingu huvidega ka liikmete isiklikud huvid.⁵ Enese erahuvide eelistamine ja huvide konflikti sattumine tuleneb juba inimese loomusest ja alalhoiuinstinktist.⁶ Lähtumine enamuse põhimõttest kujutab endast seega ohtu, et enamus teeb otsuse lähtudes üksnes enda isiklikest huvidest, kahjustades sellega nii ühingut ennast kui ka vähemust.⁷

Eelnimetatud põhjustel piirab seadus teatud olukordades osanike ja aktsionäride õigust hääletada. Hääleõiguse piirangu regulatsiooni eesmärk on kaitsta ühingut liikme ja ühingu vahelise huvide konflikti eest ning tagada, et otsus tehakse liikme isiklike huvide asemel ühingu

¹ Varul, P. jt. Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012, lk 264, 287.

² Saare, K. jt. Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015, vnr 1989; RKTKo 3-2-1-72-13, p 21.

³ Äriseadustik. – RT I, 28.02.2019, 11.

⁴ Goshen, Z. Voting (Sincerely) in Corporate Law. – Theoretical Inquiries in Law 2001/2, lk 3–4. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=803104 (05.01.2020).

⁵ Saare, K. jt (viide 2), vnr 975, 2043.

⁶ Tiivel, T. Äriühingu juhtorgani liikme kohustused ja vastutus. Magistritöö. Juhendaja Paul Varul. Tartu: Tartu Ülikool 2004, lk 39.

⁷ Saare, K. jt (viide 2), vnr 1273.

enda huvides. Ühingu huvide kaitse saavutatakse läbi selle, et otsuse tegemisel jäetakse arvestamata nende liikmete häältega, kelle erahuvid on ühingu huvidega konfliktis.⁸

Hääleõiguse piirangu regulatsiooni puhul vastanduvad omavahel kaks fundamentaalset põhimõtet. Kapitaliühingu liikme osalemisõigus, sh hääleõigus, on kapitaliühingu liikme üheks olulisemaks õiguseks, kuna hääleõigus on peamine vahend, läbi mille saab kapitaliühingu liige oma õigusi ja huve maksma panna.⁹ Tulenevalt ÄS §-dest 168 ja 298 annab hääleõigus liikmetele võimaluse otsustada ühinguga seotud fundamentaalseid küsimusi, millel on vähemalt kaudne mõju ühingu tegevusele, toimimisele ja kasumlikkusele. Ühinguõiguses kehtib seetõttu ülemaailmselt põhimõte, et ühingu liikmed on oma hääleõiguse teostamisel vabad.¹⁰ Teisalt tuleneb aga seadusest ja kohtupraktikast, et nii osanikud kui aktsionärid on omavahelistes suhetes kui ka suhtes ühinguga allutatud tsiviilseadustiku üldosa seaduse¹¹ (TsÜS) §-s 32 sätestatud ühinguõiguslikule hea usu põhimõttele, mille sisuks on eelkõige hoiduda ühingu ja üksteise huvide kahjustamisest.¹² Veel olulisemana kehtib ühinguõiguse aluspõhimõtteks olev ühingu huvide primaarsuse põhimõte, mille kohaselt tuleks huvide vastandlikkuse korral eelistada ühingu enda üldisi huve.¹³ Hääleõiguse piiramisel vastanduvad seega omavahel liikme õigus hääletada ning vajadus kaitsta ühingu kui iseseisva isiku huve.

Eesti kehtivas õiguses on osanike ja aktsionäride hääleõiguse piirangu regulatsioon sätestatud vastavalt ÄS §-des 177 ja 303. Nimetatud sätted näevad ette loetelu juhtumgruppidest, mille korral on osaniku ja aktsionäri hääleõigus piiratud. Ollakse seisukohal, et seaduses nimetatud hääleõiguse piirangu juhtumgrupid on sätestatud kinnise loeteluna *numerus clausus* põhimõttel, s.t neid ei saa analoogia alusel muudele elulistele olukordadele üle kanda.¹⁴ Ühtlasi peetakse ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 nimetatud hääleõiguse piirangu juhtumgruppe abstraktseteks ehk eelduslikeks hääleõiguse piirangu olukordadeks, s.t seaduses nimetatud olukordade esinemisel on liikme hääleõigus piiratud ning seda sõltumata sellest, milline on otsustamisel

⁸ Käerdi, M. jt. Ühinguõiguse revisjon: Analüüs-kontseptsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2018, lk 568. https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_analuus-kontseptsioon.pdf (07.01.2020); RKTko 3-2-1-44-17, p 24; RKTko 3-2-1-55-14, p 37.

⁹ Cahn, A., Donald, D. C. Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA. Cambridge: Cambridge University Press 2010, lk 472–473; RKTko 3-2-1-72-13, p 23;

¹⁰ de Jongh, J. M. Shareholders' Duties to the Company and Fellow Shareholders. – European Company Law 2012/9 Issue 3, lk 1; Saare, K. (viide 14), lk 622.

¹¹ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 06.12.2018, 3.

¹² Saare, K. jt (viide 2), vnr 2069–2071; RKTko 3-2-1-7-10, p 31; RKTko 3-2-1-89-14, p 21; Ühinguõigusliku hea usu põhimõtte konkretiseeringuks on ka TsÜS § 38 lg 1 teisest lausest tulenev keeld kasutada hääleõigust eeliste omandamiseks ühingu või teiste liikmete arvelt.

¹³ Saare, K. jt (viide 2), vnr 1302; RKTko 3-2-1-89-14, p 36; RKTko 2-17-9986, p 20.

¹⁴ Saare, K. Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna – Juridica IX/2016, lk 624–626.

oleva toimingu või tehingu tegelik mõju.¹⁵ Seega ei oma ühingu huvid ega sisulise huvide konflikti olemasolu hääleõiguse piirangu rakendamisel tähtsust. Kuna hääleõiguse piirangu eesmärgiks on ühingu huvide kaitse, võib püstitada küsimuse, kas abstraktne hääleõiguse piirangu regulatsioon suudab ühingu huve kaitsta ning jõuda ühingu huvidele vastava otsuse tegemiseni.

Ühinguõiguslikud reeglid ei pruugi rakendamisel taotletud eesmäärke saavutada ning võivad osutada osapooltele liigselt koormavaks.¹⁶ Kuivõrd hääleõiguse piirang on kapitaliühingu liikme ilma jätmise ühest tema kõige fundamentaalsemast õigusest, peetakse seda *ultima ratio* meetmeks.¹⁷ Seetõttu peab regulatsioon olema mõistagi põhjendatud, vastama oma eesmärgile ning tagama vastanduvate huvide vahel õiglase tasakaalu. Ka Eesti Advokatuuri äriõiguse komisjon avaldas ühinguõiguse revisjoni ettevalmistamise etapis seisukohta, et kehtiv osanike ja aktsionäride hääleõiguse piirangu regulatsioon vajab analüüsimist ja korrigeerimist ulatuses, milles senised piirangud on põhjendamatult ebapiisavad või ebatõhusad.¹⁸ Avaldatud on seisukohta, et Eesti ühinguõigus vajab erinevate ühinguõiguslike rikkumiste ja osanike ja aktsionäride õiguskaitsevahendite ning nende süsteemi põhjalikku analüüsi.¹⁹ Õiguste kuritarvitamist ja huvide konfliktis tegutsemist ühingu liikmete poolt loetakse valdkonnaks, millele ei pöörata ühinguõiguses sageli piisavalt tähelepanu.²⁰

Lähtudes eeltoodust on käesoleva magistritöö eesmärgiks teha kindlaks, kas ÄS §-s 177 ja §-s 303 sätestatud hääleõiguse piirangu kohaldamise tingimused ja põhimõtted tagavad ühingu kui iseseisva isiku huvide kaitse ning võimaldavad jõuda ühingu huvidele vastava otsuseni. Eelneva tulemusel esitatakse töös ka ettepanekud, kuidas võiks Eesti kehtivas õiguses sätestatud osaniku ja aktsionäri hääleõiguse piirangu regulatsiooni edasi arendada. Magistritöö esimeseks hüpoteesiks on, et kehtiv hääleõiguse piirangu regulatsioon ei võimalda oma abstraktse ja formaalse rakendamise tõttu alati tagada ühingu huvide kaitset ning võib teatud juhtudel viia vastupidise olukorrani ehk ühingu huvide kahjustamiseni. Töö teiseks hüpoteesiks

¹⁵ Saare, K. (viide 14), lk 626.

¹⁶ Cheffins, B. R. *Company Law: Theory, Structure and Operation*. Oxford: Clarendon Press 1998, lk 163.

¹⁷ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 568.

¹⁸ Eesti Advokatuuri äriõiguse komisjoni ettepanekud ühinguõiguse kodifitseerimise ettevalmistamisega seoses. 20.06.2014, lk 5-6. https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/eesti_advokatuuri_arioguse_komisjoni_ettepanekud.pdf (08.01.2020).

¹⁹ Vutt, M. *Systematics of Shareholder Remedies—Origins and Developments*. – *Juridica International* XVII/2010, lk 198.

²⁰ Conac, P.-H. *The Shareholders' Duty Not to Abuse Rights*. – Birkmose, H. S. (ed). *Shareholders' Duties*. Wolters Kluwer 2017, lk 363.

on, et paindlikum hääleõiguse piirangu regulatsioon võimaldaks ühingu huvide kaitse eesmärki suuremas ulatuses realiseerida ja lähtuda otsuse tegemisel peaaesjalikult ühingu enda huvidest.

Magistritöö eesmärkidest lähtuvalt on töö jaotatud neljaks peatükiks. Esimene peatükk käsitleb hääleõiguse piirangu eesmärki ja hääleõiguse piirangu kohaldamise üldiseid põhimõtteid. Teine peatükk analüüsib hääleõiguse piirangule allutatud otsuseid ehk hääleõiguse piirangu sisulist ulatust, käsitledes ÄS § 177 lg-st 1 ja § 303 lg-st 1 tulenevaid hääleõiguse piirangu juhtumgruppe ning nende seost ja vastavust ühingu huvide kaitse eesmärgile. Töö kolmas peatükk käsitleb küsimust sellest, kas kehtiv õigus võimaldab liikme teatud viisil hääletamise kohustuse ja keelu, otsuse kehtetuks tunnistamise või põhikirjavabaduse kaudu jõuda ühingu huvidele vastava otsuseni olukorras, kus hääleõiguse piirangu abstraktne ja formaalne rakendamine võib kaasa tuua ühingu huvidele vastupidise otsuse vastuvõtmise. Neljas peatükk analüüsib paindlikuma hääleõiguse piirangu reguleerimise võimalusi, millega lahendada kehtiva hääleõiguse piirangu abstraktsusest ja formaalsusest tulenevaid probleeme. Paindlikuma reguleerimise võimalustena käsitletakse Ühendkuningriigi õiguse regulatsiooni, hääleõiguse piirangu üldist printsiipi liikmega tehingu tegemisel ning ümberlükatava eeldusena sätestatud hääleõiguse piirangut.

Seatud eesmärkide saavutamiseks kasutatakse magistritöös analüütilist, kvalitatiivset ja võrdlevat uurimismeetodit. Töö allikate alusel koostatakse süsteemne ülevaade ja analüüs töö hüpoteeside kontrollimiseks. Eesti kehtivat regulatsiooni võrreldakse Saksamaa ja Ühendkuningriigi õigusega. Kuna Eesti äriseadustik on välja töötatud suures osas just Saksa vastavate seaduste põhjal²¹ ning Saksa õiguses on hääleõiguse piirang sätestatud sarnase mudelina, on üheks võrdlusriigiks valitud Saksamaa. Ühingud, mida võrdlusel Saksa õigusega töös kasutatakse, on osaühingule vastav GmbH ja aktsiaseltsile vastav AG. Sarnaste õigussüsteemide analoogiliste seaduste ja praktika võrdlusmaterjaline kasutamine on vähemalt eraõigusnormide puhul seaduse mõtte ja eesmärgi selgitamiseks lubatud.²² Ühendkuningriik on võrdlusriigina valitud just vastupidisel põhjusel. Ühendkuningriigi ühinguõigus ja täpsemalt hääleõiguse piirangu regulatsioon lähtub paljuski teistsugustest põhimõtetest ja süsteemist kui Eesti ja Saksa õigus.

²¹ Kõve, V. 10-aastane äriseadustik – tagasivaade senisele arengule. – Juridica IX/2005, lk 597-598.

²² RKTko 3-2-1-89-14, p 26; RKTko 3-2-1-145-04, p 39.

Magistritöös kasutatavateks peamisteks allikateks on Eesti ja valitud võrdlusriikide õigusaktid, eelkõige ÄS, TsÜS, Saksa GmbHG²³, AktG²⁴ ning Ühendkuningriigi CA 2006²⁵. Samuti on töö peamised allikad eelnimetatud õigusaktide kohta käiv kohtupraktika ning seaduste kommentaarid. Lisaks eelnevale kasutatakse allikatena ka ühinguõiguse revisjoniga seonduvaid materjale ning töö probleemidega seonduvat erialakirjandust. Eesti õiguskirjanduses on osaniku ja aktsionäri hääleõiguse piirangut käsitletud iseseisva instituudina vähe. K. Saare on ajakirjas *Juridica* kirjutanud hääleõiguse piirangust ülevaatliku artikli, keskendudes peamiselt hääleõiguse piirangu subjektilisele ja sisulisele ulatusele Eesti ja Saksa kehtiva õiguse pinnalt.²⁶ Käesolev töö on oma käsituselt laiem, hõlmates ka hääleõiguse piirangu regulatsiooni rakendamise põhimõtete vastavust ühingu huvide kaitse eesmärgile ning kehtiva õiguse edasiarendamise võimalusi. Hääleõiguse piirang leidis käsitlemist ka ühinguõiguse revisjoni raames, kuid töögrupp tõdes, et tulenevalt revisjoni mahust käsitleti teemasid ülevaatlikul tasemel ning paljudel juhtudel ei olnud ammendav õigusteaduslik analüüs võimalik.²⁷

Märksõnad: äriühinguõigus, juriidilised isikud, hääleõigus.

²³ Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 4123-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 10 des Gesetzes vom 17. Juli 2017 (BGBl. I S. 2446) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/index.html> (01.02.2020).

²⁴ Aktiengesetz vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 12. Dezember 2019 (BGBl. I S. 2637) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/aktg/index.html> (01.02.2020).

²⁵ Companies Act 2006. – <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> (17.03.2020).

²⁶ Saare, K. (viide 14).

²⁷ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 1.

1. HÄÄLEÕIGUSE PIIRANGU EESMÄRK JA KOHALDAMISE ÜLDISED PÕHIMÕTTED

1.1 Hääleõiguse piirangu eesmärk

Kapitaliühingu liikmete huvid on tihti subjektiivsed ja lahknevad, mistõttu võetakse kapitaliühingutes otsuseid vastu hääletades ja enamuse põhimõttel.²⁸ ÄS § 174 lg 1 ja § 299 lg 1 kohaselt loetakse osanike otsus ja aktsionäride üldkoosoleku otsus vastuvõetuks, kui selle poolt on antud üle poole koosolekul esindatud häälest, kui seaduse või põhikirjaga ei ole sätestatud suuremat häälteenamuse nõuet. See tähendab, et otsus kehtib ka nende liikmete suhtes, kes otsuse tegemisel ei osalenud või enamuse tahtega ei nõustunud. Järelikult kujundab kapitaliühingu tahte liikmete häälteenamus.

Osalus kapitaliühingus annab liikmele teatud varalised ja mittevaralised õigused, mille hulka kuulub ka hääleõigus.²⁹ Kuna kapitaliühingu osalust käsitletakse liikmele kuuluva varana, peetakse ühingu liikmeid oma hääleõiguse teostamisel vabaks, s.t liikmed võivad oma hääleõigust teostada enda huvidest lähtuvalt.³⁰ See põhimõte ei ole aga absoluutne. Laiemas tähenduses piiratakse kapitaliühingu liikme hääleõiguse teostamist kahel viisil. Teatud juhtudel seab kas seadus või kohtupraktika piirangud liikme poolt antava hääle sisule, s.t liikmele laieneb keeld või kohustus teatud viisil hääletada. Teistel juhtudel võib seadus jätta liikme temale kuuluvast hääleõigusest üldse ilma, s.o piirata liikme õigust hääletada (hääleõiguse piirang).³¹ Viimase väljenduseks on Eesti õiguses ÄS §-s 177 ja §-s 303 sätestatud hääleõiguse piirang, mis välistab normides ettenähtud juhtudel liikme õiguse häält anda.

Hääleõiguse piirangu regulatsioon põhineb asjaolul, et lähtumine enamuse tahtest ja enamuse põhimõttest kujutab endas ohtu, et (häälte)enamus teeb otsuse lähtudes üksnes enda isiklikes huvides, kahjustades sellega ühingu enda või teiste liikmete huve.³² Olukordades, kus hääletamisel konkureerivad liikme isiklikud huvid ühingu huvidega, eksisteerib oht, et hääletav liige eelistab enda eraldiseisvaid isiklikke huve ühingu huvidele.³³ Seega võib liikmete isiklike huvide ja ühingu enda huvide vahelise konkurentsi tõttu tekkida olukord, kus tehtav otsus teenib ühingu huvide asemel mõne liikme või liikmete isiklikke eraldiseisvaid huve. Selline olukord

²⁸ Goshen, Z. (viide 4), lk 3–4; Varul, P. jt (viide 1), lk 287.

²⁹ Saare, K. jt (viide 2), vnr 1070, 2061–2063.

³⁰ de Jongh, J. M. (viide 10), lk 1; Saare, K. (viide 14), lk 622; Hollington, R. Shareholders' Rights. Fourth edition. London: Sweet & Maxwell 2004, vnr 5–24.

³¹ Saare, K. (viide 14), lk 624.

³² Saare, K. jt (viide 2), vnr 1273.

³³ *Ibidem*, vnr 975, 2043.

ei ole kooskõlas ühinguõiguse aluspõhimõtteks oleva ühingu huvide primaarsuse põhimõttega, mille kohaselt tuleks liikmete huvide vastandlikkuse korral eelistada ühingu enda üldisi huve.³⁴ Ühingu huvide primaarsuse põhimõte väljendub ka selles, et ühingu puudutavate otsuste tegemisel peavad liikmed lähtuma mitte enda isiklikest, vaid eelkõige ühingu huvidest.³⁵ Ühtlasi on ühingu liikmed allutatud TsÜS §-st 32 tulenevale ühinguõiguslikule hea usu põhimõttele, mille kohaselt peavad liikmed arvestama muuhulgas ühingu enda huvidega ning hoiduma ühingu huvide kahjustamisest.³⁶

Avaldatud on seisukohta, et lisaks juhatuse liikmetele satuvad ka osanikud ja aktsionärid sageli huvide konflikti olukordadesse. Liikme ja ühingu vahelise kahjuliku huvide konflikti ilmestamiseks võib tuua järgmise näite. Olukorras, kus ühing A plaanib ühingu B omandamist, on tavaline, et omandaja ehk A liikmete seas on erimeelsusi selle osas, kas tehing on ühingule kasulik või kahjulik. Juhul, kui näiteks isikul X on omandavas ühingu ehk A-s kontrolliv häälteenamus ning omandatavas ühingu ehk B-s täielik kontroll (100%), tekib huvide konflikti olukord. Teisisõnu ei pruugi X hääletada üksnes lähtuvalt ühingu A huvidest. Peamine probleem tõusetub just olukorras, kus ühing A teeks halva otsuse, näiteks maksaks B eest liiga kõrget hinda. Kui A maksaks B eest liiga kõrget hinda, oleks tehing A-le ja A liikmetele majanduslikult kahjulik. Ühingu B (ja tema ainuosaniku X-i jaoks) oleks tehing aga majanduslikult kasulik. Seega tekib olukord, kus ühingu A jaoks kahjulik otsus on ühingu A teistele liikmetele kahjulik, X-le aga samaaegselt kasulik. Selliselt saavutab X ühingu A arvelt soodsa olukorra.³⁷ Lisaks liikmega tehtavatele tehingutele peetakse peamisteks huvide konflikti juhtumiteks ka liikmega õigusvaidluse pidamist ning liikme vabastamist vastutusest ja kohustustest.³⁸

ÄS §-s 177 ja §-s 303 sätestatud hääleõiguse piirangu eesmärk on seega kaitsta ühingu enda liikmete erahuvide eest ning tagada, et otsus tehakse hääletaja isiklike huvide asemel ühingu huvides. Hääleõiguse piirang kaitseb ühingu huve läbi selle, et otsuse tegemisel jäetakse arvestamata liikmete häältega, kelle erihuvid on konfliktis ühingu enda huvidega. Hääleõiguse piirangu regulatsioon kaitseb seeläbi peamiselt ühingu ennast ning oma toime tõttu ka liikmete huve.³⁹ Hääleõiguse piirangu eesmärki on käsitletud mitmes lahendis ka Riigikohus, märkides, et hääleõiguse piirangu eesmärgiks on vältida liikme ja ühingu vahelist huvide konflikti, sest

³⁴ Saare, K. jt (viide 2), vnr 1302; RKTko 3-2-1-89-14, p 36; RKTko 2-17-9986, p 20.

³⁵ RKTko 3-2-1-144-11, p 13.

³⁶ Saare, K. jt (viide 2), vnr 1300; RKTko 3-2-1-7-10, p 31.

³⁷ Goshen, Z. (viide 4), lk 17–18.

³⁸ Saare, K. (viide 14), lk 626.

³⁹ *Ibidem*, lk 622.

liikmel võib teingu tegemisel tekkida soov eelistada enda isiklikke majanduslikke huve ühingu huvidele.⁴⁰ Lisaks eelnevale on kohtupraktikas peetud hääleõiguse piirangu eesmärkideks enamuse kuritarvituse vältimist⁴¹ ning ühingu huvide kaitset liikmega tehtavate kahjulike tehingute või toimingute eest.⁴²

Saksa õiguses käsitletakse sarnaselt Eesti õigusele osaniku ja aktsionäri hääleõiguse piirangu eesmärgina eelkõige ühingu huvide kaitset liikmete vastanduvate erahuvide eest. Hääleõiguse piirangu eesmärgiks on tagada ühingu huvide prevaleerumine olukordades, kus hääletamisel konkureerivad osaniku või aktsionäri erahuvid ühingu huvidega. Hääleõiguse piirangu lähtealuseks peetakse arusaama, mille kohaselt ei tohiks ükski kapitaliühingu liige omandada ühingu arvelt ühepoolset eeliseid, seda läbi ühinguga sõlmitavate tehingute või enda vastutusest vabastamise kaudu.⁴³ Ollakse seisukohal, et kuigi liikmed lähtuvad hääletamisel pea alati enese erahuvidest, siis hääleõiguse piirangu regulatsioon põhineb kindlatel juhtumgruppidel, kus esineb oht, et hääletaja kasutab oma hääleõigust üksnes enese erahuvides ja seda ühtlasi ühingu huvide vastaselt. Seega on hääleõiguse piirangu eesmärgiks tagada ühingu tahtekujunduse õigsus.⁴⁴ Hääleõiguse piirang eesmärgiks on kaitsta eelkõige ühingut ennast, kuid oma toime läbi kaitseb hääleõiguse piirang ka vähemusosanikke ja aktsionäre, seda eelkõige olukordades, kus enamus soovib oma hääleteenamusega omandada eeliseid just vähemuse arvelt.⁴⁵ Seega tuleneb eelnevast, et Eesti ja Saksa õiguses lähtutakse sarnastest hääleõiguse piirangu eesmärkidest, milleks on kokkuvõttes ühingu huvide kaitse liikmete vastanduvate ja kahjulike erahuvide eest.

Autori hinnangul tuleb hääleõiguse piirangu eesmärgi puhul silmas pidada, et selle peamine eesmärk on eelkõige ühingu huvide kaitse. Vaatamata sellele, et hääleõiguse piirangu sisuks on huvide konflikti vältimine, teenib see siiski ühingu huvidest lähtumise ja ühingu huvide kaitse eesmärki. Hääleõiguse piirangu toime, mille kohaselt jäetakse otsuse tegemisel konfliktsete hääletega arvestamata, on üksnes vahend, millega jõuda sätte tegeliku eesmärgini, milleks on ühingu eraldiseisvate huvide kaitse liikme vastanduva ja kahjuliku erahuvi eest. Ka

⁴⁰ RKTko 3-2-1-44-17, p 24; RKTko 3-2-1-55-14, p 37; RKTko 3-2-1-144-11, p 13.

⁴¹ TlnRnKo 13.02.2019 tsiviilasjas 2-17-12817, p 7.

⁴² RKTko 3-2-1-44-17, p 24; RKTko 3-2-1-55-14, p 37.

⁴³ Drescher, I. GmbHG § 47, Rn 128–129. – Fleischer, H., Goette, W. (hrsg) Münchener Kommentar zum GmbHG. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2019 (edaspidi Drescher, I. MÜKoGmbHG); Arnold, M. AktG § 136, Rn 1, 5. – Goette, W., Habersack, M., Kalss, S. Münchener Kommentar zum Aktiengesetz. 4. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2018 (edaspidi Arnold, M. MÜKoAktG).

⁴⁴ Römermann, V. GmbHG § 47, Rn 87. – Heidinger, A., Leible, S., Schmidt, J. (hrsg). Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2017 (edaspidi Römermann, V. MHLs GmbHG).

⁴⁵ *Ibidem*, § 47, Rn 89.

kohtupraktikas on väljendatud seisukohta, et hääleõiguse piirangu eesmärgiks on tagada, et otsus teeniks tervikuna ühingu huve.⁴⁶

1.2 Hääleõiguse piirangu kohaldamise põhimõtted

Osaniku hääleõiguse piirang on kehtivas õiguses ette nähtud ÄS § 177 lg-s 1, mille kohaselt ei või osanik hääletada⁴⁷, kui otsustatakse tema vabastamist kohustusest või vastutusest, nõusoleku andmist tema osa võõrandamiseks, tema ja osaühingu vahel tehingu tegemist või temaga õigusvaidluse pidamist ning selles tehingus või õigusvaidluses osaühingu esindaja määramist või küsimusi, mis puudutavad selle kontrollimist või hindamist, milline on osaniku või tema esindaja tegevus juhatuse või nõukogu liikmena.

ÄS § 177 lg 3 sätestab erandjuhtumid, millele hääleõiguse piirang ei laiene olenemata sellest, et need juhtumid mahuvad olemuslikult ÄS § 177 lg-s 1 sätestatud juhtumgruppide alla. ÄS § 177 lg 3 kohaselt ei ole osaniku hääleõigus piiratud enda valimisel juhatuse liikmeks, ametiaja pikendamisel ja tagasikutsumisel. Nimetatud muudatus lisati seadusesse õigusselguse eesmärgil tulenevalt Riigikohtu seisukohtadest. Muudatuse aluseks olevad Riigikohtu seisukohad pärinevad lahenditest 3-2-1-65-08 ja 3-2-1-145-08.⁴⁸

Riigikohus asus lahendis 3-2-1-65-08 seisukohale, et ÄS § 177 lg 1 ei piira osaniku hääleõigust juhul, kui otsustatakse osaniku valimist juhatuse liikmeks, ametiaja pikendamist või tagasikutsumist.⁴⁹ Kohtuasjas 3-2-1-145-08 oli muuhulgas vaidluse all küsimus, kas ÄS § 177 lg 1 piirab osaniku hääleõigust juhatuse liikme tagasikutsumise otsustamisel, kui osanik ise on tagasikutsutav juhatuse liige. Riigikohus jäi eelviidatud lahendis 3-2-1-65-08 avaldatud seisukoha juurde ning märkis, et vastupidine seisukoht viiks sisuliselt olukorrani, kus vähemusosanikul oleks võimalik igal ajal enamusosanikust juhatuse liige tagasi kutsuda. See ei läheks aga kokku Riigikohtu poolt varasemalt väljendatud põhimõttega, et osaühingus häälteenamust omava isiku otsused juhatuse liikme valimise ja tagasikutsumise kohta ei ole

⁴⁶ TlnRnKo 06.03.2018 tsiviilasjas 2-17-4961, p 31.

⁴⁷ Hääleõiguse piirang välistab üksnes liikme õiguse otsuse tegemisel hääletada. Isegi kui liikmele kohaldub hääleõiguse piirang, säilib liikmel õigus koosolekul osaleda ning päevakorrapunktide kohta teavet saada. Samuti tuleb hääleõiguse piirangule allutatud liikme suhtes järgida seaduses ja põhikirjas ettenähtud koosoleku kokkukutsumise ja otsuste tegemise sätteid. Vt eelneva kohta Käerdi, M. jt (viide 8), lk 568; RKTko 3-2-1-65-08, p 31; TlnRnKm 14.05.2019 tsiviilasjas 2-17-18752, p 13.4.

⁴⁸ Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu 733 SE seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/download/5c53690e-3d90-08a2-d4e0-21475f09a48c> (17.01.2020).

⁴⁹ RKTko 3-2-1-65-08, p 31.

heade kommetega vastuolus, kuna vastasel juhul oleks vähemusel võimalik pahatahtlikult ühingu majandustegevust takistada.⁵⁰

Hääleõiguse piirangu regulatsioon näeb lisaks eelnevale erisuse ette juhuks, kui osaühingul on vaid üks osanik või kui osanikuks on lisaks osaühing ise. ÄS § 177 lg 2 järgi ei kohaldata sellistel juhtudel osanikule hääleõiguse piirangut, kuid osaühingu ja ainuosaniku vahelised tehingud peavad siiski olema kirjalikud või nende kohta tuleb viivitamata vormistada osaniku allkirjaga dokument tehingu oluliste tingimuste kohta. Erisust põhjendatakse asjaoluga, et kui hääleõiguse piirang kehtiks ka juhtudel, kus ühingul on vaid üks osanik või kui osanikuks on ka ühing ise, siis oleks ÄS § 177 lg-s 1 sätestatud küsimustes otsuste vastuvõtmine võimatu. ÄS § 177 lg 2 ei võimalda küll hääleõiguse piirangu regulatsiooni mõistes kuritarvitusi vältida, kuid kirjalikkuse ja oluliste tingimuste kajastamise nõue tagab, et tagantjärele on võimalik kuritarvitused tuvastada ning näiteks pankrotimenetluses tagasi võita.⁵¹

Lisaks sellele, et hääleõiguse piirangut ei kohaldata ühe osanikuga ühingu puhul, ei kohaldata Saksa õiguspraktikas hääleõiguse piirangut juhtumitel, mil hääleõiguse piirang piiraks kõikide hääletavate osanike õigust hääletada. Vastasel juhul ei oleks võimalik nendel juhtudel otsuseid üldse vastu võtta.⁵² See reegel kohaldub aga üksnes juhtudel, kui see on vältimatult vajalik. Näiteks kohaldub hääleõiguse piirang juhul, kui otsustatakse tehingu tegemist kõikide osanikega. Sel juhul ei saa kõik osanikud hääletada ühiselt otsuse poolt, vaid iga tehingu kohta tuleb teha eraldi otsus, kus ainult vastava osaniku hääleõigus on piiratud.⁵³ Autori hinnangul tuleb nimetatud seisukohta kohaldada ka Eesti õiguses, kuivõrd oma eesmärgi poolest ühtib see põhimõtte ühe osaniku erandi eesmärgiga. Ebasoovitav on olukord, kus hääleõiguse piirangu tõttu ei saaks ühing otsust üldse vastu võtta.

ÄS §-s 303 sätestatud aktsionäri hääleõiguse piirang lähtub sarnastest põhimõtetest nagu osaniku hääleõiguse piirangu regulatsioon. Ühe erisusena ei sisaldu ÄS § 303 lg 1 juhtumgruppide loetelus osaühingu puhul kehtivat juhtumit, kus otsustatakse nõusoleku andmist osanikule tema osa võõrandamiseks. Selline erisus tuleneb aga aktsiaseltsi regulatsiooni erisusest, mille kohaselt ei ole peale ostueesõiguse võimalik muid aktsia vaba võõrandamise piiranguid ette näha.⁵⁴ Teise erisusena puudub aktsionäri hääleõiguse piirangu regulatsiooni juures ÄS § 177 lg-le 3 sarnane välistus, mille kohaselt võib osanik hääletada

⁵⁰ RKTko 3-2-1-145-08, p 12.

⁵¹ Saare, K. jt (viide 2), vnr 2044.

⁵² Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 188.

⁵³ Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 99.

⁵⁴ Saare, K. jt (viide 2), vnr 2094.

enda valimisel juhatuse liikmeks, ametiaja pikendamisel ja tagasikutsumisel. Eelnõu, mille alusel ÄS § 177 lg 3 seadusesse lisati, sarnast sätet aktsiaseltsile ette ei näinud.⁵⁵ Sellegipoolest peetakse ÄS § 177 lg-t 3 analoogia alusel kohaldatavaks ka aktsiaseltside puhul, kui aktsionärid otsustavad nõukogu liikmete valimist ja tagasikutsumist.⁵⁶ Muudes aspektides lähtub ÄS §-s 303 sätestatud aktsionäri hääleõiguse piirang samadest põhimõtetest, mis kehtivad osaniku hääleõiguse piirangu regulatsiooni puhul.

Hääleõiguse piirangu regulatsiooni peetakse seega sätestatuks konkreetsete juhtumgruppide loeteluna, mille esinemise korral piirab seadus osaniku ja aktsionäri õigust hääletada. ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 loetletud olukordade puhul on osaniku õigus otsuse suhtes häält anda välistatud ning seda sõltumata sellest, milline on otsustamisel oleva toiminguga või tehingu tegelik mõju. Seetõttu peetakse ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 loetletud juhtumgruppe eelduslikeks ehk abstraktseteks hääleõiguse piirangu olukordadeks.⁵⁷ Järelikult ei ole hääleõiguse piirangu juhtumgruppide puhul oluline sisulise huvide konflikti olemasolu. Ühtlasi ei mõjuta hääleõiguse piirangu rakendamist tehtava otsuse mõju ühingu enda huvidele.

ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 loetletud abstraktseid hääleõiguse piirangu juhtumeid peetakse õiguskirjanduses avaldatu kohaselt *numerus clausus* põhimõttel sätestatud loeteluks. See tähendab, et hääleõiguse piirangu juhtumid on seaduses ammendavalt loetletud ning neid ei saa analoogia alusel teistele olukordadele üle kanda. Sellest tulenevalt ei hõlma seaduses sätestatud hääleõiguse piirangu juhtumid kõikvõimalikke olukordi, millal hääletava liikme ja ühingu huvide vahel esineb huvide konflikt. Sel põhjusel ei ole ka võimalik tuletada üldist põhimõtet, mille alusel hääleõiguse piirangut läbivalt kohaldada.⁵⁸ Saksa õiguskirjanduses on avaldatud seisukohta, et seaduses sätestatud hääleõiguse piirangu juhtumeid ei tohi analoogia korras teistele olukordadele üle kanda seepärast, et hääleõiguse piirangu rakendamisega välistatakse kapitaliühingu liikme fundamentaalne õigus – õigus hääletada.⁵⁹

Saksa õiguses on GmbH liikme ehk osaniku ja AG liikme ehk aktsionäri hääleõiguse piirang sätestatud sarnase mudelina, s.t seaduses endas on määratletud konkreetsete juhtumid, mille puhul välistatakse osaniku ja aktsionäri õigus hääletada ning seda olenemata sellest, kas hääletava liikme ja ühingu vahel tegelikkuses huvide konflikt eksisteerib või mitte.⁶⁰

⁵⁵ Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu 733 SE seletuskiri. – <https://www.riigikogu.ee/download/5c53690e-3d90-08a2-d4e0-21475f09a48c> (17.01.2020).

⁵⁶ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 570.

⁵⁷ *Ibidem*, lk 569; Saare, K. (viide 14), lk 626.

⁵⁸ Saare, K. (viide 14), lk 624–626.

⁵⁹ Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 81.

⁶⁰ Saare, K. (viide 14), lk 626.

Õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et seaduses nimetatud juhud eeldavad abstraktselt huvide konflikti olemasolu. Regulatsiooni abstraktsuse tõttu ei ole seda võimalik ümber lükata. See tähendab, et isegi juhul, kui konkreetse hääleõiguse piirangu kohaldamisalas oleva juhtumi korral tegelikkuses huvide konflikti ei eksisteeri, ei ole seda eeldust võimalik ümber lükata ja hääleõiguse piirang kuulub kohaldamisele.⁶¹

Saksa GmbHG § 47 lg 4 kohaselt puudub osanikul hääleõigus, kui otsustatakse tema vabastamist kohustusest või vastutusest ühingu ees, tema ja ühingu vahel tehingu tegemist või temaga õigusvaidluse pidamist ja õigusvaidluse lõpetamist. Saksa AktG § 136 lg 1 järgi puudub aktsionäril hääleõigus, kui otsustatakse tema vabastamist kohustusest kohustusest või vastutusest ühingu eest või tema vastu nõude esitamist ühingu poolt. Eelnevast tuleneb, et hääleõiguse piirangu regulatsiooni eesmärk ja rakendamise põhimõtted on Eesti ja Saksa õiguses pea et identsed. Siiski esineb ÄS § 177 lg 1, ÄS § 303 lg 1, GmbHG § 47 lg 4 ja AktG § 136 lg 1 sisus üksikuid erisusi.

Peamine erinevus GmbHG § 47 lg 4 ja AktG § 136 lg 1 regulatsiooni vahel on see, et AktG § 136 lg 1 ehk aktsionäri hääleõiguse piirangu juhtumgruppidesse ei kuulu aktsionäri tehingu tegemine. Seevastu GmbHG § 47 lg 4 kohaselt on osanikuga tehingu tegemisel vastava osaniku hääleõigus piiratud. Ka ÄS § 177 lg 1 ja ÄS § 303 lg 1 näevad liikmega tehingu tegemiseks ette hääleõiguse piiramise. „Tehingu tegemine aktsionäriaga“ ei jäänud AktG § 136 lg 1 hääleõiguse piirangu juhtumgruppidest välja juhuslikult, s.t tegemist ei ole seaduse lüngaga, vaid seadusandja teadliku otsusega.⁶² Võrreldes Eesti ja Saksa õiguse hääleõiguse piirangu regulatsioone ilmneb ühtlasi ka see, et GmbHG § 47 lg 4 ja AktG § 136 lg 1 kohaselt ei sisaldu seaduse loetus juhtum, mis puudutab selle kontrollimist või hindamist, milline on liikme või tema esindaja tegevus juhatuse või nõukogu liikmega. Saksa õiguses loetakse aga nimetatud juhtumit liikmega tehingu tegemiseks.⁶³

Seega tuleneb eelnevast, et Eesti kehtivas õiguses on osaniku ja aktsionäri hääleõiguse piirang ÄS §-des 177 ja 303 sätestatud abstraktse *numerus clausus* loetusena. See tähendab, et nimetatud normides sätestatud juhtudel on osaniku ja aktsionäri hääleõigus piiratud ning seda sõltumata sellest, kas tegelikkuses ühingu ja hääletava liikme vahel sisuline ja kahjulik huvide

⁶¹ Arnold, M. MüKoAktG § 136, Rn 5.

⁶² Rieckers, O. AktG § 136, Rn 17. – Spindler, G., Stilz, E. (hrsg). Kommentar zum Aktiengesetz. 4. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2019; Tröger, T. H. Germany's Reluctance to Regulate Related Party Transactions: An Industrial Organization perspective. – SAFE Working Paper No. 202, lk 19. – https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3129300 (01.03.2020).

⁶³ Saare, K. (viide 14), lk 627; Tuleb märkida, et AktG § 136 lg 1 ei näe liikmega tehingu tegemisel ette hääleõiguse piirangut. Samas on AktG § 142 lg-s 1 erinormina liikme hääleõigus piiratud erikontrolli määramise otsustamisel.

konflikt esineb või mitte. Ühtlasi ei arvestata piirangu rakendamisel ühingu enda huvidega. Saksa õiguses lähtuvad GmbHG § 47 lg 4 ja AktG § 136 lg 1 sarnastest põhimõtetest nagu Eesti kehtivas õiguses sätestatud hääleõiguse piirang. Peamine erinevus Eesti ja Saksa regulatsiooni vahel on see, et Saksa õiguses ei ole AG liikme ehk aktsionäri hääleõigus piiratud olukordades, kus otsustatakse aktsionäri teingu tegemist.

1.3 Hääleõiguse piirangu subjektid

ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 nimetatud juhtumgruppide korral piiratakse osaniku ja aktsionäri hääleõigust. Seega määratleb seadus hääleõiguse piirangu adressaadina vaid osaniku ja aktsionäri. Saksa õiguskirjanduses on märgitud, et seaduse sõnastus, mis allutab hääleõiguse piirangule üksnes osanikud ja aktsionärid, on liiga üldine ning ei taga enda eesmärgi ehk ühingu huvide kaitse saavutamist. Seetõttu on kohtupraktikas ja õiguskirjanduses hääleõiguse piirangu isikulist kohaldamisala täpsustatud.⁶⁴ Seega tuleb analüüsida, milliste kriteeriumite ja põhimõtete alusel tuleb hääleõiguse piirangule allutatud isikuid kindlaks määrata.

Kuna hääleõiguse piirangu adressaatideks on ÄS § 177 ja § 303 kohaselt vaid osanikud ja aktsionärid, võib esmalt püstitada küsimuse sellest, kas hääleõiguse piirangu isikulist kohaldamisala muudab hääletamine esindussuhte alusel. Avaldatud on seisukohta, et hääleõiguse piirangu kohaldamist esindussuhte alusel tegutsemine ei muuda, kuna vastasel juhul ei täidaks hääleõiguse piirang oma eesmärgi. Seda seisukohta toetab ka Saksa õiguses sätestatud hääleõiguse piirangu regulatsioon. GmbHG § 47 lg 4 ja AktG § 136 lg 1 sisaldavad sõnaselgelt põhimõtet, et hääleõiguse piirangu olukordades ei tohi osanik või aktsionär enda hääleõigust teostada ei enda ega kolmanda isiku eest.⁶⁵ Seega ei vabane kapitaliühingu liige esindaja nimetamisega hääleõiguse piirangu kohaldamisalast. Liige ei vabane hääleõiguse piirangu kohaldamisalast ka juhul, kui ta annab oma osaluse üle enda juhiste alluvale kolmandale isikule ehk nn usaldusisikule.⁶⁶

Kuigi ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 kohaselt kehtib hääleõiguse piirang osanikule ja aktsionärile, on kohtupraktikas enim küsimusi tekitanud hääleõiguse piirangu laienemine liikmega seotud isikutele. Lahendis 3-2-1-144-11 lahendas Riigikohus küsimust hääleõiguse piirangu isikulisest kohaldamisalast osanikuga õigusvaidluse pidamisel. ÄS § 177 lg 1 kohaselt ei või osanik hääletada, kui otsustatakse osanikuga õigusvaidluse pidamist ning selles õigusvaidluses

⁶⁴ Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 92–93.

⁶⁵ Saare, K. (viide 14), lk 630.

⁶⁶ *Ibidem*, lk 631.

osaühingu esindaja määramist. Asjas oli vaidluse all küsimus, kas ÄS § 177 lg 1 piirab osaniku hääleõigust juhul, kui otsustatakse õigusvaidluse pidamist mitte hääletava osanikuga, vaid ühinguga, milles hääletav osanik omab 100%-list osalust. Kolleegium märkis, et kuigi ühing ja ühingu ainuosanik on õiguslikus mõttes eraldiseisvad isikud, peavad osanikud ühinguõiguse üldpõhimõtte kohaselt lähtuma ühingut puudutavate otsuste korral ühingu enda huvidest, mitte enese isiklikest, sh enda kontrollitavate ühingute huvidest. Sellest tulenevalt asus kohus seisukohale, et kuna äriseadustiku mõttes annab 100% osalus ühingus ainuosanikule selle ühingu tegevuse üle täieliku kontrolli, siis esineb osanikul tema kontrolli all oleva ühingu vastu nõude esitamise korral majanduslik huvi, mis reeglina vastandub ühingu enda huvidele. Seetõttu tuleb Riigikohtu hinnangul tõlgendada ÄS § 177 lg-t 1 selliselt, et osaniku hääleõigus on piiratud ka juhul, kui otsustatakse õigusvaidluse pidamist tema ainuosalusega äriühinguga. Majanduslike huvide konflikti tuleb kohtu hinnangul sellisel juhul eeldada.⁶⁷ Nimetatud seisukoht on kohtupraktikas ka edaspidi kinnitamist leidnud.⁶⁸ Seega on Riigikohus hääleõiguse piirangu isikulist kohaldamisala laiendanud. Hääleõiguse piirang on seega kohaldatav ka olukordades, kus otsustatakse osaniku täieliku kontrolli all oleva ühinguga (100% osalus) tehingu tegemist või õigusvaidluse pidamist.

Kohtupraktikas on lisaks liikme täieliku kontrolli all oleva ühingu seotusele tõusetunud küsimus ka liikme abikaasa kontrolli all oleva ühingu seotusest. Kohtuasjas 3-2-1-26-17 oli muuhulgas lahendamisel küsimus, kas ÄS § 181 lg-st 3 tulenev osanike või nõukogu nõusoleku nõue kohaldub ka juhul, kui tehing tehakse osaühingu ja osaühingu juhatuse liikme abikaasa 100%-lise kontrolli all oleva äriühingu vahel. Riigikohus leidis, et ÄS § 181 lg 3 eesmärgiks on sarnaselt hääleõiguse piirangu regulatsioonile huvide konflikti vältimine, mistõttu tuleb ÄS § 181 lg-t 3 tõlgendada eelkäsitletud lahendis 3-2-1-144-11 väljendatud seisukoha eeskujul. Kokkuvõttes asus kohus seisukohale, et kui osaühingu ja osaühingu juhatuse liikme abikaasa 100%-lise kontrolli all oleva äriühingu vahel on tehtud tehing, vajab see kehtimiseks osanike nõusolekut.⁶⁹ Ollakse seisukohal, et nimetatud seisukoht on kohaldatav ka hääleõiguse piirangu regulatsiooni puhul.⁷⁰ Riigikohus on antud seisukohta hiljem ka kinnitanud, märkides lisaks, et ÄS § 181 lg 3 kohaldub huvide konflikti vältimiseks ka olukorras, kus kostja kui äriühingu juhatuse liige oli lepingupartneriks oleva äriühingu ainuosanik ja ainus juhatuse liige.⁷¹

⁶⁷ RKTkm 3-2-1-144-11, p 11–13.

⁶⁸ TlnRnKo 06.03.2018 tsiviilasjas 2-17-4961, p 31; RKTko 3-2-1-26-17, p 11.

⁶⁹ RKTko 3-2-1-26-17, p 11.

⁷⁰ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 571.

⁷¹ RKTko 2-17-1725, p 15.1–15.2.

Tuleb rõhutada, et eelkäsitletud seisukohad liikmega seotud isikutest (liikme või liikme abikaasa kontrolli all olev ühing) ei ole aga ülekantavad isiklikule seotusele. Kohtupraktikas ja õiguskirjanduses on Saksa õigusele tuginedes asutud seisukohale, et hääleõiguse piirang ei laiene siiski liikme sugulastele ja lähikondsetele.⁷² Saksa õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et isiklikest ja perekondlikest suhetest ei saa automaatselt järeldada huvide samasust, mistõttu ei ole sugulased ja lähikondsed üldreeglina hääleõiguse piirangule allutatud.⁷³ See ei tähenda aga seda, et liige saab hõlpsasti hääleõiguse piirangut vältida, võõrandades oma osaluse või osa sellest lähikondsele. Esiteks on Riigikohus korduvalt väljendanud seisukohta, et osaluse võõrandamise tehing, mille eesmärgiks on hääleõiguse piirangu vältimine, võib olla käsutustehinguna tühine.⁷⁴ Teiseks, kui hääleõiguse piirangule allutatud liige võõrandab oma osaluse eesmärgiga piirangut vältida, on osaluse omandaja hääleõigus piiratud.⁷⁵ Eelnevat arvestades on autori hinnangul küsitav, kas Riigikohtu seisukoha asjas 3-2-1-26-17 kohaldamine hääleõiguse piirangu reeglistikule on põhjendatud. Nagu eelnevalt välja toodud, luges Riigikohus ühingu juhatuse liikme ja juhatuse liikme abikaasa 100%-lise kontrolli all oleva ühingu majanduslikud huvid suurel määral sarnaseks, põhjendades seda muuhulgas varaühisuse varasuhtega.⁷⁶ Autor nõustub eelkäsitletud Saksa õiguse seisukohaga, mille kohaselt ei saa lähikondsete korral huvide identsust automaatselt eeldada ning osapoolte huve tuleks hinnata sisuliselt. Eelnimetatud Riigikohtu seisukoht võib olla põhjendatud ÄS § 181 lg 3 kontekstis, mis käsitleb ühingu ja juhatuse liikme vahel tehtud tehingut, kuid liikme hääleõiguse piiramise puhul ei tohiks lähikondsete huvide konflikti eeldada, vaid see tuleb igakordselt tuvastada.

Seega tuleneb kohtupraktikast, et hääleõiguse piirangule on osanikud ja aktsionärid allutatud ka juhul, kui otsustatakse ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 nimetatud küsimusi ühingutega, mis on osanike või aktsionäride täieliku (100%) mõju all ning kui täielikku kontrolli omab abikaasa. Liikme sugulasi ega lähikondseid ei loeta aga hääleõiguse piirangu kontekstis seotud isikuteks, mistõttu hääleõiguse piirang nendele isikutele reeglina ei laiene. Kuivõrd ÄS § 177 lg-s 1 ja ÄS § 303 lg-s 1 nimetatud juhtumeid kohaldatakse abstraktselt ja *numerus clausus* põhimõttel, siis hääleõiguse piirangu isikulist kohaldamisala on kohtupraktikas tõlgendatud laiendavalt. Autori hinnangul on see põhjendatud, kuivõrd vastasel juhul oleks äärmiselt kerge hääleõiguse

⁷² TlnRnKo 14.06.2013 tsiviilasjas 2-12-18857, p III; Saare, K. (viide 14), lk 632.

⁷³ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 203.

⁷⁴ RKTkm 2-16-18531, p 12.3; RKTko 3-2-1-156-12, p 11.

⁷⁵ Saare, K. (viide 14), lk 631.

⁷⁶ RKTko 3-2-1-26-17, p 10.

piirangut vältida. Samas on Riigikohus hääleõiguse piirangu isikulist kohaldamisala käsitlenud siiski vähe, mistõttu on Eesti kohtupraktikas veel lahendamata mitu küsimust.

Eesti kohtupraktikas on lahendamata küsimus sellest, kas hääleõiguse piirang kohaldub osaniku ja aktsionäriga seotud isikute puhul ka juhul, kui seotud isik ei ole osaniku või aktsionäri täieliku ehk 100% kontrolli all. Ülalkäsitletud lahendis 3-2-1-144-11 asus Riigikohus seisukohale, et hääleõiguse piirang rakendub ka juhtudel, kui otsustatakse õigusvaidluse pidamist osaniku 100% kontrolli all oleva äriühinguga. K. Saare on Saksa õiguse baasil asunud seisukohale, et kui osaniku või aktsionäri osalus kolmandaks isikuks olevas ühingus on väiksem kui 100%, tuleb hääleõiguse piirangu kohaldamist igakordselt eraldi hinnata. Mida tugevam on osaniku või aktsionäri mõju kolmandast isikust ühingus, seda tõenäolisemalt laieneb sellele liikmele ka hääleõiguse piirang. Mõjuna tuleks käsitleda osaluse suurust ning mõju ühingu juhtimisele.⁷⁷ Saksa õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et sellekohane hindamine peab aga toimuma asjaolude kogumis, kuna kui arvesse võtta üksnes osaluse suurust, võivad järeldused olla arbitraarsed. Ühtlasi ollakse seisukohal, et täiendavaks kriteeriumiks võib olla osaluse suuruse võrdlus otsust tegevas ühingus ja kolmandaks isikuks olevas ühingus. Näiteks kui osanik hoiab kolmandas isikus suuremat osalust kui otsust tegevas ühingus, viitab see huvide konflikti olukorrale, kuivõrd osanik on rohkem huvitatud kolmandaks isikuks olevast ühingust.⁷⁸ Samas tuleb alati arvestada ka põhimõttega, et füüsilist isikut ja ühingut ei saa samastada, kuna nad on kumbki iseseisvad õigussubjektid. Seega ei saa ainuüksi hääleõiguse piirangut rakendada põhjendusel, et hääletava ühingu osanikul või aktsionäril on valitsev mõju (reeglina üle 50%) otsuse adressaadiks olevas kolmandas isikus. Pigem tuleks seda hinnata igakordselt eraldi ja arvestada tuleb lisaks osaluse suurusele ka osaniku või aktsionäri ettevõtlikku huvi (*entrepreneurial interest*) mõlemas ühingus.⁷⁹

Eeltoodust tuleb aga eristada juhtumeid, kus ühingu liige ei oma kolmandas isikus osalust, vaid on üksnes kolmanda isiku organi liige. Küsimus on eelkõige selles, kas hääleõiguse piirangut tuleb ühingu liikmele kohaldada näiteks olukorras, kus otsustatakse tehingu tegemist või õigusvaidluse pidamist kolmanda isikuga, kus ühingu liige ei ole mitte osanik või aktsionär, vaid üksnes juhatuse või nõukogu liige. Saksa õiguses ollakse seisukohal, et kui ühingu liige on üksnes kolmanda isiku, kellega õigusvaidluse pidamist või tehingu tegemist otsustatakse, juhatuse liige, ei piirata otsuse tegemisel reeglina tema hääleõigust.⁸⁰ Sisult sarnasele

⁷⁷ Saare, K. (viide 14), lk 631-632.

⁷⁸ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 198–200.

⁷⁹ Arnold, M. MüKoAktG § 136, Rn 31–33.

⁸⁰ Saare, K. (viide 14), lk 632.

järeldusele on jõudnud ka Tallinna ringkonnakohus, märkides, et nõukogu liikmeks olemine ei tekita iseenesest sellist huvide konflikti, mis õigustaks hääleõiguse piiramist.⁸¹

Seega tuleneb ülalolevast, et seotud isikute puhul tuleb igakordselt hinnata, kas hääletaval osanikul või aktsionäril on kogumis piisav mõju seotud ühingu tahtekujundusprotsessi üle. Samas asus Riigikohus asjas 3-2-1-144-11 seisukohale, et kui hääletaval osanikul või aktsionäril on kolmandas isikus 100%-line kontroll, tuleb majanduslikku huvide konflikti eeldada⁸². Sellest tulenevalt võib omakorda püstitada küsimuse, mida tähendab Riigikohtu poolt lahendis 3-2-1-144-11 väljendatud majandusliku huvide konflikti eeldamine. Teisisõnu, kas nimetatud majanduslike huvide konflikti eeldus on ümberlükatav.

Tsiviilkohtumenetluses tuleneb üldine tõendamiskoormus tsiviilkohtumenetluse seadustiku⁸³ (TsMS) § 230 lg-st 1, mille kohaselt peab kumbki pool tõendama neid asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited, kui seadusest ei tulene teisiti. Üheks juhuks, kui tõendamiskoormus üldreeglist kõrvale kaldub, peetakse seadusest tulenevat eeldust ehk presumptsiooni, mida tähistatakse materiaaõiguses reeglina sõnaga „eeldatakse“. Eeldusi ehk presumptsioone on võimalik ümber lükata, esitades vähemalt *prima facie* tõendeid.⁸⁴ Täiendavalt eristatakse õigusteoorias veel omakorda ümberlükatavaid eeldusi ehk presumptsioone ja ümberlukkamatuid eeldusi ehk fiktsioone. Viimased ei ole aga vastupidiselt fiktsioonidele ümberlükatavad. Peamiseks eristamise kriteeriumiks presumptsiooni ja fiktsiooni vahel on sõnastus, kui presumptsiooni tähistatakse sõnaga „eeldatakse“, siis fiktsiooni reeglina sõnaga „loetakse“.⁸⁵ Seega võiks Riigikohtu poolt väljendatud majanduslike huvide konflikti eeldust pidada presumptsiooniks ja seega ka ümberlükatavaks.

Olenemata sellest, et Riigikohus lahendis 3-2-1-114-11 seda ei märkinud, tuleks autori hinnangul pidada majandusliku huvide konflikti eelduse ümberlukkamist võimalikuks. Hääleõiguse piirang taotleb sellise olukorra saavutamist, kus otsuse tegemisel võetakse arvesse üksnes huvide konfliktist vabad hääled. Võimalus majanduslike huvide konflikti eeldus ümber lükata võimaldab jätta hääleõiguse piirang kohaldamata isiku puhul, kelle huvid ei ole ühingu huvidega selgelt vastassuunalised. See ei läheks hääleõiguse piirangu eesmärgiga vastuollu.

⁸¹ Vt TlnRnKo 16.03.2018 otsus tsiviilasjas 2-17-4961, p 29–32, nimetatud kohtuasjas puudutas küsimus ka ühist kahju tekitamist, kuid autori hinnangul tuleneb kohtu seisukohtades ka põhimõte, et osalust omamata nõukogu liikmeks olemine ei ole iseenesest piisav liikme hääleõiguse piiramiseks, nagu seda on näiteks 100% kontrolli omamine.

⁸² RKTko 3-2-1-144-11, p 13.

⁸³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 19.03.2019, 23.

⁸⁴ Kangur, A. TsMSK § 230/3.2.3.2. – Kõve, V. jt (koost). Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.

⁸⁵ Kangur, A. TsMSK § 230/3.2.3.3.

Omaette küsimus on, kas huvide konflikti tuleks igakordselt hinnata ka nn hääleõiguse piirangu tavajuhtudel. Selle küsimusega see alapeatükk ei tegele. Siiski tuleks jaatada võimalust majanduslike huvide konflikti eeldus ümber lükata juhtudel, kui hääleõiguse piirangut kohaldatakse seotud isikute kontekstis. Vastasel juhul kuulub liikme hääleõigus piiramisele alusetult.

Lisaks ei ole Eesti kohtupraktikas kujunenud selget vastust küsimusele, kuidas rakendada hääleõiguse piirangut juhul, kui otsust tegeva ühingu liikmeks ehk osanikuks või aktsionäriks ei ole mitte füüsiline isik, vaid juriidiline isik. K. Saare on asunud Saksa õiguse baasil seisukohale, et kui otsust tegeva ühingu liikmeks on teine ühing, kelle osanik või aktsionär on tehtava otsuse suhtes huvide konfliktis, ei ole ühingu enda hääleõigus reeglina piiratud. Ühingu õigus otsuse tegemisel häält anda on välistatud aga juhul, kui huvide konfliktis oleval isikul on nimetatud ühingu üle vähemalt valitsev mõju (reeglina üle 50%-line osalus).⁸⁶ Samu põhimõtteid kohaldatakse Saksa õiguses ka AG osas.⁸⁷

Eelkäsitletu põhjal on autori hinnangul võimalik ühtlasi püstitada küsimus sellest, kuidas toimub hääleõiguse piirangu rakendamine kontsernisuhete olemasolul. Küsimus on eelkõige selles, kas kontserni puhul on hääleõiguse piirangu regulatsioon kohaldatav tavakorras või tuleb kontserni puhul arvestada selle eripäradega. Eesti kohtupraktikas ja õiguskirjanduses on nimetatud küsimus lahendamata. Tallinna ringkonnakohtus on olnud vaidluse all küsimus, kas konkreetses kohtuasjas oli emaühingu otsuse tegemisel mõne liikme hääleõigus ÄS § 303 lg 1 järgi piiratud, kuid lahendis ei võtnud kohus aga selget seisukohta selle osas, kuidas mõjutab kontsernisuhe hääleõiguse piirangu kohaldamist ning millistest põhimõtetest seejuures lähtuda.⁸⁸

Saksa õiguspraktikas ollakse seisukohal, et kontsernisuhte olemasolu ei muuda hääleõiguse piirangu kohaldamist. See tähendab, et ka kontsernisuhte puhul kuuluvad kohaldamisele hääleõiguse piirangu isikulise kohaldamisala määramise reeglid.⁸⁹ Õiguskirjanduses on küll diskuteeritud selle üle, kas selline lahendus on kontsernisuhete puhul põhjendatud, kuna hääleõiguse piirangu kohaldamine kontsernide puhul muudaks kontsernihuvi põhimõtte teatud juhtudel olematuks ning hääleõiguse piirangu juhtudel antakse otsuste vastuvõtmise õigus

⁸⁶ Saare, K. (viide 14), lk 631; Kohtupraktikas on juriidilise isiku hääleõigust piiratud ka olukorras, kus üks juriidiline isik (nt OÜ A) oli teise juriidilise isiku (nt AS B) aktsionär ning otsus puudutas OÜ A ainuosaniku ja juhatuse liikme vastu nõude esitamist. OÜ A hääleõigus oli sellise otsuse vastuvõtmisel piiratud, vt selle kohta TlnRnKo 06.03.2018 tsiviilasjas 2-17-4961, p 31.

⁸⁷ Arnold, M. MüKoAktG § 136, Rn 38–51.

⁸⁸ TlnRnKo 29.11.2018 tsiviilasjas 2-17-10698, p 6.

⁸⁹ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 201.

sisuliselt vähemuse kätte. Siiski on valitsevaks kujunenud seisukoht, et hääleõiguse piirangu regulatsioon on kohaldatav tavakorras vaatamata sellele, et tegu on kontserniga.⁹⁰ Avaldatud on seisukohta, et olukorrale pakub kontsernide puhul leevendust see, et emaettevõtja saab sõlmida tütarühingutega valitsemislepingud, millega välistatakse teatud juhtudel otsuste vastuvõtmise vajadus.⁹¹ Eesti õiguses ei ole aga üheselt selge, kas selliste tingimustega valitsemisleping on ÄS-i järgi lubatud.⁹²

Eeltoodust tuleneb seega, et hääleõiguse piirangu isikulist kohaldamisala tuleb tõlgendada laiendavalt, välja arvatud juhul, kui ühingul on üks liige või kui hääleõiguse piirang mõjutab kõiki liikmeid võrdselt. Laiendav tõlgendamine võimaldab tagada hääleõiguse piirangu eesmärgipärase rakendamise, kuna vastasel juhul oleks hääleõiguse piirangut lihtne vältida. Hääleõiguse piirang on seega kohaldatav ka juhtudel, kui ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 nimetatud küsimused ei puuduta otseselt ühingu liiget, vaid liikmega seotud isikut. Hääleõiguse piirangu rakendamine liikmetega seotud isikute puhul nõuab selle hindamist, kas liikmel on seotud isikus asjaolusid arvestades piisav võime seda seotud isikut mõjutada ning kas liikmel on seotud isikus piisav ettevõtlik huvi. Seda eeldatakse, kui seotud isik on liikme 100% kontrolli all. Hääleõiguse piirangu regulatsioon on reeglina kohaldatav ka juhtudel, kui hääletav liige ei ole mitte füüsiline isik, vaid juriidiline isik. Sellises olukorras jäetakse hääleõiguse piirang kohaldamata vaid juhul, kui otsus puudutab sellist hääletava ühingu liiget, kes ei suuda iseseisvalt ühingu tahtekujundusprotsessi mõjutada. Ühtlasi ei mõjuta hääleõiguse piirangu kohaldamist see, et ühing kuulub kontserni. Seega kui hääleõiguse piirang lähtub üldiselt abstraktsetest ja *numerus clausus* huvide konfliktist olukordadest, siis isikulise kohaldamisala kindlaksmääramine on paindlikum, nõudes teatud juhtudel igakordset sisulist hindamist. Kuna hääleõiguse piirangu isikulist kohaldamisala hinnatakse paljudel juhtudel kaasuspõhiselt, ei ole võimalik üldist ja kõikehõlmavat reeglit kujundada. Isikulise kohaldamisala ebaselgused ja ka tulevikus tekkivad küsimused jäävad eelkõige kohtupraktika lahendada.

⁹⁰ Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 149–156.

⁹¹ *Ibidem*, Rn 150.

⁹² ÄS-i regulatsioon ei ole kontsernihuviga arvestamise küsimuses selge. Samuti on ÄS-i kohaselt tütarühingutele juhist andmine ÄS-i järgi piiratud, vt selle kohta täpsemalt Tigane, T. Kontserni huvi arvestamine tütarühingu juhtimisel. Magistritöö. Juhendaja Andres Vutt. Tartu: Tartu Ülikool 2015.

2. HÄÄLEÕIGUSE PIIRANGULE ALLUTATUD OTSUSED

2.1 Liikme vabastamine kohustusest või vastutusest

Hääleõiguse piirangu regulatsiooni esimeseks juhtumiks on ÄS §-de 177 lg 1 ja 303 lg 1 kohaselt liikme vabastamine kohustusest või vastutusest. Eesti kohtupraktika nimetatud juhtumgruppi selgitanud ega täpsustanud ei ole. Saksa õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et terminit „vabastamine“ tuleb tõlgendada laiendavalt. Vabastamine ei tähenda ainuüksi nõudest loobumist, vaid vabastamisena käsitletakse ka liikme tegevuse heakskiitmist. Hindamaks, kas tegemist on kohustusest vabastamisega, tuleb lähtuda otsuse tegelikust sisust, mitte eelnõu või otsuse sõnastusest.⁹³ Ühtlasi peab Saksa õiguspraktika kohaselt tehtav otsus vabastama liikme kohustusest või vastutusest otseselt. Seetõttu ei ole liikme hääleõigus piiratud näiteks majandusaasta aruande vastuvõtmisel ka juhul, kui vabastamine võib kaudselt tuleneda aruandest. Täiendava kitsenduseks käsitletakse hääleõiguse piirangu sätete mõttes kohustusest või vastutusest vabastamisena üksnes selliseid kohustusi või nõudeid, mis on otsuse tegemise ajaks juba toimunud või olemas.⁹⁴ Seega on liikme hääleõigus piiratud üksnes juhul, kui otsustamisel on olemasolevast nõudest loobumine või liikme tegevuse heakskiitmine.

Täiendavalt eristatakse Saksa õiguses individuaalset ja kollektiivset vabastamist. Kollektiivse vabastamise puhul, s.t kui vastutusest või kohustusest vabastatakse näiteks ühingu organi kõik liikmed, on kõigi vabastatavate liikmete hääleõigus piiratud. Individuaalse vabastamise puhul on reeglina piiratud vaid vabastatava liikme hääleõigus. Kui aga individuaalse vabastamise korral mõjutab vabastamine kas otseselt või kaudselt lisaks vabastatavale liikmele ka mõnda teist liiget, on selle liikme hääleõigus samuti piiratud.⁹⁵ Ollakse seisukohal, et termineid „kohustus“ ja „vastutus“ tuleb samuti tõlgendada laiendavalt, näiteks on vastutusest vabastamine hääleõiguse piirangu regulatsiooni tähenduses ka see, kui liige vabastatakse konkurentsikeelu kohustusest. Ühtlasi ei oma kohustuse ja vastutuse puhul tähendust selle tekke alus, nii on hõlmatud kohustused ja vastutus, mis tulenevad ühinguõiguse normidest, lepingust, lepinguvälisest võlasuhtest jne.⁹⁶

Liikme vabastamist kohustusest või vastutusest peetakse üheks peamiseks huvide konflikti olukorraks, kuna liikme huvi on sellises olukorras juba olemuslikult ühingu huvidele

⁹³ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 138–139.

⁹⁴ Römermann, V. MHLG GmbHG § 47, Rn 176–177.

⁹⁵ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 141–144.

⁹⁶ *Ibidem*, Rn 149–150.

vastupidine.⁹⁷ Sellest tulenevalt on raske leida olukordi, kus liikme vabastamine kohustusest või vastutusest oleks selgelt ühingu huvides. Nimetatud hääleõiguse piirangu juhtumi eesmärgiks tuleb pidada seda, et häälteenamust omav liige ei saaks enda kohustustest ühingu ees loobuda või enda kohustuste rikkumist heaks kiita. Isegi näiteks Ühendkuningriigi õiguses, kus ei ole Eesti õigusele sarnast üldist hääleõiguse piirangut sätestatud, on kohustusest või vastutusest vabastamisel otsuse adressaadiks oleva liikme hääleõigus piiratud. See tähendab, et liikme vabastamiseks kohustusest või vastutusest peab otsus olema vastu võetud asjast mittemõjutatud liikmete häälega.⁹⁸ Seega tuleks antud hääleõiguse piirangu juhtumit pidada oma eesmärgile vastavaks, sest selle rakendamisel ei piirata liikme hääleõigust põhjendamatult ega kahjustata ühingu enda huve.

2.2 Nõusoleku andmine osanikule osa võõrandamiseks

Hääleõiguse piirangu regulatsiooni teine juhtum käsitleb nõusoleku andmist osanikule tema osa võõrandamiseks. Tulenevalt ÄS § 149 lg-st 3 on osa võõrandamisel vajalik teiste osanike nõusolek vaid juhul, kui põhikirjas on nii sätestatud. Nimetatud juhtum on siiski kohaldatav vaid osaühingu puhul, kuna ÄS § 229 kohaselt ei ole peale ostueesõiguse võimalik muid aktsia vaba võõrandamise piiranguid ette näha.⁹⁹ Õiguskirjanduses on asutud sarnaselt Saksa õigusega seisukohale, et kui otsustatakse osanikule nõusoleku andmist tema osa võõrandamiseks, esineb huvide konflikt üksnes osanike vahel ning mitte osa võõrandamist sooviva osaniku ja ühingu vahel. Kuna see ei ühti hääleõiguse piirangu kaitse eesmärgiga, milleks on huvide konflikti vältimine ühingu ja tema liikme vahel, ei tohiks sellele juhtumile hääleõiguse piirang laieneda.¹⁰⁰

Iseenesest on õige, et osanikule tema osa võõrandamiseks nõusoleku andmisel ei esine ühingu ja osaniku vahel huvide konflikti. Samas rakendub hääleõiguse piirang abstraktsetel huvide konflikti juhtudel ning hääleõiguse piirangu rakendamisel ei küsita selle järele, kas vastava olukorra puhul tegelikkuses huvide konflikt eksisteerib või mitte. Seega ei võimalda kehtiv õigus ÄS § 177 lg 1 kohaselt jätta hääleõiguse piirangut kohaldamata siis, kui otsustatakse nõusoleku andmist osanikule tema osa võõrandamiseks. Küsimus on võimalik aga lahendada õigusloomega, jättes vastava juhtumi ÄS § 177 lg 1 loetelust välja. Sellise ettepaneku on ka

⁹⁷ Saare, K. (viide 14), lk 626–627.

⁹⁸ Hannigan, B., Prentice, D. (ed). Hannigan and Prentice: The Companies Act 2006 – A Commentary. London: LexisNexis Butterworths 2007, vnr 3.74.

⁹⁹ Saare, K. jt (viide 2), vnr 2094.

¹⁰⁰ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 569; Saare, K. (viide 14), lk 627.

ühinguõiguse revisjoni töögrupp teinud.¹⁰¹ Autori hinnangul on antud juhtumi hääleõiguse piirangu regulatsiooni alt välja jätmine eeltoodud kaalutlustel põhjendatud. Avaldatud on seisukohta, et liikme väljumisõigus on hääleõiguse kõrval liikme üheks fundamentaalsemaks õiguseks.¹⁰² Seega on juhtumi ÄS § 177 lg 1 loetelust välja jätmine põhjendatud ka seetõttu, et osaniku hääleõiguse piiramisel on osaniku võimalus ühingust väljuda veelgi raskendatud. See ei ole aga soovitatav tagajärg.

2.3 Liikmega tehingu tegemine

Hääleõiguse piirangu kolmas juhtum käsitleb ÄS § 177 lg 1 ja ÄS § 303 lg 1 kohaselt liikmega tehingu tegemist ning selles tehingus ühingu esindaja määramist. Liikmega tehingu tegemine on oma praktilise tähenduse poolest hääleõiguse piirangu juhtumgruppidest kõige olulisem.¹⁰³ Hääleõiguse piiramine liikmega tehingu tegemisel nõuab esmalt tuvastamist, mida käsitletakse ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 mõistes tehinguna. Riigikohus on ÄS § 303 lg 1 alusel hääleõiguse piirangut liikmega tehingu tegemisel analüüsid märkinud, et kuivõrd vahetusvõlakirjade väljalaskmine ja aktsiakapitali suurendamine on TsÜS § 67 lg 1 mõistes tehingud, on need põhimõtteliselt ÄS § 303 lg-ga 1 hõlmatud.¹⁰⁴ Seega tuleneb Riigikohtu seisukohast, et ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 tähenduses tuleks tehingu puhul lähtuda TsÜS § 67 lg 1 tehingu definitsioonist. TsÜS § 67 lg 1 kohaselt on tehinguks toiming või seotud toimingute kogum, mis sisaldab kindla õigusliku tagajärje kaasatoomisele suunatud tahteavaldust. TsÜS § 67 lg 2 kohaselt on tehingud liigitatavad ühe- ja mitmepoolseteks tehinguteks. Õiguskirjanduses käsitletakse mitmepoolsete tehingutena peamiselt lepinguid, aga ka kaasomanike otsuseid ning ühinguõiguse kontekstis näiteks organite otsuseid. Ühepoolsete tehingud on näiteks kujundusõiguse teostamise tahteavaldused.¹⁰⁵ Seega on TsÜS § 67 tähenduses tehingu mõiste väga lai, hõlmates rohkemat kui lihtsalt lepinguid.

Saksa õiguses käsitletakse GmbHG § 47 lg 4 mõistes tehingut laialt ning tehinguks loetakse nimetatud sätte tähenduses nii tasuta kui tasulised lepingud, ühepoolsete tehingud (ülesütlemisavaldused, tasaarvestused jm) ning ka ärilise iseloomuga muud toimingud (meeldetuletused, täiendava tähtaja andmised). Ühtlasi ollakse seisukohal, et hääleõiguse

¹⁰¹ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 569; Äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus: Ühinguõiguse revisjoni töörühma eelnõu. 13.01.2020, lk 59. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariseadustiku_ja_teiste_seaduste_muutmise_seadus.pdf (27.04.2020).

¹⁰² Cahn, A., Donald, D. C., lk 467–468.

¹⁰³ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 152.

¹⁰⁴ RKTKo 3-2-1-55-14, p 37.

¹⁰⁵ Varul, P. TsÜSK § 67/3.3.1.–3.3.2. – Varul, P. jt (koost). Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.

piirang kohaldub nii tehingu tegemisele, näiteks lepingu sõlmimisele, kui ka selle tehingu muutmisele ja lõpetamisele.¹⁰⁶ Seega tuleb Saksa õiguses tõlgendada tehingut kui sellist laiendavalt ning hääleõiguse piirang kohaldub nii tehingu esialgsele tegemisele kui ka selle tehinguga hiljem seotud tehingutele, näiteks lepingu muutmine, täiendava tähtaja määramine, ülesütlemine. Autori hinnangul kehtib eelnev ka Eesti õiguses, kuivõrd TsÜS § 67 lg-ga 1 on hõlmatud nii ühe- kui mitmepoolsed tehingud. Ärilise iseloomuga toimingute ja TsÜS § 67 lg 1 kohta tuleb siiski märkida, et need on TsÜS § 67 lg-ga 1 hõlmatud niivõrd, kuivõrd need on suunatud õigusliku tagajärje kaasatoomisele.

Samas ollakse õiguskirjanduses seisukohal, et liikmega tehingu tegemisel ei saa hääleõiguse piiramine olla absoluutne. Ebasoovitav on olukord, kus absoluutselt kõik ühingu ja liikme vahel tehtavad tehingud kuuluksid hääleõiguse piirangu kohaldamisalasse. Eelneva põhjuseks on see, et tehingud liikmega või seotud isikutega on ühinguõiguses teatud juhtudel vajalikud.¹⁰⁷ Ühtlasi ei ole liikmega ega muude seotud isikutega tehtavad tehingud iseenesest alati kahjulikud või taunitavad. Kuna kapitaliühingut peetakse iseseisvaks juriidiliseks isikuks, lubavad õiguskorrad reeglina ühingu ja ühingu liikme vahelisi tehinguid ja muid toiminguid.¹⁰⁸ Vaatamata sellele, et tehingud ja muud toimingud seotud isikutega kujutavad endast huvide konflikti ja kuritarvitamise riski, ei ole need õiguskordades siiski keelatud.¹⁰⁹

Ollakse seisukohal, et vaatamata kõrgendatud kuritarvituse riskile, võivad tehingud või toimingud seotud isikutega olla ühingule kasulikud. Näiteks on tihti väiksemates ühingutes just seotud isikud need, kellega ühing tehinguid üldse teha saab. Selle põhjuseks on asjaolu, et nn välistel kolmandatel isikutel on väiksemate ühingute puhul informatsiooni asümmeetriast tingitud kõrgemad tehingukulud. Üheks kaalukaks argumendiks, miks tehinguid seotud isikutega lubatakse, on muuhulgas ka see, et seotud isikutel on ühingu kohta kõige rohkem informatsiooni.¹¹⁰ Näiteks on seotud isikud teadlikud ühingu äriplaanist, finantsolukorrast ja -võimalustest jms. Üheks täiendavaks näiteks, miks peetakse tehinguid seotud isikutega ühingu perspektiivist kasulikuks, on tihti laenu või krediidi andmine. Kuivõrd laenu- või krediidiintressi suurus sõltub paljuski ühingu kohta saada olevast informatsioonist ja selle sisust, siis leiab ühing ennast tihti olukorras, kus kõige soodsamaid laenu- või krediidingimusi

¹⁰⁶ Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 214–215.

¹⁰⁷ Saare, K. (viide 14), lk 628; Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 152.

¹⁰⁸ French, D. Mayson, French & Ryan on Company Law. 34th edition. Oxford: Oxford University Press 2017, lk 131.

¹⁰⁹ Enriques, L. jt. Related-Party Transactions. – Kraakman, R. jt. The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach. Third edition. Oxford: Oxford University Press 2017, lk 146.

¹¹⁰ Enriques, L. jt (viide 109), lk 146.

suudab pakkuda just seotud isik. Ühtlasi võib teatud juhtudel ilma seotud isikuta olla mõni tehing või toiming isegi võimalik.¹¹¹ Väljendatud on seisukohta, et ühinguõiguse üheks olulisemaks ülesandeks on tagada sobivad abinõud enamuse ja vähemuse õiguste ning huvide tasakaalustamiseks. Ühest küljest peaksid abinõud suutma kaitsta vähemust enamuse kuritarvituste vastu, tõkestades eelkõige enamuse poolt ühingu vara nn endale kantimist (*tunneling, expropriation*). Teisest küljest ei tohi abinõud selle eesmärgi nimel ohverdada seda kasu, mida toob ühingule enamusosaluse omaja ehk kontrollija.¹¹² Enamusosaluse omajast tulenev kasu on esiteks efektiivsem kontroll juhtorganite üle ning teiseks, tulenevalt enamusosaluse omaja ja ühingu lähedasest suhtest, tekitab see väärtuslikke ja kasulikke võimalusi seotud isikuga tehingute tegemiseks.¹¹³ Seega tuleneb eeltoodust, et huvide konflikt ja tehing seotud isikuga ei ole alati keelatud ega igal juhul kahjulik.

Kuna liikmega tehtavad tehingud on ühinguõiguses teatud juhtudel vajalikud ja isegi vältimatud, ollakse Saksa õiguses seisukohal, et tehingu tegemist kui hääleõiguse piirangu ühte juhtumgruppi tuleb teleoloogiliselt normi eesmärgist lähtuvalt redutseerida ehk kitsendada. Põhimõte on väljendamisest leidnud ka Eesti õiguskirjanduses.¹¹⁴ Kohtupraktikas ei ole teleoloogiline redutseerimine aga põhimõttena kinnitamist leidnud. Teleoloogilise redutseerimise ehk eesmärgipärase kitsendamise peamiseks lähtekohaks on küsimus sellest, kas otsuse aluseks olev tehing on käsitletav sise- või välissuhtes tehtava tehinguna. Välissuhtes tehtava tehinguna on käsitletavat tehingud, kus tehingu pooleks olev liige on justkui kolmas isik ehk tegemist on tehinguga selle tavalises tähenduses. Sisesuhtes tehtud tehinguteks loetakse selliseid tehinguid, mis tehakse ühingu sisesuhtes ning mille aluseks on liikmelisusest tulenev õigus. Sellisest eristamiskriteeriumist lähtub ka Saksa valitsev õiguspraktika.¹¹⁵

Saksa õiguspraktikas on teleoloogiliseks redutseerimiseks välja pakutud kaheastmeline test, mille alusel otsustada, kas liikmega tehingu tegemisel tuleks konkreetsel juhul liikme hääleõigust piirata. Esmalt tuleb küsida selle järgi, kas otsustamisel olev tehing tehakse välis- või sisesuhtes. Kui tehing tehakse välissuhtes, piiratakse liikme hääleõigust. Kui tehing tehakse sisesuhtes, tuleb täiendavalt küsida selle järele, kas sellist tüüpi sisesuhtes tehtav tehing hõlmab olemuslikult ühingu huvidele vastanduvat liikme erahuvi. Kui nimetatud erahuvi sellist tüüpi

¹¹¹ Goshen, Z. The Efficiency of Controlling Corporate Self-Dealing: Theory Meets Reality. – California Law Review 2003/91, lk 400.

¹¹² Gutierrez, M., Saez, M. I. A Contractual Approach to Discipline Self-dealing by Controlling Shareholders. – European Corporate Governance Institute – Law Working Paper No. 138/2010, lk 1. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2440663 (12.03.2020).

¹¹³ *Ibidem*, lk 1.

¹¹⁴ Saare, K. (viide 14), lk 628; Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 152.

¹¹⁵ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 158–160; Römermann, V. MHLG GmbHG § 47, Rn 225–228.

teingu puhul tavaliselt ei esine, võib liige hääletada. Kui sellist tüüpi tehingute puhul liikme erahuvi siiski esineb, on liikme hääleõigus piiratud.¹¹⁶ Seega tuleb teleoloogilisel redutseerimisel hinnata sisesuhtes tehtavate tehingute puhul seda, kas vastava tehingu puhul võib olemuslikult (s.t mitte konkreetsel juhtumil vaid abstraktsel tasandil) tekkida huvide konflikt liikme ja ühingu vahel. Järelikult on tegemist nn abstraktse hindamisega, mis ei võimalda see arvestada juhtumi eripäradega ja asjaosaliste tegelike huvidega.

Põhimõttest, et hääleõiguse piirang ei saa rakenduda absoluutselt iga tehtava tehingu puhul, on autori hinnangul kaudselt lähtunud ka Riigikohus. Oma praktikas on Riigikohus hääleõiguse piirangu kohaldamisala liikmega tehingu tegemisel mõnevõrra kitsendanud. Lahendites 3-2-1-65-08 ja 3-2-1-145-08 leidis Riigikohus, et hääleõiguse piirangut ei kohaldata vaatamata ÄS § 177 lg 1 sõnastusele juhtudel, kui otsustatakse hääletava osaniku valimist juhatuse liikmeks, ametiaja pikendamist või tagasikutsumist, kuna vastasel juhul saaks vähemus ühingu tegevust pahatahtlikult takistada.¹¹⁷ Viidatud lahendite järgselt kitsendas Riigikohus hääleõiguse piirangu tehinguga seotud kohaldamisala veelgi. Kuna liikme hääleõigus ei ole piiratud juhul, kui otsustatakse tema juhtorgani liikmeks valimist, tagasikutsumist ja ametiaja pikendamist, siis on liikmel õigus hääletada ka endaga juhatuse liikme lepingu sõlmimise ja endale tasu määramise otsustamisel. Seda seisukohta põhjendas kohus asjaoluga, et vastasel juhul oleks häälteenamuse omaja võimalus ennast juhatuse liikmeks määrata mõnevõrra sisutühi, kuna ta ei saaks endale tasu määrata. Sellises olukorras saaks pahatahtlik vähemus takistada häälteenamuse omajal saada juhatuse liikmena tasu.¹¹⁸

Asjas 3-2-1-55-14 oli lahendamisel küsimus, kas ÄS § 303 lg 1 piirab vahetusvõlakirjade väljalaskmisel ja aktsiakapitali tingimuslikul suurendamisel sellise aktsionäri hääleõigust, kellele emissioon on suunatud. Kohus möönis, et vahetusvõlakirjade väljalaskmine ja aktsiakapitali suurendamine on TsÜS § 67 lg 1 mõttes tehingud, mistõttu on tegemist aktsionäri tehingu tegemisega ÄS § 303 lg 1 tähenduses. Siiski jäi Riigikohus seisukohale, et aktsiakapitali suurendamisel esineb huvide konflikt aktsionäride endi vahel, mitte aktsionäri ja ühingu vahel ning hääleõiguse piirangu eesmärgiks on ühingu kaitse aktsionäri tehtavate

¹¹⁶ Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 236.

¹¹⁷ RKTko 3-2-1-65-08, p 31; RKTko 3-2-1-145-08, p 12; Nimetatud lahendite järgselt sisaldub põhimõte ka ÄS § 177 lg 1 näol seaduses endas ning põhimõtet tuleks analoogia alusel kohaldada ka aktsiaseltsile. Vt selle kohta Käerdi, M. jt (viide 8), lk 570.

¹¹⁸ RKTko 3-2-1-44-17, p 24.

kahjulike tehingute eest. Seega ei kohaldu aktsiakapitali suurendamise ja vahetusvõlakirjade väljalaskmise korral selle adressaatidele ÄS § 303 lg-s 1 sätestatud hääleõiguse piirang.¹¹⁹

Eelnevast tuleneb, et Eesti kohtupraktikas on Riigikohus ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 sätestatud hääleõiguse piirangu sisulist kohaldamisala liikmega tehingu tegemisel kitsendanud. Kuivõrd Riigikohtul on nimetatud küsimuses praktikat vähe ning eelviidatud lahendites ei väljendanud kohus ka üldist põhimõtet ega reeglit, kas ja kuidas peaks hääleõiguse piirangu sisulist kohaldamisala tehingute puhul kitsendama, siis on sellest keeruline tuletada üldist reeglit või juhust edaspidisteks lahenditeks. Ühest küljest lähtus kohus hääleõiguse piirangu regulatsiooni kitsendamisel praktilistest kaalutlustest, teisest küljest aga analüüsis huvide konflikti sisulist olemasolu. Lahendites, milles välistati hääleõiguse piirangu kohaldumine juhatuse liikme valimisel, tagasikutsumisel, ametiaja pikendamisel ja juhatuse liikme tasu määramisel, lähtus kohus eelkõige praktilistest kaalutlustest, lähtudes ühingu kui iseseisva isiku eraldiseisvatest huvidest, mitte niivõrd huvide konfliktist. Eesmärgiks, miks hääleõiguse piirang nimetatud juhtudel ei kohaldu, pidas kohus seda, et pahatahtlik vähemus ei saaks takistada ühingu normaalset toimimist. Seega lähtus kohus eelkõige praktilisest kaalutlusest ja eesmärgist kaitsta ühingu tegutsemisvõimet. Huvide konflikti olemasolu nimetatud küsimuste puhul kohus ei analüüsinud. Samas ei ole võimalik asuda kindlale seisukohale, et nimetatud küsimused oleksid ühingu ja liikme vahelisest huvide konfliktist vabad. Näiteks käsitletakse juhatuse liikme tasu määramist ja tasu üle otsustamist tegelikkuses huvide konflikti olukorrana.¹²⁰

Seevastu lahendis 3-2-1-55-14, milles Riigikohus välistas hääleõiguse piirangu kohaldamisalast aktsiakapitali suurendamise ja vahetusvõlakirjade väljalaskmise, hindas kohus just huvide konflikti olemasolu ühingu ja hääletava liikme vahel. Kuna vahetusvõlakirjade väljalaskmisel ja aktsiakapitali suurendamisel ei teki huvide konflikti mitte ühingu ja liikme vahel, vaid üksnes liikmete endi vahel, kitsendas kohus hääleõiguse piirangu kohaldamisala ning jättis eelnimetatud juhud piirangu alt välja. Seega tuleks nimetatud lahendi järgselt asuda seisukohale, et kui otsustatakse liikmega tehingu tegemist, tuleb hääleõiguse piirangu kitsendamise seisukohast sarnaselt Saksa õigusele küsida selle järele, kas vastav tehing kui selline toob üldiselt kaasa huvide konflikti ühingu ja liikme vahel. Küsimus, kas huvide konflikt konkreetses asjas vastava tehingu puhul esineb, tuleks jätta tahaplaanile. Samas on aga selles

¹¹⁹ RKTko 3-2-1-55-14, p 35–37.

¹²⁰ Komisjoni soovitus nr 2009/385/EÜ, 30. aprill 2009, millega täiendatakse soovitusi 2004/913/EÜ ja 2005/162/EÜ seoses noteeritud äriühingute haldus-, juhtiv- või järelevalveorgani liikmete tasustamiskorraga. – ELT L 120, lk 28-31, p 8, 11; Komisjoni soovitus nr 2004/913/EÜ, 14. detsember 2004, noteeritud äriühingute haldus-, juhtiv- või järelevalveorgani liikmete sobiva tasustamiskorra edendamiseks. – ELT L 385, 55-59, p 2.

küsimuses praktikat äärmiselt vähe, mistõttu võib olla keeruline viidatud lahendist üldist seisukohta kujundada. Lahendites 3-2-1-144-11, 3-2-1-74-15 ja 3-2-1-81-15, kus Riigikohus on kas hääleõiguse piirangu kohaldumist ise hinnanud või juhtinud alama astme kohtute tähelepanu hääleõiguse piirangu sätetele, ei ole kohus vähemalt kohtulahendis endas hinnanud vastava tehingu ja hääleõiguse piirangu regulatsiooni eesmärgi omavahelist suhestumist.

Kuna hääleõiguse piirangu kitsendamist käsitletavat praktikat on vähe, on keeruline hinnata, kuidas käsitleda muid põhilisi liikme ja ühingu vahel tehtavaid tehinguid ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 kontekstis. Ühtlasi on kaasuspõhine hindamine raskendatud ka seetõttu, et vastavalt eelnevalt väljatoodule on ühest küljest Riigikohus jätnud hääleõiguse piirangu regulatsiooni tehingute puhul kohaldamata praktilistel kaalutlustel, teisalt aga sisulistel ehk huvide konfliktist tulenevatel kaalutlustel. Saksa õiguses on peamiseks lähtekohaks eelkäsitletud kaheastmeline kaalumistest, millele lisanduvad kohtupraktikas ja õiguskirjanduses väljatöötatud kaasusgrupid. Kaasusgruppidesse kuuluvad muuhulgas juhtorgani liikmete valimine, nendega sõlmitav leping, osa võõrandamine ja kapitali suurendamine.¹²¹ Kuivõrd need küsimused on Eesti õiguses juba lahendatud, ei ole paslik neid Saksa õiguse baasil korrata.

Saksa õiguses on vastavalt teleoloogilise redutseerimise põhimõttele hääleõiguse piirangu kohaldamisalast välistatud sellised tehingud, mis seonduvad puhtalt ühingu sisesuhtega. Nendeks on põhikirja muutmine, ühinemine, jagunemine ja ühingu lõpetamine, sissemaksete nõudmine ja üldkoosoleku läbiviimise formaalsed küsimused.¹²² Sisesuhte erandi alla ei lähe Saksa õiguses teabenõue ning teabenõude üle otsustamisel on nõude esitanud liikme hääleõigus siiski piiratud.¹²³ Täiendavalt ei ole sisesuhte erandiga hõlmatud liikme vastu kahjunõude esitamine. Sellisel juhul peetakse liikme huvisid ühingu huvidele selgelt vastupidiseks, mis õigustab liikme hääleõiguse piiramist ilma reservatsioonideta.¹²⁴ Täiendavalt kuulub liikmega tehingu tegemise kaasusgruppidesse veel liikme tegevuse kontrollimine. Eesti õiguses on see juhtum aga ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 sõnaselgelt välja toodud, mistõttu ei kuulu nimetatud juhtum siinkohal analüüsimisele.

Seega tuleneb eelnevast, et kuivõrd liikmega tehtavad tehingud on teatud juhtudel ka vajalikud, ei saa hääleõiguse piirangu regulatsiooni laiendada kõikidele liikmega tehtavatele tehingutele. Sellest tulenevalt vajab liikmega tehingu tegemisel hääleõiguse piirangu regulatsioon

¹²¹ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 160; Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 245–289.

¹²² Saare, K. (viide 14), lk 630; Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 276–278, 286–289; Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 173–176.

¹²³ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 174.

¹²⁴ *Ibidem*, Rn 178; Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 271.

eesmärgipärast kitsendamist. Eesti kohtupraktikas on hääleõiguse piirangu kohaldamisalast välja jäetud juhatuse liikmeks valimine, tagasikutsumine, ametiaja pikendamine, juhatuse liikme lepingu sõlmimine ja juhatuse liikme tasu. Ühtlasi on Eesti kohtupraktikas välistatud hääleõiguse piirangu kohaldamisalast kapitali suurendamine ja vahetusvõlakirjade väljalaskmine. Samas ei ole aga ühtset reeglit selle kohta, kuidas piirangut eesmärgipäraselt kitsendada. Kehtiv kohtupraktika on hääleõiguse piirangu kohaldamisala kitsendanud lähtudes nii huvide konflikti olemasolust kui ka praktilistest kaalutlustest. Saksa õiguses on hääleõiguse piirangu eesmärgipäraseks kitsendamiseks kasutusel kaheastmeline test, kus eristatakse sise- ja välissuhtes tehtavaid tehinguid, millest viimase puhul on liikme hääleõigus alati piiratud. Sisesuhte puhul tuleb aga hinnata, kas seda tüüpi tehingute puhul on liikme ja ühingu huvid vastassuunalised. Puhtalt sisesuhtes tehtavate tehingute puhul, nagu näiteks põhikirja muutmine, ühinemine, jagunemine, ühingu lõpetamine, sissemaksete nõudmine ja üldkoosoleku läbiviimise formaalsed küsimused, ei ole liikme hääleõigus piiratud.

Eeltoodu põhjal võib seega asuda seisukohale, et kuigi hääleõiguse piirangu regulatsiooni tuleb liikmega tehingu tegemisel eesmärgipäraselt kitsendada, on siiski tegemist abstraktselt ja formalistlikult rakenduva meetmega. Eesmärgipärase kitsendamise kaudu on võimalik teatud juhtumid, kus ühingu ja liikme vahel huvide konflikti ei esine, hääleõiguse piirangu alt välistada. Välistada on siiski võimalik üksnes tehinguid, mis on tehtud ühingu sisesuhtes ning mille puhul on huvide konflikti puudumist võimalik näha üldisel ehk abstraktsel tasemel. Seega on ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 regulatsioon liikmega tehingu tegemisel siiski abstraktne ja formaalne. Õiguskirjanduses on abstraktsete ja formaalsete reeglite kohta avaldatud seisukohta, et need suurendavad küll õiguskindlust ja lihtsustavad seaduse rakendamist, kuid oma abstraktsuse ja formaalsuse tõttu on need sageli ülereguleerivad ehk need hõlmavad enda koormava regulatsiooniga ka need tehingud või toimingud, mis on tegelikkuses kasulikud ja positiivsed.¹²⁵

Täiendavalt võib hääleõiguse piiramine tehingu tegemisel kaasa tuua olukorra, kus otsuse tegemine jäetakse vähemuse kontrolli alla.¹²⁶ Seega saab ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 nimetatud juhtumite korral teatud olukordades vähemusest enamus. See tähendab omakorda, et vähemusel on võimalik otsuse vastuvõtmist oma häältega takistada ehk blokeerida. Ollakse

¹²⁵ Gatti, M. It's My Stock and I'll Vote If I Want To: Conflicted Voting by Shareholders in (Hostile) M&A Deals. – University of Memphis Law Review 2016/47 No 1, lk 241-243. – https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2738987 (15.03.2020); Gatti, M. Upsetting Deals and Reform Loop: Can Companies and M&A Law in Europe Adapt to the Market for Corporate Control? – Columbia Journal of European Law 2019/25 No 1, lk 50–51.

¹²⁶ Pattanaik, B. The changing law on related party transactions: easing business at the cost of minority investors? – International Company and Commercial Law Review 2016/27 No 5, lk 148–155.

seisukohal, et ühingu liikmed ei käitu alati ratsionaalselt. Seda eriti väikeste või suletud tüüpi ühingute puhul, kus liikmete tiheda koostöö ja isikliku seotuse tõttu tekivad sageli teravad erimeelsused, mis on aluseks vähemuse kuritarvitustele.¹²⁷ Ka Riigikohus on juhtinud tähelepanu asjaolule, et kohtutes on palju selliseid ühinguõiguslikke vaidlusi, mis põhinevad vähemuse isiklikel ja pahatahtlikel eesmärkidel.¹²⁸ Üheks vähemuse kuritarvituse peamiseks väljundiks ongi just ühingu huve edendavate otsuste pahatahtlik või strateegiline blokeerimine.¹²⁹ Hääleõiguse piirangu kontekstis väljendub vähemuse pahatahtlik või strateegiline blokeerimine selles, et hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmed hääletavad ühingu huve edendavale otsusele vastu, eelkõige emotsionaalsetel, isiklikel ja ärilistel eesmärkidel. Kahjustada saavad sellega ühingu enda huvid. Seega võimaldab abstraktsel ja formaalsel rakendamisel põhinev hääleõiguse piirangu regulatsioon vähemusel oma õigusi kuritarvitada.

Nagu eelnevalt välja toodud, jäävad tehingud, mis on ühingule kasulikud või hoopiski sisulisest ja kahjulikust huvide konfliktist vabad, ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 kohaldamisalasse. Nimetatud normide kohaselt ei oma hääleõiguse piirangu kohaldamise osas tähtsust see, kas hääleõiguse piirangu kaudu vastuvõetav otsus vastab ühingu enda huvidele või on ühingu huvide seisukohast hoopis kahjulik. Ühtlasi ei tuvastata sisulise ja kahjuliku huvide konflikti esinemist. Hääleõiguse piirangu lõpp-eesmärgiks on ühingu huvide kaitse, kuid kehtiv hääleõiguse piirangu regulatsioon tagab käsitletava juhtumi korral üksnes ühingu huvide kaitse enamuse kuritarvituse vastu. Vähemuse kuritarvitusi see ei takista. ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 tagajärjeks on huvide konfliktis oleva liikme hääleõiguse välistamine, mistõttu antakse ühingute puhul, kus osalus ei ole killustunud, otsuse tegemise õigus nn vähemuse kätte, suurendades seega vähemuse kuritarvituse võimalusi. Tagajärjeks võib olla seega teatud juhtudel hääleõiguse piirangu eesmärgile, milleks on ühingu enda huvide kaitse, vastupidine olukord. Selles osas ei taga ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 hääleõiguse piirang tehingu tegemisel ühingu huvide kaitset. Autori hinnangul on oluline rõhutada, et huvide konflikti vältimine ei ole eesmärk iseenesest, vaid see on vahend kaudse eesmärgi saavutamiseks, milleks on ühingu eraldiseisvate huvide kaitse.

¹²⁷ Angstner, P. Shareholder conflicts in close corporations: between theory and practice. Evidence from Italian private limited liability companies. 05.10.2018, lk 6, 14. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3248192 (19.03.2020).

¹²⁸ Riigikohus. Arvamus ühinguõiguse kodifitseerimise kohta. 19.06.2014. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/riigikohtu_ettepanekud.pdf (08.01.2020).

¹²⁹ Conac, P. H., lk 369; Gatti, M. It's My Stock and I'll Vote If I Want To, lk 275.

2.4 Liikmega õigusvaidluse pidamine

Hääleõiguse piirangu neljas juhtum käsitleb ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 kohaselt liikmega õigusvaidluse pidamist ning selles õigusvaidluses ühingu esindaja määramist. Liikmega õigusvaidluse pidamist peetakse samuti üheks peamiseks hääleõiguse piiramise juhtumiks, kuna õigusvaidluse pidamisel loetakse ühingu ja liikme huvi selgelt vastassuunaliseks. Hääleõiguse piiramine õigusvaidluse pidamise otsustamisel lähtub põhimõttest, et keegi ei tohiks olla õigusemõistjaks omaenda asjas.¹³⁰ Ollakse seisukohal, et õigusvaidluse pidamist tuleb mõista laias tähenduses, s.t see ei hõlma ainult kohtumenetlust selle kitsas tähenduses, vaid hõlmatud on ka vahekohtumenetlus ning isegi lahendite sundtäitmine pärast selle jõustumist.¹³¹ Täiendavalt loetakse Saksa õiguspraktikas hääleõiguse piiranguga hõlmatuks kõik õigusvaidlusega seonduvad tehingud ja toimingud. Nii kohaldub hääleõiguse piirang kompromissidele, edasikaebeõiguse kasutamise või edasikaebeõigusest loobumise otsustele, menetluse peatamise taotlustele, hagist loobumistele jne.¹³² Liikme hääleõigus on ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 kohaselt piiratud ka juhul, kui otsustatakse õigusvaidluses ühingu esindaja määramist.

Tuleb märkida, et ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 praktiline tähtsus seoses liikmega õigusvaidluse pidamisega on mõnevõrra vähenenud. Varasema Riigikohtu praktika kohaselt puudus ühingu juhatusel esindusõigus õigusvaidluse pidamiseks, sh selle algatamiseks.¹³³ Riigikohus on nimetatud seisukohta aga muutnud, leides, et ühingu liikme vastu nõude esitamiseks ei ole juhatusel vaja sellekohast osanike otsust, kuna ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 ei reguleeri liikmete pädevust, vaid säte piirab üksnes liikme hääleõigust.¹³⁴ Arvestada tuleb sellega, et kui juhatuse liige on ühtlasi ka ühingu liige (s.t osanik või aktsionär), on vastava juhatuse liikme hääleõigus siiski piiratud.¹³⁵ Autori hinnangul tähendab juhatuse liikme hääleõiguse piiramine, et välistatud on ka selles küsimuses juhatuse liikme õigus ühingu esindada ehk menetlusõigusi teostada, nt hagi tagasi võtta. Ka K. Saare on asunud seisukohale, et ebasoovitav on olukord, kui vaatamata hääleõiguse piirangu rakendamisele oleks juhatuse liikmel õigus hagi ühingu nimel näiteks õigeks võtta.¹³⁶

¹³⁰ Saare, K. (viide 14), lk 626–627.

¹³¹ *Ibidem*, lk 627.

¹³² Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 184.

¹³³ RKTko 3-2-1-144-11, p 17; Saare, K. (viide 14), lk 627.

¹³⁴ RKTko 2-16-6563, p 12–16.

¹³⁵ Saare, K. jt (viide 2), vnr 631.

¹³⁶ Saare, K. (viide 14), lk 627.

Püstitatud on küsimus sellest, kas ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 on kohaldatavad ka juhul, kui õigusvaidluse algatajaks ei ole mitte ühing ise, vaid ühingu liige. Praktistel kaalutlustel ollakse seisukohal, et hääleõiguse piirang peaks kohalduma ka sellisel juhtumil. Vastasel juhul oleks võimalik olukord, kus häälteenamuse omaja võtab enda kontrollitava juhtorgani kaudu näiteks hagi õigeks. Seetõttu tuleks ÄS § 177 lg-t 1 ja § 303 lg-t 1 mõista selliselt, et see hõlmab mistahes õigusvaidluse pidamist ja mistahes õigusvaidluses ühingu esindaja määramist.¹³⁷ Sellise tõlgenduse kinnitamiseks on ühinguõiguse revisjoni töögrupp ka enda eelnõusse vastava täienduse lisanud.¹³⁸

Eesti kohtupraktikas on aga lahendamata küsimus sellest, millistel tingimustel saab õigusvaidlust ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 mõistes pidada „liikmega“ peetavaks õigusvaidluseks. Teisisõnu, kas nimetatud sätete tähenduses peab liige olema õigusvaidluses kostjaks või on nimetatud sätetega hõlmatud ka sellised õigusvaidlused, kus ühingu liige on näiteks kolmanda isikuna menetlusse kaasatud. Saksa õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et õigusvaidluse pidamine liikmega tähendab sellist õigusvaidlust, kus liige on kas kostjaks või iseseisva nõudega kolmandaks isikuks. Valitseva seisukoha kohaselt kohaldub hääleõiguse piirang üldistatult vähemalt nendel juhtudel, kus liige ei ole menetluses ühinguga nn samal poolel, vaid ühingu vastaspooleks. Kui liige on menetluses sisuliselt ühingu poolel ning liikme huvid ühtivad menetluses ühingu huvidega, ei ole põhjust liikme hääleõigust piirata.¹³⁹

Vastupidiselt liikme hääleõiguse piiramisele tehingute puhul, ei kitsendata hääleõiguse piirangu regulatsiooni liikmega õigusvaidluse pidamise korral. See tähendab, et kui tehingu tegemise korral tuleb hääleõiguse piirangu rakendamise seisukohast hinnata seda, kas vastav tehing on tehtud sise- või välissuhtes, siis liikmega õigusvaidluse pidamise korral sellist eristust ei tehta.¹⁴⁰ Sisuliselt on seadusandja seega eeldanud, et liikme ja ühingu vaheline õigusvaidlus toob alati kaasa ühingu ja liikmete huvide vastassuunalisuse. Nõustuda tuleb iseenesest asjaoluga, et liikmega õigusvaidluse pidamine on juba olemuslikult olukord, kus poolte huvid on selgelt vastuolus. Autori hinnangul ei tähenda eelnev aga seda, et ühingu huvides oleks igal juhul liikme vastu nõude esitamine.

Tuleb rõhutada, et hääleõiguse piirangu eesmärgiks on ühingu huvide kaitse oma liikme iseseisvate erahuvid eest, mis on ühingule kahjulikud.¹⁴¹ Seega tuleb hääleõiguse piirangu

¹³⁷ Saare, K. (viide 14), lk 627; Käerdi, M. jt (viide 8), lk 569–570.

¹³⁸ Äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (viide 101), lk 59, 67.

¹³⁹ Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 295–297.

¹⁴⁰ *Ibidem*, Rn 294.

¹⁴¹ RKTko 3-2-1-44-17, p 24; RKTko 3-2-1-55-14, p 37; RKTko 3-2-1-55-14, p 37.

eesmärgi keskpunkti asetada just ühingu huvide kaitse kahjulike väliste mõjutuste eest. Autori hinnangul on iseenesestmõistetav, et kui ühingul on oma liikme vastu nõue, vastab üldjuhul selle nõude maksmapanek ühingu huvidele. Sama kehtib ka vastupidi ehk kui ühing jätab oma liikme vastu nõude esitamata, on see üldjuhul ühingu huvidele kahjulik. See ei ole aga absoluutne, eristada tuleb küsimust huvide konflikti kui sellise esinemisest ja millegi vastavusest ühingu huvidele. Näiteks on õiguskirjanduses avaldatud seisukohta, et esineb ka erandjuhtumeid, kus nõude maksmapanek ühingu liikme vastu ei ole ühingu huvides. Eelkõige on selliste olukordadega tegemist, kui nõude esitamise kulud on nõude rahuldamisest saadavast hüvest ilmselgelt suuremad või on nõude maksmapanek muude asjaolude tõttu võimatu. Selle hindamisel, kas nõude esitamine on ühingu huvides või mitte, peab arvestama nõude suurusega, rikkumise olemuse ja raskusega ning nõude perspektiiviga.¹⁴²

Lisaks tuleb arvestada, et ühinguõiguslikes suhetes ei pea igale rikkumisele järgnema kohtuvaidlus, sest see ei ole kokkuvõttes ühingu huvides. Kohtusse pöördumise vajadus selgub iga juhtumi üksikasju hinnates.¹⁴³ Väljendatud on ka seisukohta, et ühinguõiguses peab õiguskord arvestama ka efektiivsuse kriteeriumiga, mistõttu tuleb teatud juhtudel ohverdada vähemuse huvid enamuse huvidele. Samuti tuleb arvestada sellega, et ühinguõiguses on õiguskaitsevahendite korral üheks probleemkohaks protestihagemine, mille peamiseks eesmärgiks on surve avaldamine ühingule või mõnele selle liikmele varalisel või emotsionaalsel eesmärgil. Selliste nõuete menetlemisel, kus liikme või ühingu õiguseid ei ole tegelikult kahjustatud, kannab laiemas tähenduses kahju siiski ühing ise.¹⁴⁴ Seega tuleneb eelnevast, et kui liige on rikkunud mõnda enda kohust või kui ühingul on liikme vastu nõue, esineb liikme ja ühingu vahel küll huvide vastassuunalisus ehk konflikt, kuid sellest ei saa alati järelda seda, et õigusvaidlus ja nõuete esitamine oleks ühingu enda huvides. Järelduseni tuleb jõuda iga juhtumi asjaolusid eraldi hinnates.

Eelneva põhjal võib hääleõiguse piirangu regulatsiooni liikmega õigusvaidluse pidamisel pidada üldiselt põhjendatuks, kuivõrd õigusvaidluse pidamine on reeglina olukord, kus ühingu ja liikme huvid on selgelt vastassuunalised. Samas ei võimalda ÄS § 177 ja § 303 regulatsioon oma abstraktse ja formaalse rakendamise tõttu arvestada iga üksikjuhtumi asjaoludega. Hääleõiguse piirangu kohaldamise osas ei oma tähtsust see, kas hääleõiguse piirangu kaudu

¹⁴² Saare, K., Vutt, M. Vähemusosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide – Juridica IX/2017, lk 622.

¹⁴³ Davies, P. L. Gower and Davies' Principles of Modern Company Law. Eight Edition. London: Sweet & Maxwell 2008, vnr 17-1.

¹⁴⁴ Vutt, M. Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011, lk 129–132.

vastuvõetav otsus vastab ühingu üldistele huvidele või on ühingu huvide seisukohast hoopis kahjulik. Liikmega õigusvaidluse pidamisel tagab hääleõiguse piirangu regulatsioon ühingu huvide kaitse üksnes enamuse kuritarvituste eest. Sarnaselt eelmises alapeatükis väljatoodule, suurendab abstraktne ja formaalne hääleõiguse piirangu regulatsioon vähemuse võimalusi oma õigusi kuritarvitada ning piirab liikme hääleõigust olukorras, kus tema huvid ei pruugi sisuliselt ühingu huvidele vastanduda. Selles osas ei taga ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 hääleõiguse piirang liikmega õigusvaidluse pidamisel ühingu huvide kaitset.

2.5 Ühingu organisse kuuluva liikme tegevuse kontrollimine

Hääleõiguse piirangu viies juhtum käsitleb ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 kohaselt selle kontrollimist või hindamist, milline on liikme või tema esindaja tegevus juhatuse või nõukogu liikmena. Juhtorgani liikmena tegutsemise kontrollimist peetakse samuti olukorraks, kus ühingu ja liikme huvid on selgelt vastassuunalised. Ühtlasi lähtub piirang põhimõttest, et keegi ei tohiks olla õigusemõistjaks omaenda asjas.¹⁴⁵ Eesti kohtupraktikas ega õiguskirjanduses nimetatud hääleõiguse piirangu juhtumit põhjalikult käsitletud ega selgitatud ei ole.

Saksa õiguses käsitletakse selle kontrollimist või hindamist, milline on liikme tegevus juhtorgani liikmena, liikmega tehingu tegemisena.¹⁴⁶ Samas peetakse Saksa õiguses hääleõiguse piirangu laienemist nimetatud juhtumile mõnevõrra vaieldavaks. Ühe seisukoha kohaselt tuleks liikme hääleõigust piirata vaid juhul, kui tema tegevus kuulub kontrollimisele või hindamisele seoses tema vastu esitatava nõudega. Valitseva seisukoha kohaselt loetakse liikme hääleõigus piiratuks alati, sest eelduslikult eelistab liige tema tegevuse kontrollimise korral enda isiklikke huve.¹⁴⁷

Nimetatud hääleõiguse piirangu juhtumi puhul vajab enim selgitamist see, mida käsitletakse ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 mõttes juhtorgani liikme tegevuse kontrollimise või hindamisena. Autori hinnangul tuleks kontrollimise ja hindamisena käsitleda vähemalt kapitaliühingu liikme teabenõuet (ÄS § 166 ja § 287) ning erikontrolli (ÄS § 191 ja § 330). Seisukoht, et juhtorgani liikme tegevuse kontrollimine hõlmab ka erikontrolli, on kinnitamist leidnud ka kohtupraktikas.¹⁴⁸ Teabenõude ja hääleõiguse piirangu omavahelise suhte osas ollakse Saksa õiguses seisukohal, et teabenõude üle otsustamisel on piiratud selle liikme hääleõigus, kes on

¹⁴⁵ Saare, K. (viide 14), lk 627.

¹⁴⁶ *Ibidem*, lk 627.

¹⁴⁷ Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 273–275.

¹⁴⁸ TlnRnKm 19.06.2015 tsiviilasjas 2-14-59875.

teabenõude esitanud.¹⁴⁹ Erikontrolli puhul aga ühtset seisukohta ei ole. AG ehk aktsiaseltsi tüüpi ühingu puhul näeb AktG § 142 lg 1 ls 2 eraldi hääleõiguse piirangu aluse. Nimetatud sätte kohaselt on erikontrolli määramise otsuse korral juhatuse või nõukogu liikmetest aktsionäride hääleõigus piiratud, kui erikontrolli objektiks on nende endi tegevus. Ollakse seisukohal, et sätet tuleks pigem mõista laiana ning sätte eesmärgiks on erikontrolli otsustamisel erahuvisid vältida.¹⁵⁰ GmbH liikme hääleõiguse piiramist erikontrolli üle otsustamisel peetakse vaieldavaks, kuid valitseva seisukoha kohaselt toetatakse siiski liikme hääleõiguse piiramist igasuguse kontrolli või auditi puhul, kuna sellisel juhul eelistavad liikmed reeglina iseenda huve ühingu huvidele.¹⁵¹ Küsimust, kas liikme tegevuse hindamine ja kontrollimine hõlmab lisaks erikontrollile ka muid meetmeid, peetakse samuti vaieldavaks. Ühelt poolt tuleks hääleõiguse piiramist jaatada, kuna liikme tegevuse kontrollimisel ja hindamisel on oht, et liige lähtub ühingu huvide asemel enda erahuvidest. Teiselt poolt tuleks liikme hääleõigust nimetatud juhul piirata üksnes olukorras, kus kontrollimise ja hindamise eesmärk on lõppastmes liikme vastu nõude esitamine või õigusvaidluse algatamine.¹⁵² Eesti kohtupraktikas puudub selles osas selge seisukoht. Küll on kohtupraktikas näiteks leitud, et ÄS § 177 lg-t ei 1 ei saa seada sõltuvusse õiguskaitsevahendi liigist. Nimetatud lahendis oli õiguskaitsevahendiks kaebuse esitamine kutseühendusele.¹⁵³

Eeltoodu põhjal tuleb hääleõiguse piirangu regulatsiooni juhtorgani liikme tegevuse kontrollimise või hindamise korral pidada üldiselt põhjendatuks ja ühingu huvide kaitse eesmärgile vastavaks. On selge, et kui otsustatakse selle kontrollimist või hindamist, milline on liikme või tema esindaja tegevus juhtorgani liikmena, eelistab liige ühingu üldistele huvidele enda isiklike huve. Sellest tulenevalt on liikme hääleõiguse piiramine põhjendatud, et vältida ühingu huvide kahjustumist ja võimalikke kuritarvitusi. Sarnaselt eelmistes alapeatükkides väljatoodule, suurendab abstraktne ja formaalne hääleõiguse piirangu regulatsioon aga vähemuse võimalusi oma õigusi kuritarvitada. Ühtlasi võib liikme hääleõigus osutada piiratuks olukorras, kus tema huvid ei ole tegelikkuses ühingu enda huvidega vastuolus. Selles osas ei vasta ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 hääleõiguse piirang liikmega õigusvaidluse tegemisel enda peamisele eesmärgile, milleks on ühingu huvide kaitse liikme kahjulike erahuvide eest.

¹⁴⁹ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 174.

¹⁵⁰ Arnold, M. MüKoAktG § 142, Rn 54.

¹⁵¹ Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 273–275.

¹⁵² *Ibidem*, Rn 274–275.

¹⁵³ TlnRnKo 13.02.2019 tsiviilasjas 2-17-12817, p 9.

3. KEHTIVA ÕIGUSE TAKISTUSED ÜHINGU HUVIDELE VASTAVA OTSUSENI JÕUDMISEL

3.1 Hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmete kohustus ja keeld hääletada teatud viisil

Hääleõiguse piirangu abstraktne ja formaalne rakendamine võib teatud juhtudel kaasa tuua ühingu huvidele vastupidise otsuse vastuvõtmise. Seetõttu tuleb püstitada küsimus sellest, kas ja kuidas võimaldab kehtiv õigus jõuda muude vahenditega otsuseni, kus esiplaanil oleksid ühingu enda huvid. Autori hinnangul võib üheks selliseks võimaluseks olla hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikme kohustus ja keeld hääletada teatud viisil.

Osanikud ja aktsionärid on nii omavahelistes suhetes kui suhtes ühinguga allutatud TsÜS §-st 32 tulenevale ühinguõiguslikule hea usu põhimõttele ning kohustusele arvestada üksteise õigustatud huvidega, sealhulgas tuleb liikmetel hoiduda ühingu huvide kahjustamisest.¹⁵⁴ Saksa õiguskirjanduses on avaldatud seisukohta, et ühinguõiguslik hea usu põhimõte on oma olemuselt üldpõhimõte, mistõttu ei tulene sellest üldisi juhiseid osaniku poolt oma õiguste teostamisel. See, kas ja kuidas liige oma õigusi teostada võib, oleneb konkreetse juhtumi asjaoludest, liikme poolt teostatavast õigusest, ühingu struktuurist ja vastava liikme seisundist ühingu.¹⁵⁵ Mida suurem on osaniku või aktsionäri mõju ühingule, seda ulatuslikumalt peab vastav osanik või aktsionär ühinguõiguslikku hea usu põhimõtet järgima.¹⁵⁶

Ühinguõigusliku hea usu põhimõttega seondub ka ühinguõiguse aluspõhimõtteks olev ühingu huvide primaarsuse põhimõte, mille kohaselt tuleks osanike ja aktsionäride huvide vastandlikkuse korral eelistada ühingu enda üldisi huve, kuna ühinguõiguse keskpunktis on siiski ühing.¹⁵⁷ Ühingu huvide primaarsus väljendub ka selles, et ühingut puudutavate otsuste tegemisel peavad liikmed lähtuma eelkõige ühingu enda huvidest.¹⁵⁸ Sellest püstitub aga küsimus, mida tuleks käsitleda ühingu huvidena. Riigikohus on ühingu üldiste huvide osas selgitanud, et kohustus eelistada ühingu üldisi huve tähendab seda, et eelistada tuleb olukorda, mille kohaselt jääb äriühing tegutsema.¹⁵⁹ Avaldatud on seisukohta, et ühingu huve tuleks sisustada kui ühingu liikmete seaduslikku ühist huvi, mis on suunatud ühingu vara säilimisele

¹⁵⁴ Saare, K. jt (viide 2), vnr 2069–2071; RKTko 3-2-1-7-10, p 31; RKTko 3-2-1-89-14, p 21.

¹⁵⁵ Merkt, H. MüKoGmbHG. § 13, Rn 88.

¹⁵⁶ Saare, K. jt (viide 2), vnr 1080, 2072.

¹⁵⁷ *Ibidem*, vnr 1302; RKTko 3-2-1-89-14, p 36; RKTko 2-17-9986, p 20.

¹⁵⁸ RKTko 3-2-1-144-11, p 13.

¹⁵⁹ RKTko 2-17-9986, p 20.

ja jätkusuutlikkusele, arvestamata seejuures ühingu huvidele vastanduvaid liikmete erahuve.¹⁶⁰ Ollakse ka seisukohal, et ühingu edukus ja selle kriteeriumid määratakse ühingu liikmete endi poolt. Ühingu huvideks või edukuseks peetakse reeglina kapitaliühingute puhul majanduslikke huve, mis on reeglina pikas perspektiivis osanike või aktsionäride vara kasvatamine. Lisaks tuleb ühingu huvide tõlgendamisel saavutada tasakaal liikmete lühiajaliste huvide ja tulevaste liikmete pikaajaliste huvide vahel.¹⁶¹ Ühingu huvide määratlemisel tuleb aga silmas pidada, et nende liiga täpne ette määratlemine ja formuleerimine ei ole kasulik ega soovitatav. Kui seadus või kohtupraktika sätestaks ühingu huvidenä spetsiifilisi kriteeriumeid nagu heaolu, liikmete arv, ühingu suurus, kasumlikkus või muud sarnast, võib see viia ebaoptimaalsete ja lünklike tulemusteni.¹⁶²

Teatud juhtudel tuleneb ühinguõiguslikust hea usu põhimõttest juriidilise isiku organi liikmetele kohustus hääletada teatud viisil.¹⁶³ Saksa õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et ühinguõiguslikust lojaalsuskohustusest tuleks pigem tuletada keeldusid teatud situatsioonides hääleõigust üldse teostada või keeldusid teatud viisil hääletamiseks, mitte spetsiifilisi aktiivseid hääletamiskohustusi. See tuleneb asjaolust, et keeldu teatud viisil hääletada või üldse hääleõigusest teostada ei peeta nii intensiivseks kapitaliühingu liikme privaatautonomia piiranguks kui seda on hääletamiskohustus.¹⁶⁴ Vaatamata sellele tunnustatakse teatud juhtudel ühinguõiguslikust hea usu põhimõttest tulenevat liikme kohustust hääletada teatud viisil.

Riigikohus ei ole oma praktikas hea usu põhimõttest tuleneva hääletamiskohustuse osas selget ja ammendavat praktikat kujundanud. Riigikohus on asunud lahendis 3-2-1-89-14 seisukohale, et ühinguõiguslikust hea usu põhimõttest ei saa tuleneda otseseid kohustamisnõudeid, nt hääletada teistsuguse kasumi jaotamise otsuse poolt. Samas on Riigikohus lahendis 3-2-1-97-11 väljendanud ka seisukohta, et teatud juhtudel tuleneb ühinguõiguslikust hea usu põhimõttest kohustus ühingut mitte kahjustada, eelkõige hääletada viisil, mis võimaldab patiseisust välja tulla.¹⁶⁵ Sellest on järeldatud, et hea usu põhimõttest tuleneb hääletamiskohustus eelkõige siis, kui see on ühingu huvidest lähtuvalt vajalik ning sellest sõltub ühingu jätkusuutlikkus.¹⁶⁶

¹⁶⁰ Saare, K., Vutt, M. (viide 142), lk 621.

¹⁶¹ Hannigan, B. *Company Law*. Fifth edition. Oxford: Oxford University Press 2018, vnr 10-13–10-14.

¹⁶² Mäntysaari, P. *Organising the Firm: Theories of Commercial Law, Corporate Governance and Corporate Law*. Berlin: Springer 2012, lk 93–94.

¹⁶³ Saare, K. (viide 14), lk 624.

¹⁶⁴ Merkt, H. *MüKoGmbHG* § 13, Rn 114.

¹⁶⁵ RKTkO 3-2-1-89-14, p 35; RKTkM 3-2-1-97-11, p 35.

¹⁶⁶ Vutt, M. Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus kui hääle kohtulahendiga asendamise eeldus. – *Juridica* VI/2017, lk 396; RKTkM 2-16-18531, p 13.

Ühinguõiguslikust hea usu põhimõttest ei saa tuletada aga kindla sisuga hääle andmise kohustust olukordades, kus kindlal viisil hääletamine näib mõistlik.¹⁶⁷

Hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmete hääletamiskohuse olemasolu sõltub kehtiva õiguspraktika kohaselt seega sellest, kas tehtav otsus mõjutab ühingu enda huve ja jätkusuutlikkust. Autori hinnangul ei võimalda siiski liikme hääletamiskohustus jõuda ühingu huvidele vastava otsuse vastuvõtmiseni olukorras, kus hääleõiguse piirangust mittemõjutatud liikmed ei lähtu otsuse tegemisel ühingu huvidest. Liikmega tehingu tegemine, liikmega õigusvaidluse pidamine ning liikme tegevuse kontrollimine juhtorgani liikmena ei ole aga üldjuhul olukordadeks, kus kaalul on ühingu tegutsemisvõime või jätkusuutlikkus. Tegemist võib olla küll ühingu edukuse, kasumlikkuse ja efektiivse majandamise seisukohast oluliste küsimustega, kuid üldreeglina puudub nendel otsustel otsene mõju ühingu tegutsemisvõimele ja eksistentsile. Kehtiv õiguspraktika ei võimalda aga hääletamiskohustust tuletada pelgalt sellest, kas teatud viisil hääletamine oleks kasulik, otstarbekas või mõistlik. Hääletamiskohustus võib hääleõiguse piirangu olukorras tekkida liikmele seega üksnes väga erandlikel juhtudel. See võib olla näiteks olukord, kus liikmega tehtavast tehingust sõltub ühingu jätkusuutlikkus. Üldreeglina hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmetele hääletamiskohustust siiski ei tulene.

Kui häälteenamust omav liige või liikmed kasutavad hääleõigust mitte ühingu, vaid eneste erahuvides, on tegemist TsÜS §-s 32 sätestatud ühinguõigusliku hea usu põhimõtte rikkumisega.¹⁶⁸ Seega olukorras, kus hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmed hääletavad isiklikest või muudest eesmärkidest kantud põhjustel ühingu huve edendavale otsusele vastu, võiks tegemist olla TsÜS § 32 rikkumisega. Teisalt ei tulene kehtiva õiguse kohaselt liikmele üldist kohustust teostada oma hääleõigust ühingu huvides.¹⁶⁹ Isegi kui jaatada hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmele tulenevat hääletamiskohustust, siis häält, mis on antud ühingu huvide vastaselt, peetakse siiski kehtivaks.¹⁷⁰ Riigikohus on asunud seisukohale, et otsuse vastuolu üksnes TsÜS §-st 32 ning § 138 lg-st 2 tuleneva hea usu põhimõttega ei anna alust otsuse tühistamiseks põhjendusel, et otsus on vastuolus seadusega.¹⁷¹ Seega ei võimalda kehtiv

¹⁶⁷ Saare, K., Vutt, M. (viide 142), lk 622.

¹⁶⁸ Saare, K. TsÜSK § 32/3.2.3.

¹⁶⁹ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 561.

¹⁷⁰ Saare, K., Vutt, M. (viide 142), lk 623.

¹⁷¹ RKTko 3-2-1-89-14, p 28, 32.

õigus ühingu huve kahjustavat otsust kehtetuks tunnistada, kui puudub vastuolu mõne konkreetse õigusnormiga.¹⁷²

Kuna ühinguõiguslikust hea usu põhimõttest tulenev kohustus hääletada teatud viisil ei võimalda reeglina jõuda ühingu huvidele vastava otsuseni, tuleb autori hinnangul analüüsida ka seda, kas ühingu huvidele vastava otsuseni võimaldab hääletamiskohustuse asemel jõuda teatud viisil hääletamise keeld. Lisaks kohustusele hääletada teatud viisil tuleneb TsÜS §-st 32 ka hääleõiguse kuritarvitamise keeld, mis on eraldi sätestatud TsÜS § 38 lg 1 teises lauses.¹⁷³ Nimetatud säte keelab juriidilise isiku liikmel kasutada hääleõigust selleks, et omandada eeliseid enda või kolmanda isiku kasuks ning ühtlasi teiste liikmete või ühingu kahjuks. Riigikohus on oma praktikas selgitanud, et TsÜS § 38 lg 1 ls 2 näol on tegemist ühinguõigusliku õiguskaitsevahendiga, mis kehtib juriidiliste isikute suhtes üldnormina ning mille eesmärgiks on muuhulgas vähemuse kaitse enamuse kuritarvituse vastu.¹⁷⁴ Autori hinnangul tuleb sätte eesmärgiks pidada ka ühingu huvide kaitset, kuivõrd sätte sõnastusest tulenevalt on see kohaldatav ka juhul, kui hääleõigust kasutatakse mitte ühingu liikmete, vaid ühingu enda huvide kahjustamiseks. Seega on TsÜS § 38 lg 1 ls 2 näol tegemist osanikele ja aktsionäridele tuleneva keeluga enda hääleõigust teatud viisil teostada. Õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et TsÜS § 38 lg 1 ls 2 alusel on vaidlustatav näiteks häälteenamust omava liikme häältega vastu võetud otsus, millega otsustatakse häälteenamust omava liikmega seotud ühinguga tehingu tegemist ning tehing on ühingule kahjulik.¹⁷⁵ Hääleõiguse piirangu abstraktse rakendamise kontekstis püstitub eelkõige küsimus sellest, kas TsÜS § 38 lg 1 teises lauses sätestatud hääleõiguse kuritarvitamise keeld võimaldab kehtetuks tunnistada otsuse, millega hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmed on oma hääleõigust kuritarvitanud.

Autori hinnangul on TsÜS § 38 lg 1 teises lauses sätestatud hääleõiguse kuritarvitamise keeld hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmetele põhimõtteliselt kohaldatav. Seda eriti juhul, kui otsust tegeva ühingu osalus ei ole jaotunud killustatult, vaid ühingu osalus jaguneb selgelt enamus- ja vähemusosaluseks. Sellisel juhul annab hääleõiguse piirangu rakendamine häälteenamuse vähemusele, mistõttu saab võimalikuks nn enamuse kuritarvitus vähemuse poolt. Kui hääleõiguse piirangule mitteallutatud liige või liikmed kasutavad oma hääleõigust lähtuvalt isiklikest või muudest eesmärkidest, mis ei vasta ühingu huvidele, on tegemist kuritarvitamise olukorraga. Samas tuleb TsÜS § 38 lg 1 ls 2 keelule tuginemiseks tõendada

¹⁷² Käerdi, M. jt (viide 8), lk 25.

¹⁷³ Saare, K. jt (viide 2), vnr 1087–1088.

¹⁷⁴ RKTKo 3-2-1-89-14, p 29.

¹⁷⁵ Saare, K. TsÜSK § 38/3.3.2.c.

lisaks kuritarvitamisele ka eeliste omandamine. Kui hääled antakse vastuolus ühingu huvidega, ei kaasne sellega automaatselt aga eeliste omandamist. Samuti on problemaatiline näha eeliste omandamist olukorras, kus ühingu huvide vastane hääle antakse näiteks isiklikest eesmärkidest. Pahatahtliku blokeerimise korral on seega hääleõiguse piirangule allutatud liikmel keeruline tõendada eeliste omandamist piirangust vabade liikmete poolt.

Isegi juhul, kui otsus õnnestub eelkäsitletud alustel kehtetuks tunnistada, kas kohtupraktika seisukohtade muutuse või seadusemuudatuse tõttu, ei kaasne kohtu poolt otsuse kehtetuks tunnistamisega uut otsust. Seega kui otsus tunnistatakse kehtetuks põhjusel, et selle poolt antud hääled kahjustavad ühingu huve või on hääleõigust kuritarvitatud, ei teki sellest vastupidise sisuga otsust. Selline otsus on vaja eraldi vastu võtta, mistõttu on see ühingule koormav. Pole ka välistatud, et pahatahtlikkuse korral võetakse vastu uus samasisuline otsus. Hääleõiguse piirangu kontekstis on kohtupraktikas valitsevaks kujunenud seisukoht, mille kohaselt ei ole otsuse kehtetuks tunnistamisel võimalik nõuda teistsuguse sisuga otsuse vastuvõtmist.¹⁷⁶ Hääletamiskohustuse puhul tuleb täiendavalt arvestada ka sellega, et kehtiva kohtupraktika kohaselt saab hääletamiskohustuse korral asendada liikme tahteavalduse kohtulahendiga vaid juhul, kui on võimalik tahteavalduse täpne sisu kindlaks määrata. Tahteavalduse täpset sisu on eelkõige võimalik kindlaks määrata siis, kui hääletamiskohustus tuleneb seadusest või põhikirjast, mitte hea usu põhimõttest.¹⁷⁷ Teistsuguse otsuse vastuvõtmise nõude ehk nn positiivse tuvastushagi lubatavuse ebaselgusele on õiguskirjanduses juba korduvalt tähelepanu pööratud.¹⁷⁸

Eelneva põhjal võib seega kokkuvõttes järeldada, et TsÜS §-st 32 tulenev hääletamiskohustus ja TsÜS § 38 lg 1 teises lauses sätestatud hääleõiguse kuritarvitamise keeld ei võimalda tagada ühingu huvidele vastava otsuseni jõudmist olukorras, kus hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmed teostavad oma hääleõigust ühingu huvide vastaselt. Kehtiva õiguspraktika kohaselt on ühingu huvide vastaselt antud hääle kehtiv ning otsuse kehtetuks tunnistamist ei saa nõuda põhjusel, et hääled anti vastuolus ühinguõigusliku hea usu põhimõttega. Ühtlasi on kehtiv kohtupraktika ebaselge, kas üheskoos otsuse kehtetuks tunnistamisega on võimalik nõuda positiivse sisuga otsuse tuvastamist, seda eriti hea usu põhimõttest tuleneva hääletamiskohustuse rikkumise korral.

¹⁷⁶ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 572; RKTKo 3-2-1-55-14, p 23; RKTKo 3-2-1-89-14, p 33;

¹⁷⁷ RKTKo 3-2-1-89-14, p 35.

¹⁷⁸ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 25; Saare, K., Vutt, M. (viide 142), lk 633-634.

3.2 Huvide identsus ja ühingu huvid otsuse kehtetuks tunnistamise piiranguna

Kuna hääleõiguse piirangu abstraktne ja formaalne rakendamine võib teatud juhtudel kaasa tuua ühingu huvidele vastupidise otsuse vastuvõtmise, tuleb autori hinnangul ühtlasi analüüsida, kas kehtiv õigus võimaldab jätta osanike või aktsionäride üldkoosoleku otsuse kehtetuks tunnistamata olukorras, kus formaalselt esineb küll vastuolu hääleõiguse piirangu regulatsiooniga, kuid tegelikkuses ei eksisteeri ühingu ja liikme vahel kahjulikku huvide konflikti või kui otsuse kehtetuks tunnistamine tooks kaasa ühingu enda huvide kahjustumise.

Kapitaliühingu otsuste vaidlustamist peetakse üheks peamiseks osanike ja aktsionäride õiguskaitsevahendiks. Juriidiliste isikute otsuste vaidlustamise üldaluste ehk TsÜS § 38 lg-te 1 ja 2 kohaselt on osanike otsus ja aktsionäride üldkoosoleku otsus kas kehtetuks tunnistatav või tühine.¹⁷⁹ Osäühingu ja aktsiaseltsi puhul tulenevad otsuse kehtetuks tunnistamise ja tühisuse alused ka äriseadustikust endast. Sellest püstitub küsimus, milline on kohane vaidlustamise alus juhul, kui kapitaliühingu organi otsuse tegemisel on hääletatud vastuolus hääleõiguse piirangu regulatsiooniga. Kohtupraktikas ja õiguskirjanduses ollakse järjepideval seisukohal, et kui otsuse tegemisel hääletab isik, kes seaduse järgi hääletada ei tohi, siis on seaduse keeldu rikkuv hääl tühine. Nimetatud keeluks peetakse ka ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 sisalduvat hääleõiguse piirangut.¹⁸⁰ Riigikohus on oma praktikas kinnitanud, et kui otsuse tegemisel on hääled antud vastuolus hääleõiguse piirangu regulatsiooniga, saab otsust vaidlustada üksnes otsuse kehtetuks tunnistamise kaudu.¹⁸¹ Seega kui otsuse tegemisel on hääli antud vastuolus hääleõiguse piirangu regulatsiooniga, on osanike otsust ja aktsionäride üldkoosoleku otsust võimalik nii ÄS § 178 lg 1, § 302 lg 1 ning TsÜS § 33 lg 3 ja TsÜS § 38 alusel kehtetuks tunnistada.

Kuigi üldjuhul seisneb ÄS §-s 177 ja §-s 303 sätestatud hääleõiguse piirangu rikkumine selles, et otsuse tegemisel on arvestatud häältega, mida eelnimetatud sätete kohaselt ei oleks tohtinud hääleõiguse piirangu tõttu arvesse võtta, siis hääleõiguse piirangu rikkumisega on tegemist ka juhul, kui hääleõiguse piirangut kohaldatakse häältele, mida oleks tegelikkuses tulnud arvesse võtta. Viimasel juhul ei ole küll TsÜS § 33 lg-st 2 tulenevalt võimalik rääkida hääle või häälte tühisusest, kuid see ei välista otsuse kehtetuks tunnistamist põhjusel, et otsus on vastuolus seadusega ÄS § 178 lg 1 ja § 302 lg 1 mõistes.¹⁸²

¹⁷⁹ Vutt, A. Äriühingu organi otsuste vaidlustamisega seotud probleeme. – Juridica I/2005, lk 53.

¹⁸⁰ RKTko 3-2-1-81-15, p 18; RKTko 3-2-1-74-15, p 17; Saare, K. (viide 14), lk 632.

¹⁸¹ RKTko 3-2-1-55-14, p 23.

¹⁸² Saare, K., Vutt, M. (viide 142), lk 628; Saare, K. jt (viide 2), vnr 1024.

Otsuse kehtetuks tunnistamist saab ÄS § 178 lg 1 ja § 302 lg 1 kohaselt nõuda juhul, kui otsus on vastuolus seaduse või põhikirjaga ehk objektiivselt õigusvastane. Otsuse kehtetuks tunnistamisel ei küsita selle järgi, kas esines organi liikme subjektiivsete õiguste rikkumine või kas organi liige võis üldse konkreetse otsuse osas hääletada.¹⁸³ Hääleõiguse piirangu puhul on otsuse kehtetuks tunnistamine seega eelneva põhjal võimalik siis, kui otsus on vastu võetud vastuolus ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 hääleõiguse piirangu regulatsiooniga. Vastuolu hääleõiguse piirangu regulatsiooniga võib seisneda nii hääleõiguse piirangule allutatud häälte arvestamises kui ka hääleõiguse piirangust vabade häälte arvestamata jätmises.

Otsuse kehtetuks tunnistamist võib ÄS § 178 lg 1, § 302 lg 1 ja TsÜS § 38 alusel nõuda põhimõtteliselt iga osanik ja aktsionär. Nimetatud sätete järgi ei ole otsuse kehtetuks tunnistamise nõude esitamiseks vajalik minimaalne osa- või aktsiakapitali esindatus. Vaatamata sellele, et otsuse kehtetuks tunnistamist võib põhimõtteliselt nõuda iga osanik ja aktsionär, ei ole see reegel siiski absoluutne. Riigikohus on oma praktikas asunud seisukohale, et olukorras, kus osanike otsust või aktsionäride üldkoosoleku otsust soovitakse kehtetuks tunnistada hääleõiguse piirangu (ÄS § 177 ja § 303) rikkumise tõttu, tuleb täiendavalt arvestada sellega, et hääleõiguse piirangu rikkumine peab avaldama mõju otsuse tegemise võimalikkusele või otsuse sisule.¹⁸⁴ Mõju otsuse tegemise võimalikkusele või otsuse sisule tähendab seda, et hääleõiguse piirangut rikkudes antud hääled mõjutasid otsuse tegemise võimalikkust kvooruminõude mõistes või oleks otsuse sisu olnud hääleõiguse piirangu korrektse rakendamise korral teistsugune.¹⁸⁵ Järelikult ei piisa osanike või aktsionäride üldkoosoleku otsuse kehtetuks tunnistamiseks üksnes asjaolust, et otsus on tehtud hääleõiguse piirangut rikkudes. Hääleõiguse piirangu regulatsiooniga vastuolus antud hääled peavad tehtud otsuse sisu ka mõjutama.

Eesti ja Saksa õigusele omase laiaulatusliku vaidlustamisõiguse negatiivseks aspektiks peetakse vaidlustamisõiguse kuritarvitamist. Ollakse seisukohal, et kui otsuse kehtetuks tunnistamise eelduseks on vaid objektiivne õigusvastasus ning otsuse kehtetuks tunnistamist saab põhimõtteliselt nõuda iga osanik või aktsionär sõltumata tema osaluse suurusest, tekib oht, et vähemusosanikel ja -aktsionäridel on lihtne oma vaidlustamisõigust kuritarvitada.¹⁸⁶ Avaldatud on ka seisukohta, et ühinguõiguslikud õiguskaitsevahendid peaksid olema üles ehitatud selliselt, et ära hoida pahatahtlikku ehk nn protestihagemist. Protestihagidena

¹⁸³ Saare, K. TsÜSK § 38/3.3.2.

¹⁸⁴ RKTko 3-2-1-156-12, p 12; Põhimõte tuleneb ka TsÜS § 33 lg-st 3.

¹⁸⁵ Varul, P. jt (viide 1), lk 288.

¹⁸⁶ Vutt, M. Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga. Magistr töö. Juhendaja Kalev Saare. Tartu: Tartu Ülikool 2017, lk 58.

käsitletakse peamiselt selliseid nõudeid, mille peamiseks eesmärgiks on hagejate poolt ühingu surve avaldamine. Ühtlasi on nn pahatahtliku hagemisega tegemist juhul, kui nõude esitamise eesmärgiks on survestada kostjat kiirele kokkuleppele, läbi mille saavutavad hagejad varalist kasu.¹⁸⁷ Eelnimetatud olukordades ei ole aga nõude esitamise eesmärgiks kellegi õiguste kaitse. Olukorras, kus nõuet hakatakse menetlema ka siis, kui selleks tegelikkuses alust ei ole, saavad ühingu huvid laiemas tähenduses tõenäoliselt kannatada: kohtumenetlus on kulukas, sellega võib kaasneda negatiivne avalik tähelepanu, selle tulemusena võivad kaotsi minna mõningad ärivõimalused. Samuti ei ole paljudel juhtudel menetluse tulemus üheselt prognoositav ning menetluse kestel omab hageja ühingu üle teatud võimupositsiooni.¹⁸⁸ Ühtlasi ollakse seisukohal, et ühinguõiguslikes suhetes ei pea igale rikkumisele järgnema kohtuvaidlus, sest see ei ole kokkuvõttes ühingu huvides. Kohtusse pöördumise vajadus selgub iga juhtumi üksikasju hinnates.¹⁸⁹ Vähemuse protestihagisid, mille eesmärgiks on enamusele ebamugavuste tekitamine ja survestamine, esineb Eesti kohtutes palju.¹⁹⁰

Seega tuleneb eelnevast, et kui otsust soovitakse kehtetuks tunnistada ÄS §-s 177 ja §-s 303 sisalduva hääleõiguse piirangu rikkumise tõttu, ei küsita kehtetuks tunnistamisel selle järele, kas otsuse kehtetuks tunnistamist nõudva liikme õigusi on kahjustatud või kas vaidlusalune otsus on ühingu üldse kasulik või kahjulik. Erandiks on siinjuures otsuse kehtetuks tunnistamine TsÜS § 38 lg 1 ls 2 alusel, kuna nimetatud aluse puhul tuleb nõude esitajal tõendada ära sättest tulevad eeldused, milleks on muuhulgas eeliste omandamine ning ühingu või selle liikmete kahjustamine. Seega ei oma otsuse kehtetuks tunnistamise puhul tähendust see, kas konkreetsel juhul esineb ühingu ja liikme vahel sisuline huvide konflikt, kas hääled on antud ühingu huvides või kas hääleõigust on kuritarvitatud. Otsus on võimalik ÄS § 178 ja § 302 järgi kehtetuks tunnistada ka juhul, kui vaidlusaluse otsuse vastuvõtmisel ei esinenud sisulist vastuolu hääleõiguse piirangu regulatsiooni eesmärgiga, kui kehtetuks tunnistatav otsus ei riku nõude esitanud osaniku või aktsionäri õigusi ega huve või kui otsuse kehtetuks tunnistamine oleks ühingu huve arvestades hoopis kahjulik.

Kohtupraktikas on siiski erandlikel asjaoludel peetud kapitaliühingu organi otsuse vaidlustamist lubamatuks. Riigikohus on leidnud, et osaniku tuginemine otsuse tühisusele võib erandjuhul olla vastuolus TsÜS § 138 lg-st 1 tuleneva hea usu põhimõttega ja TsMS § 200 lg-ga 1. Seda näiteks juhul, kui otsuse tühisuse tuvastamise eesmärgiks on teistele osanikele,

¹⁸⁷ Vutt, M. (viide 144), lk 129–130.

¹⁸⁸ *Ibidem*, lk 129-130.

¹⁸⁹ Davies, P. L., vnr 17-1.

¹⁹⁰ Riigikohus. Arvamus ühinguõiguse kodifitseerimise kohta (viide 128).

aktsionäridele või ühingule endale kahju tekitamine.¹⁹¹ Viidatud lahendites käsitleti küll otsuse lubamatut vaidlustamist otsuse tühisusele tuginemise kontekstis, kuid autori hinnangul puudub mõistlik põhjendus, miks ei võiks seisukoht olla põhimõtteliselt kohaldatav ka otsuse kehtetuks tunnistamise osas. Veelgi enam, kohus lähtus eelviidatud lahendites lubamatu vaidlustamise tõkestamisel TsÜS § 138 lg-st 1 ja TsMS § 200 lg-st 1, mis on käsitletavad üldnormidena ning ei kehti üksnes otsuse tühisuse tuvastamise nõude osas.

TsÜS § 138 lg-s 1 väljendub materiaaloiguslik hea usu põhimõte, mille kohaselt tuleb õiguste teostamisel ja kohustuste täitmisel toimida heas usus. Õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et kuna TsÜS § 138 lg-s 1 väljendatud hea usu põhimõte on õiguse üldpõhimõte ning ei ole seetõttu subsumeeritav, siis toimib hea usu põhimõte üldise juhisenäe õiguse kujundamisel ja rakendamisel.¹⁹² Tegemist on avatud normiga, mistõttu avaneb selle tegelik sisu läbi eluliste juhtumite, konkreetsete reeglite ning kohtupraktika. Hea usu põhimõtte universaalset sisu ei ole seega võimalik ammendavalt ette kindlaks määrata.¹⁹³ Riigikohus on TsÜS § 138 ja võlaõigusseaduse¹⁹⁴ § 6 osas selgitanud, et hea usu põhimõtte funktsiooniks on seadusest või lepingust tulenevate õiguste kuritarvitamise piiramine ning seadusest või lepingust tulenevate õiguste kuritarvitamisega on alati tegemist siis, kui õigusi teostatakse viisil, mis on vastuolus hea usu põhimõttega. Sellisel juhul jätab kohus konkreetset juhul seadusest või lepingust tuleneva kohaldamata.¹⁹⁵ TsÜS §-s 138 sisalduva üldise hea usu põhimõtte peamiseks eesmärgiks on tagada õiguste teostamine heas usus ning õiguste kuritarvitamise keelamine.¹⁹⁶

TsMS § 200 lg 1 sätestab seevastu menetlusõigusliku hea usu põhimõtte. Ollakse seisukohal, et nii menetlusõiguslikul kui materiaaloiguslikul hea usu põhimõttel on sarnane funktsioon. Sarnaselt materiaaloiguslikule hea usu põhimõttele ei saa ka menetlusõigusliku hea usu põhimõtte korral määratleda selle universaalset sisu ega sätte kohaldamise täpseid eeldusi.¹⁹⁷ Näiteks peetakse TsMS § 200 lg-s 1 sätestatud menetlusõigusliku hea usu põhimõtte vastaseks olukorda, kus hageja on kasutanud oma õigust pöörduda kohtusse pahatahtlikult, eelkõige kui hagejal puuduvad tegelikkuses kaitsmisväärsed isiklikud huvid ning menetluse eesmärgiks on

¹⁹¹ RKTko 3-2-1-116-10, p 23; RKTko 3-2-1-76-14, p 23; RKTko 3-2-1-133-11, p 22.

¹⁹² Kull, I. TsÜSK § 138/3.1.

¹⁹³ *Ibidem*, § 138/3.4.1.

¹⁹⁴ Võlaõigusseadus. – RT I, 08.01.2020, 10.

¹⁹⁵ RKTko 2-17-9391, p 16.1; RKTko 3-2-1-102-07, p 16.

¹⁹⁶ Kull, I. TsÜSK § 138/1.

¹⁹⁷ Järvekülg, I., Kõve, V. TsMSK § 200/3.1.1.-3.1.2.

kostjale ebameeldivuste tekitamine. Olukorras, kus menetlusõigust on kasutatud hea usu põhimõtte vastaselt, võib kohus isiku vastavast õigusest ilma jätta.¹⁹⁸

Seega on küsimus selles, kas TsÜS § 138 lg 1 ja TsMS § 200 lg 1 kohaselt on võimalik jätta hääleõiguse piirangut rikkudes vastu võetud otsus kehtetuks tunnistamata juhul, kui liikme ja ühingu vahel sisulist huvide konflikti ei esinenud või kui otsuse kehtetuks tunnistamine tooks kaasa ühingu huvide kahjustumise. Eeltoodud Riigikohtu seisukoha kohaselt võib erandjuhul olla otsuse tühisusele tuginemine vastuolus materiaalõigusliku ja menetlusõigusliku hea usu põhimõttega, eelkõige, kui tühisuse tuvastamise eesmärgiks on ühingule või liikmetele kahju tekitamine.¹⁹⁹ Olukorras, kus otsus on vastuvõetud hääleõiguse piirangu regulatsiooni vastaselt, kuid sisulist ja kahjulikku huvide konflikti liikme ja ühingu huvide vahel ei esine, ei täida otsuse kehtetuks tunnistamine hääleõiguse piirangu eesmärki. Samas tuleb arvestada eelnevalt välja tooduga, et ÄS § 178 ja § 302 kohaselt on otsuse kehtetuks tunnistamise eelduseks objektiivne õigusvastasus, mitte ühingu ega liikmete subjektiivsete õiguste kahjustamine. Seega ei võimalda autori hinnangul kehtiv õiguspraktika jätta otsust kehtetuks tunnistamata üksnes põhjendusel, et otsuse tegemisel ei esinenud ühingu ja liikme vahel huvide konflikti ehk huvide vastassuunalisust.

Autori hinnangul on olukord teisiti siis, kui otsus on vaidlustatud pahatahtlikult, kas isiklikel või muudel ärilistel eesmärkidel, näiteks põhjusel, et tekitada hääleõiguse piirangule allutatud liikmele ebamugavusi. Sellisel juhul tuleb ühingul menetluses seda ka tõendada. Seda, et vaidlustajate eesmärk on üksnes ühingule või liikmetele kahju tekitamine ning neil puudub isiklik kaitsmisväärne huvi, võib olla praktikas keeruline tõendada. Kui see aga tõendamist leiab, tuleb autori hinnangul pidada isiklikest eesmärkidest lähtuvat vaidlustamist või pahatahtlikku blokeerimist TsÜS § 138 lg-ga 1 ja TsMS § 200 lg-ga 1 vastuolus olevaks. Tegemist peab aga vastavalt Riigikohtu seisukohtadele olema erandliku juhtumiga.

Täiendavalt võib püstitada küsimuse sellest, kas viidatud Riigikohtu seisukohtadele tuginedes on otsuse kehtetuks tunnistamata jätmine võimalik ka üksnes põhjendusel, et kehtetuks tunnistamine oleks ühingu huvidest lähtuvalt ebamõistlik või kahjulik. Kehtetuks tunnistamata jätmiseks peab kehtetuks tunnistamise eesmärgiks olema ühingule endale kahju tekitamine.²⁰⁰ Kui hääleõiguse piirangut rikkudes vastu võetud otsus teenib siiski ühingu huve, võib selle kehtetuks tunnistamine olla ühingu huvidega vastuolus. Omaette küsimuseks on aga see, kuidas

¹⁹⁸ Järvekülg, I., Kõve, V. § 200/3.1.2., 3.1.3.2.

¹⁹⁹ RKTko 3-2-1-116-10, p 23; RKTko 3-2-1-76-14, p 23; RKTko 3-2-1-133-11, p 22.

²⁰⁰ RKTko 3-2-1-76-14, p 23; RKTko 3-2-1-133-11, p 22.

hinnata ühingu huvide kahjustumist kui kahju, teatud juhtudel võib see osutuda keeruliseks. Ühtlasi jääb Riigikohtu seisukohtadest ebaselgeks, kas ühingu huve edendava otsuse kehtetuks tunnistamine on käsitletav ühingule kahju tekitamise eesmärgina või on sellisel juhul vaja kahju tekitamise eesmärki eraldi tõendada.

Eelneva põhjal võib kokkuvõttes järeldada, et formaalne vastuolu hääleõiguse piirangu regulatsiooniga toob kehtivas õiguses kaasa ühingu otsuse kehtetuks tunnistamise isegi siis, kui puudub vastuolu hääleõiguse piirangu tegeliku eesmärgiga ning kui otsuse kehtetuks tunnistamine ei vastaks ühingu huvidele. Kohtupraktikas on väljendatud, et erandjuhtudel võib olla välistatud otsuse tühisusele tuginemine, kui selle eesmärgiks on ühingule kahju tekitamine. Selles küsimuses ei ole kohtupraktika aga välja kujunenud, mistõttu on vaieldav, kas seisukoht on kohaldatav ka hääleõiguse piirangu sisulise eesmärgi ja kehtetuks tunnistamise puhul.

3.3 Kapitaliühingu liikmete võimalus hääleõiguse piirangu regulatsioon ise kehtestada

Olukordades, kus hääleõiguse piirangu abstraktse ja formaalse rakendamise tõttu saavad kahjustada ühingu huvid või kui hääletava liikme ja ühingu vahel tegelikkuses kahjulikku huvide konflikti ei eksisteeri, ei võimalda hääletamiskohustus, hääleõiguse kuritarvitamise keeld ning otsuste vaidlustamise regulatsioon efektiivselt ühingu huvidele vastava otsuseni jõuda. Seetõttu tuleb autori hinnangul analüüsida ka seda, kas kehtiv õigus võimaldab liikmetel ühingu põhikirjas hääleõiguse piirangu regulatsiooni ise kehtestada, et eeltoodud kitsaskohti vältida.

Põhikirja peetakse ühingu tegevuse aluseks olevaks dokumendiks, mille eesmärgiks on reguleerida ühingu sisesuhteid kogu ühingu tegutsemise vältel. Seetõttu on põhikiri ühingu seisukohast kõige tähtsam dokument.²⁰¹ Kapitaliühingu liikmed on kohustatud ühingu põhikirjas reguleerima ainult teatud seaduses sätestatud küsimusi. Muude küsimuste reguleerimine on põhikirjas vabatahtlik. Õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et põhikirja regulatsiooni puhul tõusetub küsimus sellest, kui vabad on liikmed ühingu sisesuhte kujundamisel, kuna ÄS § 139 lg 2 ja § 244 lg 2 kohaselt võib põhikirjas ette näha muid tingimusi niivõrd, kui need ei ole seadusega vastuolus. Kuna ühinguõiguses leidub nii dispositiivseid kui imperatiivseid norme, tuleb põhikirja koostamisel mahtuda seadusega lubatud piiridesse.²⁰²

²⁰¹ Saare, K. jt (viide 2), vnr 430, 1710.

²⁰² *Ibidem*, vnr 448–450.

Dispositiivsuse ja põhikirjavabaduse hindamisel tuleb täiendavalt arvestada ka osaühingu ja aktsiaseltsi olemusliku erisusega. Osaühingule kui paindlikumale äritegevuse vormile kehtivad võrreldes aktsiaseltsiga leebemad reeglid, mistõttu kehtib osaühingu sisesuhte reguleerimisele suurem dispositiivsus.²⁰³ Õiguskirjanduses on senise kohtupraktika pinnalt järeldatud, et reeglina peaksid osaühingu puhul olema dispositiivsed sellised ühinguõiguslikud normid, mis näevad dispositiivsuse ise selgelt ette, millega reguleeritakse ühingu sisesuhteid ja töökorraldust, teatud osanikevahelisi suhteid või sellised normid, mille olemuslik eesmärk ei ole vähemusosaniku kaitse miinimumstandardite sätestamine.²⁰⁴ Aktsiaseltsi põhikirjavabadust peetakse aga piiratumaks. Ühest küljest sisaldub aktsiaseltsi sisesuhte regulatsioonis rohkem imperatiivseid norme. Teisest küljest tuleb normide dispositiivsuse hindamisse võrreldes osaühinguga suhtuda rangemalt. Eelkõige on aktsionäridel lubatud põhikirjaga seaduse regulatsioonist kõrvale kalduda juhul, kui seadus seda selgesõnaliselt lubab.²⁰⁵

Küsimus, kas hääleõiguse piirangu sätted on oma sisult dispositiivsed või imperatiivsed, on kohtupraktikas veel lahendamata. Ühest küljest on otsuste vastuvõtmise reeglistik formaliseeritud ja valdavalt imperatiivne.²⁰⁶ Teisalt reguleerib hääleõiguse piirang aga ühingu sisesuhteid, mille reguleerimisel kehtib suurem dispositiivsus. Õiguskirjanduses on avaldatud seisukohta, et kuigi hääleõiguse piirangu sätted reguleerivad ühingu sisesuhteid, peetakse neid siiski liikmete õiguste kaitse miinimumreegliteks. Seetõttu ei saa hääleõiguse piirangu reeglistikku põhikirjaga välistada, võimalik on aga selle täpsustamine ja laiendamine.²⁰⁷ Seega tuleks ÄS § 177 ja § 303 regulatsiooni käsitleda osaliselt imperatiivsena. See tähendab, et põhikirjas on lubatud hääleõiguse piirangu reeglistikus kokku leppida üksnes seadusest rangemas suunas.

Seega tuleneb eelnevast, et hääleõiguse piirangu seadusjärgset regulatsiooni on põhikirjas võimalik üksnes täpsustada ja laiendada. Sellest tulenevalt on autori hinnangul lubatud hääleõiguse piirangu reguleerimine põhikirjas selliselt, et hääleõiguse piirangut laiendatakse ka muudele kui ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 sätestatud juhtumgruppidele. Hääleõiguse piirangu lubatava täpsustuse tähendus on aga ebaselge. Täpsemalt seisneb selgusetus selles, kas lubatavad täpsustused on üksnes sellised, mis ei kitsenda hääleõiguse seadusjärgseid piiranguid,

²⁰³ RKPJKo 3-4-1-3-12, p 62.

²⁰⁴ Saare, K. jt (viide 2), vnr 450–451.

²⁰⁵ *Ibidem*, vnr 1721–1722.

²⁰⁶ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 524–525.

²⁰⁷ Saare, K. jt (viide 2), vnr 451.

või ka sellised, mis muudavad hääleõiguse piirangu kohaldamise tingimusi. Eesti õiguskirjandus ja kohtupraktika nimetatud küsimusele vastust ei anna.

Saksa õiguses peetakse GmbH ehk osaühingu tüüpi ühingu puhul hääleõiguse piirangu põhikirjalist muutmist vaieldavaks. Hääleõiguse piirangu laiendamist peetakse alati võimalikuks. Näiteks võivad osanikud põhikirjas hääleõiguse piirangu regulatsiooni laiendada selliselt, et osaniku hääleõigus on piiratud ka juhul, kui otsustamisel on ühingu sisesuhtes tehtavad tehingud või kui otsus mõjutab osaniku lähikondlast.²⁰⁸ Hääleõiguse piirangu täpsustamine on lubatud aga ainult juhul, kui see ei too kaasa hääleõiguse piirangu seadusjärgsest regulatsioonist kitsamat rakendamist.²⁰⁹ Küsimust, kas põhikirjas on lubatud hääleõiguse piirangu seadusjärgset regulatsiooni kitsendada või üldse välistada, peetakse vaieldavaks. Ühest küljest allub hääleõiguse piirangu regulatsioon põhikirjavabadusele, teisest küljest peetakse aga hääleõiguse piirangu sätteid nende eesmärgist tulenevalt imperatiivseks. Ollakse seisukohal, et hääleõiguse piirangu seadusjärgse regulatsiooni kitsendamine peaks olema välistatud vähemalt järgnevatel juhtudel: kohustusest või vastutusest vabastamine, liikmega tehingu tegemine ja liikmega õigusvaidluse pidamine. Nendes küsimustes ei tohiks ühing ja vähemus olla allutatud enamusosaniku tahtele.²¹⁰ Järelikult peetakse hääleõiguse piirangu regulatsiooni osaliselt imperatiivseks.

AG ehk aktsiaseltsi tüüpi ühingu puhul ei ole Saksa õiguses hääleõiguse piirangu regulatsiooni põhikirjaline kitsendamine võimalik. Vastupidiselt GmbH-le ehk osaühingu tüüpi ühingule ei ole AG osas võimalik hääleõiguse piirangu regulatsiooni laiendada, kuna vastasel juhul jääks liige oma hääleõigusest ilma. Hääleõigus on aga AG liikmele fundamentaalne.²¹¹ Eesti õiguses puudub selge seisukoht, kas ÄS §-s 303 sätestatud aktsionäri hääleõiguse piirangu regulatsioon on täielikult või üksnes osaliselt imperatiivne, s.t kas põhikirjaliselt on võimalik aktsionäride hääleõiguse piirangut seadusest rangemas suunas reguleerida. Väljendatud on aga seisukohta, et eelkõige on aktsionäridel lubatud põhikirjaga seaduse regulatsioonist kõrvale kalduda juhul, kui seadus seda selgesõnaliselt lubab.²¹² ÄS § 303 sellist luba sõnaselgelt ette ei näe.

Seega tuleneb eelnevast, et Saksa õiguses peetakse GmbH puhul hääleõiguse piirangu regulatsiooni põhikirjalist täpsustamist ja laiendamist võimalikuks. Täpsustamine on aga

²⁰⁸ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 205–208.

²⁰⁹ Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 333.

²¹⁰ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 209–214; Römermann, V. MHLS GmbHG § 47, Rn 334–341.

²¹¹ Arnold, M. MüKoAktG § 136, Rn 30; Siinkohal tuleb aga märkida, et vaatamata ÄS § 303 lg 1 regulatsioonile ei ole AktG § 136 lg 1 hääleõiguse piirangu juhtumgruppides liikmega tehingu tegemine.

²¹² Saare, K. jt (viide 2), vnr 1721–1722.

lubatud niivõrd, kuivõrd see ei too kaasa seadusjärgse regulatsiooni kitsendamist kohustusest või vastutusest vabastamisel, liikmega tehingu tegemisel ja liikmega õigusvaidluse pidamisel. Eelnimetatud juhtumeid peetakse imperatiivseteks, mille kitsendamine ei ole võimalik. AG puhul ei ole põhikirjaline täpsustamine ega laiendamine üldse võimalik.

Autori hinnangul on tõenäoline, et Eesti õiguspraktikas lähtutaks hääleõiguse piirangu põhikirjavabaduse hindamisel sarnastest põhimõtetest, kuna ka Eesti õiguses peetakse hääleõiguse piirangu sätteid liikme kaitse miinimumsisuks. Lisaks ühtivad Eesti hääleõiguse piirangu regulatsiooni lähtealused Saksa õigusega. Samas on autori hinnangul sellisele käsitlesele võimalik esitada fundamentaalset laadi vastuargument. Vastavalt juba töös väljatoodule on hääleõiguse piirangu eesmärgiks kaitsta ühingu enda huve liikme vastanduva erahuvi eest ning tagada otsuse tegemine ühingu huvides, mitte liikmete erahuvides. See eesmärk saavutatakse läbi huvide konflikti vältimise. Liikmete, sh vähemuse, kaitse on üksnes hääleõiguse piirangu reeglistikuga kaasnev mõju, mitte kaitseeesmärk. Seetõttu võiks autori hinnangul pidada lubatavaks selliseid muudatusi, mille tulemusena säiliks hääleõiguse piirangu kui abinõu vastavus oma tegelikule eesmärgile. Näiteks võiks pidada lubatavaks hääleõiguse piirangu regulatsiooni sellist täpsustust, mille kohaselt on liikme hääleõigus ÄS § 177 ja § 303 juhtumgruppide puhul piiratud vaid juhul, kui liikme ja ühingu huvid on sisuliselt vastassuunalised. See tähendab, et liikme hääleõigust ei piirataks juhtudel, kui liikme antavad hääled ei viiks ühingu huvide kahjustumiseni või kui liikme antavad hääled teeniksid ühingu huve. Selliselt oleks tagatud hääleõiguse piirangu põhieesmärk ning liikme hääleõigust ei piirataks üleliigselt.

Eelneva põhjal võib kokkuvõttes järeldada, et liikmete võimalus ühingu põhikirjas hääleõiguse piirangut reguleerida on piiratud. Osäühingu puhul on lubatud üksnes seadusjärgse regulatsiooni laiendamine ning kitsendamine selliselt, et see ei tooks kaasa seadusjärgse hääleõiguse piirangu kitsendamist. Aktsiaseltsi puhul tuleks hääleõiguse piirangu regulatsiooni pidada imperatiivseks. Seega ei ole liikmetel võimalik hääleõiguse piirangut põhikirjaliselt reguleerida selliselt, et hääleõiguse piirangu kohaldamine sõltuks eelkõige sisulise ja kahjuliku huvide konflikti olemasolust ja ühingu enda huvidest.

4. HÄÄLEÕIGUSE PIIRANGU PAINDLIKUMA REGULEERIMISE VÕIMALUSED

4.1 Alternatiivse hääleõiguse piirangu regulatsiooni lähtealused

Õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et ühinguõiguslike suhete otseseks reguleerimiseks kasutatakse peamiselt reegleid ja standardeid. Reeglite ja standardite fundamentaalne erinevus on see, et reeglid kohustavad eelnevalt (*ex ante*) subjekti konkreetsel viisil käituma ning standardid sätestavad kriteeriumid, kuidas subjekti käitumist tagantjärele (*ex post*) hinnata.²¹³ Teisisõnu on reeglite puhul õiguslik tagajärg teatud käitumisviisi korral ette määratud. Standardite puhul selgub õiguslik tagajärg aga tagantjäreli õiguse rakendaja hinnangu alusel.²¹⁴ Autori hinnangul tuleb Eesti kehtivas õiguses sisalduvat hääleõiguse piirangu regulatsiooni pidada reegli-tüüpi regulatsiooniks. ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 juhtumgruppide näol on liikme hääleõigus piiratud olenemata sellest, kas liikme ja ühingu vahel ka tegelikkuses huvide konflikt esineb ning kas tehtav otsus ja hääleõiguse piiramine on ühingu enda huvides. Seega on kehtiva hääleõiguse piirangu regulatsiooni näol tegemist reegluga.

Ollakse seisukohal, et formaalseid reegleid kui *ex ante* meetmeid kasutatakse ühinguõiguses tavaliselt selliste suhete reguleerimiseks, millel on mõju ühingu võlausaldajatele või avalikele investoritele, näiteks kapitalinõuded ja dividendireeglid. Seevastu ühingu sisesuhteid, mis on mitmekülgsed ja kompleksed, reguleeritakse sageli standarditega, kuna sisesuhetes võivad ranged ja formaalsed reeglid viia lünkadeni ning tekitada põhjendamatult jäikaid lahendusi.²¹⁵ Näiteks reguleeritakse huvide konfliktis tehtavaid tehinguid peamiselt standarditega. Kuna nimetatud valdkond on mitmekülgne ja keeruline, ei suuda formaalsed reeglid arvestada iga üksikjuhtumi asjaoludega.²¹⁶ Formaalselt rakendatavate reeglite kohta on õiguskirjanduses avaldatud seisukohta, et need suurendavad küll õiguskindlust ning lihtsustavad õigusemõistmist ja sellega seonduvaid kulusid, kuid formaalselt rakendatavatel reeglitel on kaks olemuslikku probleemi. Esiteks on need kas üle- või alareguleerivad ehk reegli toime läheb kas kaugemale

²¹³ Armour, J., Hansmann, H., Kraakman, R. Agency Problems and Legal Strategies. – Kraakman, R. jt. The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach. Third edition. Oxford: Oxford University Press 2017, lk 32–33.

²¹⁴ Posner, E. A. Standards, Rules, and Social Norms. – Harvard Journal of Law & Public Policy 1997/21 Issue 1, lk 101.

²¹⁵ Armour, J., Hansmann, H., Kraakman, R. (viide 213), lk 32–33.

²¹⁶ Gilson, R. J. A Model Company Act and a Model Company Court. – Stanford Law and Economics Olin Working Paper No. 489/2016, lk 5–7. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2750256 (15.04.2020).

kui sellega taotletav eesmärk või jääb reegli toime eesmärgi suhtes ebapiisavaks. Teiseks, formaalsete reeglite toimet on omakorda võimalik formaalsustega vältida.²¹⁷

Autori hinnangul esinevad eeltoodud formaalsete reeglite tuumikprobleemid ka hääleõiguse piirangu regulatsiooni puhul. ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 juhtumgruppide korral on liikme hääleõigus piiratud ka juhtudel, kus liikme ja ühingu vahel huvide konflikti tegelikkuses ei esine, sealhulgas kui liige soovib hääletada ühingu huvides. Seega hõlmab hääleõiguse piirangu regulatsioon oma formaalsuse tõttu ka selliseid juhtumeid, mis peaksid hääleõiguse piirangu eesmärgist lähtuvalt regulatsiooni toimealast välja jääma. Sellest tulenevalt võib hääleõiguse piirangu regulatsioon kaasa tuua põhjendamatult jäikasisid lahendusi. Autori hinnangul väljendub see ka selles, et hääleõiguse piirangu abstraktne ja formaalne rakendamine võib teatud juhtudel kaasa tuua ühingu huvidele vastupidise otsuse vastuvõtmise. Samas tuleb hääleõiguse piirangu reeglistiku puuduste kõrval arvestada ka kehtivas õiguses sätestatud hääleõiguse piirangu positiivsete tagajärgedega. Olukordades, kus ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 sätestatud juhtumgruppide korral on liikme ja ühingu huvid vastassuunalised, on hääleõiguse piirang põhjendatud ja sobiv abinõu. Oleks põhjendamatult väita, et ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 juhtumgruppides on ühingu huvidele mittevastava huvide konflikti tekkimine välistatud. Selline konflikt on isegi tõenäoline. Seetõttu on selge, et kehtiv regulatsioon aitab ära hoida enamuse kuritarvitusi ühingu ja vähemuse arvel. Kuna aga hääleõiguse piirangu puhul on välistatud liikme fundamentaalseks õiguseks peetav hääleõigus, on tegemist liikme õiguste olulise piiramisega. Seetõttu ongi õiguskirjanduses peetud hääleõiguse piirangut *ultima ratio* abinõuks.²¹⁸

Autori hinnangul on hääleõiguse piirangu regulatsiooni kui *ultima ratio* meetme puhul oluline tagada tasakaal omavahel vastanduvate eesmärkide ja põhimõtete vahel. Ühelt poolt tuleb tagada hääleõiguse piirangu regulatsiooni võimekus strateegilistes küsimuses enamuse kuritarvitusi ennetada ja ära hoida. Teiselt poolt tuleb vältida reeglistiku formaalsest rakendamisest tekkivat põhjendamatut hääleõiguse piiramist ning ühingu huvide kahjustumist. Kuivõrd hääleõigus on liikmele fundamentaalse tähendusega, on õiguskirjanduses avaldatud ka seisukoht, et põhjendamatud hääleõiguse piirangu reeglid võivad muuta suuremate osaluste omandamise vähem soovitatavaks.²¹⁹ Samas möönab autor, et eelnimetatud tasakaalu

²¹⁷ Gatti, M. It's My Stock and I'll Vote If I Want To: Conflicted Voting by Shareholders in (Hostile) M&A Deals. – University of Memphis Law Review 2016/47 No 1, lk 241–243; Craswell, R. Do Trade Customs Exist? – Kraus, J. S., Walt, S. D. (ed). The Jurisprudential Foundations of Corporate and Commercial Law. New York: Cambridge University Press 2007, lk 126.

²¹⁸ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 568.

²¹⁹ Gatti, M. (viide 218), lk 241–243.

saavutamine on keeruline. Hääleõiguse piirangu reguleerimisel ei tohiks siiski keskenduda üksnes huvide konflikti ja enamuse kuritarvituse vältimisele, kuna ükski reegel ega standard ei suuda neid täielikult vältida. Õiguskirjanduses on avaldatud seisukoht, et ühingujuhtimine ja ühingu sisesuhted nõuavad paindlikke lahendusi, mistõttu ei ole kõikide konfliktisituatsioonide ammendav reguleerimine võimalik. Seetõttu on paratamatu, et teatud konfliktisituatsioonid ja kuritarvitused jäävad kohtusüsteemi lahendada.²²⁰

Lisaks eeltoodud põhimõtetele on autori hinnangul oluline küsimus ka see, kas hääleõiguse piirangu regulatsioon peaks oma kapitaliühingute eri vormide puhul identne. Kehtiv õigus lähtub ÄS § 177 ja § 303 näol osaniku ja aktsionäri hääleõiguse piiramisel samadest põhimõtetest ja reeglitest. Osaühingut peetakse sobivaks ühinguvormiks väikese ja suletud kapitaliühingu puhul, kus on esiplaanile seatud äritegevuse lihtsus, mugavus ja regulatsiooni paindlikkus ning kus osanikud soovivad ise osaleda ühingu juhtimises ning teostada juhtimistasandi üle kontrolli.²²¹ Aktsiaselts on aga kujundatud suureks ja avatud kapitaliühinguks, mistõttu peetakse aktsionäri positsiooni võrreldes osanikuga rohkem investorlikuks.²²² Traditsiooniliselt eristatakse suletud ja avatud tüüpi kapitaliühingute puhul ka nende erinevaid tuumikprobleeme. Suletud tüüpi kapitaliühingute tuumikprobleemiks peetakse liikmete vahelisi põhimõttelisi erimeelsusi, mis tulenevad liikmete vahelisest tihedast koostööst ja isiklikust seotusest.²²³ Avatud tüüpi kapitaliühingute puhul keskendutakse aga peamiselt sellele, kuidas efektiivselt juhtorgani liikmeid kontrollida ning tagada, et nende tegevus edendaks aktsionäride huve.²²⁴

Ometi ollakse Euroopas nüüdseks seisukohal, et ühinguid ja nendele kohalduvat regulatsiooni ei peaks eristama üksnes selle põhjal, kas tegemist on suletud või avatud tüüpi ühinguga (Eesti kontekstis osaühing ja aktsiaselts).²²⁵ Enamikel avatud tüüpi ühingutel on suletud tüüpi ühingutega sarnane osalus- ja juhtimisstruktuur, mistõttu täheldatakse avatud ja suletud tüüpi ühinguvormi teatavat sarnanemist. Seetõttu nähakse olemuslikku erinevust rohkem nn tavaliste kapitaliühingute ja börsiühingute vahel.²²⁶ Autori hinnangul esineb sarnane trend ka Eesti kapitaliühingute puhul. Eesti ühingute statistilise ülevaate kohaselt on Eesti kapitaliühingute

²²⁰ Conac, P. H., lk 364, 375.

²²¹ Saare, K. jt (viide 2), vnr 353–358.

²²² *Ibidem*, vnr 1655–1662.

²²³ Angstner, P., lk 1.

²²⁴ Armour, J., Hansmann, H., Kraakman, R. (viide 213), lk 29–30; Hannigan, B. (viide 161), vnr 19–3–19–5.

²²⁵ Andersen, P. K. jt. European Model Companies Act (EMCA): First edition, 2017. – Nordic & European Company Law Working Paper No. 16-26/2017, lk 15–16. – https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2929348 (14.04.2020).

²²⁶ Andersen, P. K. jt, lk 15–16.

domineerivaimaks vormiks osaühing, 2018. aasta seisuga oli Eestis 194 354 osaühingut. Aktsiaseltse seevastu üksnes 2997 ning valdava enamuse moodustavad vähese aktsionäride arvuga aktsiaseltsid.²²⁷ Enamjaolt on nii osaühingutes kui aktsiaseltsides osanikke ja aktsionäre vähe, mistõttu on osaluste jaotus Eesti kapitaliühingutes kontsentreeritud.²²⁸

Hääleõiguse piiramist peetakse problemaatiliseks just väikeste ja keskmiste ühingute puhul, kus osalus on jaotunud liikmete vahel kontsentreeritult ning osaluste omajad on tihti ka ühingu juhtorgani liikmed. Selliste ühingute liikmete hääleõiguse piiramine on äärmiselt karm abinõu, kuna sellega välistatakse liikme võimalus ühingujuhtimises osaleda, mis on väikese ja keskmise ühingu liikme kõige olulisem ja vajalikum õigus.²²⁹ Potentsiaalne hääleõiguse piirangu regulatsiooni erinevus peaks lähtuma eelkõige ühingu suurusest ning sellest, kas ühing on börsiühing, mitte vormilisest avatud ja suletud tüüpi ühingu kriteeriumist.

Suurte kapitaliühingute, eelkõige börsiühingute puhul, ei ole hääleõiguse piirang liigselt koormav abinõu, kuna olulisel kohal on eelkõige läbipaistvus ja huvide konfliktide vältimine. Ühtlasi on börsiühingud suure aktsionäride arvuga ning osalus on aktsionäride vahel killustunud. Autori hinnangul väljendub see ka selles, et kuigi üldiselt ei tulene Euroopa Liidu õigusest kapitaliühingu liikmetele üldiseid hääleõiguse piiranguid, siis uue Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2017/828²³⁰ (uus aktsionäriõiguste direktiiv) artikli 9c lg 4 kohaselt peavad börsiühingud tagama, et olulised seotud isikutega tehtavad tehingud oleksid aktsionäride poolt heaks kiidetud. Artikli 9c lg 4 sätestab, et kui seotud isikuks on ühingu aktsionär või juhatuse liige, ei tohi ta tehingut heakskiitval hääletamisel häält anda. Direktiivi lisati eelnimetatud huvide konflikti regulatsioon just läbipaistvuse suurendamiseks.²³¹ Seega võib asuda seisukohale, et börsiühingute puhul ei ole liikme hääleõiguse piiramine liigselt koormav abinõu.

²²⁷ Tuleb märkida, et mõistagi ei ole kõik statistikas kajastatud äriühingud aktiivsed. Vt Järve, J. Eesti ühingute statistiline ülevaade. Eesti Rakendusuringute Keskus CentAR: 2019, lk 6, 18, 34. – <https://centar.ee/wp-content/uploads/2019/08/2019.06.13-Eesti-%C3%BChingute-statistiline-%C3%BClevaade-l%C3%B5plik-1.pdf> (01.04.2020).

²²⁸ Bartkus, G. jt. Study on Minority Shareholder Protection. Final Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union 2018, lk 240. – <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1893f7b8-93a4-11e8-8bc1-01aa75ed71a1/language-en> (01.04.2020).

²²⁹ Neville, M., Sørensen, K. E. Enforcing shareholder duties through suspension of the exercise of voting rights. – Birkmose, H. S., Sergakis, K. (ed). Enforcing Shareholders' Duties. Edward Elgar 2019, lk 156–157.

²³⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2017/828, 17. mai 2017, millega muudetakse direktiivi 2007/36/EÜ seoses aktsionäride pikaajalise kaasamise soodustamisega (EMP's kohaldatav tekst). – ELT L 132, 20.05.2017, lk 1-25.

²³¹ Reynisson, K. Related Party Transactions: Analysis of Proposed Article 9c of Shareholders' Rights Directive. – European Company Law 2016/13 Issue 5, lk 175–176.

Seega tuleb hääleõiguse piirangu reguleerimisel arvestada sellega, et kuivõrd Eesti kapitaliühingutest moodustavad väga suure enamuse väheste liikmete arvuga ja kontsentreeritud osalusega ühingud, on hääleõiguse kui liikme ühe olulisima õiguse piiramine väga koormav meede. Seetõttu on autori hinnangul oluline säilitada ühelt poolt hääleõiguse piiranguga tagatud eesmärkide saavutamine, milleks on ühingu enda huvide kaitse liikme vastanduva erahuvi ja võimalike kahjulike mõjutuste eest ning teiselt poolt tagada, et liikme hääleõigust piiratakse üksnes vajalikus ja põhjendatud ulatuses, seades esiplaanile ühingu enda huvid. Börsiühingute puhul on aktsionäri hääleõiguse piiramine aga vähem koormav meede.

4.2 Hääleõiguse piirangu reguleerimine Ühendkuningriigi õiguse eeskujul

Üks võimalus kapitaliühingu liikme hääleõiguse piirangu paindlikumaks reguleerimiseks on lähtuda Ühendkuningriigi õiguse eeskujust, kus hääleõiguse piiranguga seatud eesmärgid saavutatakse võrreldes Eesti ja Saksa õigusega suures osas muude vahenditega. Analüüsides, kas ja kuidas on hääleõiguse piiranguga taotletavad eesmärgid saavutatud Ühendkuningriigi õiguses, tuleb esmalt lahendada küsimus võrreldavatest ühinguvormidest. Ühendkuningriigi kapitaliühinguid reguleeriva CA 2006 kohaselt on piiratud vastutusega kapitaliühinguteks *private limited company* ehk Ltd ja *public limited company* ehk PLC. Vastupidiselt Ltd tüüpi ühingule võib PLC aktsiaid börsil noteerida ning PLC tüüpi ühingu kohta käiv reeglistik on seaduses detailsemalt ja formaalsemalt reguleeritud. Ltd tüüpi ühingutes on liikmed juhtimisele lähedal, olles sageli samal ajal ka ühingu juhatuse liikmeteks.²³² Ltd ja PLC tüüpi ühingud vastavad Eesti osaühingu ja aktsiaseltsi tunnustele.

Sarnaselt osaühingule ja aktsiaseltsile võetakse PLC ja Ltd tüüpi ühingutes liikmete pädevusse kuuluvaid otsuseid vastu enamuse põhimõttel, mille kohaselt kehtib otsus ka selle vastu hääletanud vähemuse suhtes.²³³ Ühendkuningriigi ühinguõiguses ei ole aga ühingu liikmed erinevalt juhatuse liikmetest allutatud ühingu suhtes lojaalsuskohustusele (*fiduciary duty*), mistõttu on liikmed oma hääleõiguse teostamisel vabad. Pikaajalise kohtupraktika kohaselt on ühingu liikmed eelduslikult hääletades vabad arvestama iseenda huvidega, kuna ühingu liiget ei peeta vastupidiselt juhatuse liikmele ühingu agendiks või käsundisaajaks. See tähendab, et

²³² Roach, L. *Company Law*. Oxford: Oxford University Press 2019, lk 64–66.

²³³ CA 2006 s 281; Morse, G. *Charlesworth & Morse: Company Law*. Sixteenth Edition. London: Sweet & Maxwell 1999, lk 302.

liikmed võivad teostada neile kuuluvat hääleõigust isegi siis, kui nende erahuvid vastanduvad ühingu huvidele.²³⁴

Vastupidiselt Eesti õigusele ei sätesta CA 2006 üldist liikme hääleõiguse piirangut. Ühendkuningriigi õiguses kehtib üldine põhimõte, mille kohaselt võivad liikmed hääletada ka juhul, kui neil on otsuse osas ühingu huvidele vastupidine erahuvi. Siiski on sellele reeglile ka erandeid, mida tuleks vaadelda kahes eraldi grupis. Esimene grupp käsitleb juhtumeid, kus liikme hääleõigus on seadusest tulenevalt otseselt piiratud. Teine grupp käsitleb olukordasid, kus liikme hääleõiguse vabale teostamisele on piirangud seadnud üldine õigus ehk kohtupraktika. Kuigi viimastel juhtudel ei ole ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 mõistes formaalselt tegemist hääleõiguse piirangutega, ollakse seisukohal, et sätted, mis keelavad teatud viisil liikmel oma hääleõigust teostada on tegelikkuses sisuliselt hääleõiguse piirangud.²³⁵

Esmalt tuleb käsitleda olukordasid, kus aktsionär on ühtlasi ka ühingu juhatuse liikmeks. Ltd tüüpi ühingutes, mis moodustavad Ühendkuningriigi kapitaliühingutest enamuse, on selline olukord tavaline.²³⁶ Olukorras, kus aktsionär on ühtlasi juhatuse liige, reguleeritakse huvide konflikti ja selle vältimist juhatuse liikme kohustuste tasandil. Üheks juhatuse liikme üldiseks kohustuseks on muuhulgas lojaalsuskohustus, mille kohaselt peab juhatuse liige vältima huvide konflikte ning hoiduma ühingu varade, teabe ning võimaluste ärakasutamisest.²³⁷ Kuna huvide konflikti vältimise kohustus on range ning selle rakendamine võib teatud juhtudel ettevõtlust pärssida, annab seadus aktsionäridele võimaluse anda juhatuse liikme huvide konfliktis tegutsemisele nõusolek või hilisem heakskiit.²³⁸ Lisaks näeb CA 2006 ette neli spetsiifilist juhatuse liikmega tehtavat tehinguliiki, mis vajavad erilise huvide konflikti tõttu aktsionäride nõusolekut. Nendeks on juhatuse liikme lepingud, olulised tehingud ühingu varaga, laenu- ja krediidlepingud ning nn lahkumishüvitised (*payments for loss of office*).²³⁹ Juhul, kui nõusolekut või heakskiitu otsustav aktsionär on ise huvide konfliktis olev juhatuse liige, tekibki just huvide konflikti olukord, mida Eesti ja Saksa õiguses liikme hääleõiguse piiranguga välistatakse. Seega püstitub küsimus sellest, kas Ühendkuningriigi õigus piirab sellisel juhul

²³⁴ Morse, G., lk 302–303; French, D. Mayson, French & Ryan on Company Law. 36th edition. Oxford: Oxford University Press 2019, lk 397.

²³⁵ Ferrarini, G. jt (ed). Reforming Company and Takeover Law in Europe. Oxford: Oxford University Press 2004, lk 72.

²³⁶ Hannigan, B. (viide 161), vnr 12-58; Roach, L., lk 65–66.

²³⁷ CA 2006 s 175.

²³⁸ Hannigan, B. (viide 161), vnr 12-41, 12-58.

²³⁹ CA 2006 sections 188–226.

aktsionärist juhatuse liikme hääleõigust nn omaenda asjas hääletamist. CA 2006 kohaselt tuleb sellisel juhul eristada nõusoleku andmist kui *ex ante* meedet ja heakskiitmist kui *ex post* meedet.

Liikmete ehk aktsionäride nõusoleku andmisel ei ole aktsionärist juhatuse liikme hääleõigus piiratud, mistõttu võib ta iseenda huvide konfliktis tegutsemise üle otsustamisel hääletada. Sealhulgas võib huvide konfliktis olev aktsionär hääletada ka nõusoleku andmise poolt. Ühingu huvide kaitseks tuleneb juhatuse liikmele siiski CA 2006 s-st 177 spetsiifiline teavitamiskohustus, mis kohustab juhatuse liiget huvide konfliktist ja selle aluseks olevatest asjaoludest teavitama. Enesele soodsa hääle andmine on piiratud üksnes erandjuhul, kui seda keelab üldisest õigusest ehk kohtupraktikast tulenev vähemuse ahistamise²⁴⁰ (*minority oppression*) või häälteenamise kuritarvitamise keeld (*unfairly prejudicial conduct*).²⁴¹ Seevastu aga olukorras, kus aktsionärid otsustatavad huvide konflikti reegleid rikkunud aktsionärist juhatuse liikme tegevuse heakskiitmist, on huvide konfliktis oleva aktsionäri hääleõigus CA s 239 järgi piiratud.²⁴² CA s 239 kohaselt ei arvestata aktsionärist juhatuse liikme vastutusest vabastamise otsustamisel selle aktsionärist juhatuse liikme ja temaga seotudaktsionäride hääli. Sätte eesmärgiks on ära hoida olukorrad, kus aktsionärist juhatuse liige saaks ise enda rikkumised heaks kiita. Nimetatud hääleõiguse piirangu kohaldamisalasse kuuluvad otsused, millega kiidetakse heaks aktsionärist juhatuse liikme kohustuse rikkumisi ühingu ees. Piirangu isikuline kohaldamisala hõlmab otsuse adressaadiks olevaid aktsionäridest juhatuse liikmeid ning nende juhatuse liikmetega seotud aktsionäre.²⁴³

Teine juhtum, mil liikme hääleõigus on otseselt piiratud ei tulene mitte CA 2006 regulatsioonist, vaid Londoni börsi noteerimiseeskirjadest²⁴⁴ (*Listing Rules*, edaspidi LR). LR 11. peatükk, mis kohaldub Londoni börsi põhinimekirjas noteeritud PLC tüüpi ühingutele, reguleerib tehinguid seotud isikutega. LR p 11.1.2 kohaselt on seotud isikutega tehingute tegemise regulatsiooni eesmärgiks tagada, et seotud isikud ei kuritarvitaks oma positsiooni ning luua kindlust ja läbipaistvust, et kuritarvitusi ei toimu. LR p 11.1.4 kohaselt on seotud isikuks olulist osalust omav aktsionär, ühingu juhtorgani liige või faktiline juhtorgani liige, olulist mõju omav isik või seotud isiku sidusettevõtte ning p 11.1.4A kohaselt käsitletakse olulist osalust omava aktsionärina reeglina sellist aktsionäri, kellel on või kes suudab mõjutada vähemalt 10%

²⁴⁰ Terminile *oppression remedy* on õiguskirjanduses viidatud kui ahistamisvastasele abinõule. Eesti õiguskorras terminile *oppression* otsene vaste puudub, kuid olemuslikult mahub see kuritarvituse mõiste alla. Vt lähemalt Käerdi, M. jt (viide 8), lk 724; Vutt, M. (viide 144), lk 104.

²⁴¹ CA 2006 s 175, sections 188–226; Hannigan, B. (viide 161), vnr 13-5, 13-26.

²⁴² Hannigan, B. (viide 161), vnr 12-58.

²⁴³ Hannigan, B., Prentice, D. (ed) (viide 86), lk 62–63.

²⁴⁴ FCA Handbook: Listing Rules. Release 48, March 2020. <https://www.handbook.fca.org.uk/handbook/LR.pdf> (20.03.2020).

ühingu häälest. Tehingud, millele regulatsioon laieneb on LR 11.1.5 kohaselt aktsionäri ja ühingu vahelised tehingud, kokkulepped ja muud sarnased korraldused, mida ei tehta ühingu tavapärase majandustegevuse raames. Tehinguks nimetatud regulatsiooni tähenduses ei loeta väikseid tehinguid, osalusoptsiione ning pikaajalisi finantsstiimulite kokkuleppeid, turutingimusel antavat krediiti ning teatud tagatise.²⁴⁵ Hääleõiguse piiramise näeb ette LR 11.1.7(4), mille kohaselt peab seotud isikuga tehtava tehingu korral ühing tagama, et seotud isik tehingu nõusoleku või heakskiitmise hääletamisest osa ei võtaks. CA 2006 sellist regulatsiooni aga ette ei näe.

Muudel kui eelkäsitatud juhtudel seadus ega LR liikme hääleõigust ei piira. Samas kehtivad enamuse põhimõtte ja liikme hääleõiguse vaba teostamise põhimõtte suhtes üldisest õigusest tulenevad piirangud.²⁴⁶ Esiteks käsitlevad üldisest õigusest tulenevad erandid piiranguid eelnimetatud nõusoleku ja heakskiidu kontekstis. Nagu eelnevalt välja toodud, kohaldub CA 2006 s 239 hääleõiguse piirang üksnes heakskiitudele, mitte nõusolekutele ning seda ka vaid juhul, kui aktsionär on ühtlasi ühingu juhatuse liikmeks. Aktsionäridele, kes ei ole juhatuse liikmed, kohalduvad üldisest õigusest tulenevad piirangud.²⁴⁷ Üldise õiguse kohaselt ei tohi aktsionär anda oma häält eelneva nõusoleku või heakskiidu poolt, kui selle tulemusena omandaks ta ebaausalt ühingule kuuluvat raha, vara ning eeliseid. Teisisõnu, ei tohi aktsionär hääletada vähemuse petmise (*fraud on the minority*) poolt. Sisuliselt tähendab nimetatud reegel seda, et enamus ei või oma hääleõiguse kaudu kohustuse rikkumisest eeliseid omandada.²⁴⁸

Teiseks käsitlevad üldisest õigusest tulenevad erandid hääletamist ühingu huvides ning keeldu häälteenamust kuritarvitada ja vähemust ahistada (*minority oppression*). Teatud erandjuhtudel piirab kohtupraktika liikme hääleõiguse vaba teostamist põhimõttega, mille kohaselt tuleb liikmel hääletada heas usus ühingu huvides. Nendeks olukordadeks on: põhikirja muutmine, millega ei muudeta üksnes liikmete õigusi, juhatuse liikme valimine ning otsused, millega otsustatakse ühingu poolt nõude esitamist kas aktsionäri või juhatuse liikme vastu.²⁴⁹ Peamiselt aga tuleneb üldisest õigusest keeld oma hääleõigust kuritarvitada, seda kas ühingu või vähemuse arvel. Kohtupraktikast tuleneva üldise reegli kohaselt on enamusaktsionäril või -aktsionäridel keelatud hääleõigust teostada viisil, mille tulemusena omandaks enamus vähemuse või ühingu arvelt eeliseid. Eelistena on hõlmatud nii varalised eelised, kuid eelistena

²⁴⁵ LR p 11.1.6; LR p 11 Annex 1.

²⁴⁶ French, D., lk 397.

²⁴⁷ Davies, P. L., vnr 16-85–16-86.

²⁴⁸ Hannigan, B. (viide 161), vnr 20-50–20-52.

²⁴⁹ French, D., lk 398–399.

käsitletakse ka enda vastu nõude esitamise blokeerimist.²⁵⁰ Samas tunnustatakse kohtupraktikas ka seda, et kui hääli anti tegelikkuses heauskselt ühingu üldistes huvides, ei ole tegemist hääleõiguse keelatud kasutamisega ning lähtumine enamuse põhimõttest on õigustatud.²⁵¹ Nii on kohtupraktikas näiteks leitud, et kui otsustamisel on nõusoleku andmine häälteenamust omava liikmega tehingu tegemiseks, võib huvide konfliktis olev liige nõusoleku andmise poolt hääletada juhul, kui tehing ei kahjusta ühingu ja liikmete kui terviku huve, eelkõige kui see on tehtud turutingimustel.²⁵²

Seega ei lahenda Ühendkuningriigi õigus ühingu ja tema liikme vahelist huvide konflikti peamiselt mitte ennetavalt hääleõiguse piiramise kaudu, vaid üldisest õigusest tulenevate hääleõiguse vaba teostamise piirangute, kuritarvituse vastase kaitseabinõu (*unfair prejudice remedy*) ja liikme derivatiivhagi (*derivative claim*) kaudu.²⁵³

Üks vahend, mis pakub Ühendkuningriigi ühinguõiguses liikme ja ühingu vahelise huvide konflikti ja kuritarvituse eest kaitset, on derivatiivhagi. Derivatiivhagi instituut põhineb üldisel õigusel, mille rajajaks peetakse lahendit *Foss vs Harbottle*. Nimetatud lahendi kohaselt tuleb liikme esitatud nõuete korral lähtuda kolmest põhimõttest. Esiteks, ühingu huvide kahjustamisel on hagejaks eelkõige ühing ise. Teiseks, Ühendkuningriigi ühinguõiguses kehtib kohtuliku sekkumise minimaalsuse põhimõte. Kolmandaks, nõude esitamine on välistatud, kui rikkumine on liikmete häälteenamusega heakskiidetav. Kuivõrd tegemist oli jäiga ja kõrge lävendiga, mida kohtupraktika ei suutnud ajapikku leevendada, otsustati derivatiivnõuet CA 2006 vastuvõtmisel reformida.²⁵⁴ Kokkuvõtlikult saab derivatiivnõude CA 2006 11. peatüki sätete kohaselt esitada ühingu nimel iga liige sõltumata tema osaluse suurusest oma kohustusi rikkunud juhatuse liikme või muu isiku vastu, kes on rikkumisega seotud.²⁵⁵ Sisuliselt on derivatiivnõue abinõu, mis võimaldab ühingule kuuluva nõude maksmata panna juhul, kui ühingu kontrollivad liikmed või juhatuse nõude esitamist õigusvastasel viisil takistavad. Olulise erisusena ei ole välistatud CA 2006 derivatiivnõude esitamist vastupidiselt varasemale regulatsioonile nõude aluseks oleva rikkumise heakskiitmine.²⁵⁶

²⁵⁰ French, D., lk 398–399.

²⁵¹ Cahn, A., Donald, D. C., lk 607–610.

²⁵² Hollington, R. Shareholders' Rights. Fourth edition. London: Sweet & Maxwell 2004, vnr 5–28.

²⁵³ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 729; Davies, P. L., vnr 16-85–16-86.

²⁵⁴ Vutt, M. (viide 144), lk 61-64; Hannigan, B. (viide 161), vnr 20-1–20-11.

²⁵⁵ Hannigan, B. (viide 161), vnr 20-30.

²⁵⁶ Vutt, M. (viide 144), lk 20; Davies, P. L., vnr 17-9–17-10.

Kui võrrelda Ühendkuningriigi õiguses kasutusel olevat derivatiivnõuet Eesti õigusega just hääleõiguse piirangu kontseptsis, ilmneb, et need lähtuvad tegelikult ühtsest eesmärgist. Nii ÄS § 177 lg 1 kui § 303 lg 1 kui CA 2006 derivatiivnõude eesmärgiks on ära hoida olukordi, kus häälteenamust omav liige saab enda rikkumistele nõusolekuid anda, neid heaks kiita ning takistada ühingu kuuluva nõuda maksmapanekut enda vastu. Erinevus esineb aga selles, kuidas vastavale tulemusele jõutakse. Kui Eesti õiguses piiravad ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 vastavas küsimuses liikme õigust üldse hääletada, siis Ühendkuningriigi õiguses on vastaval eeltoodule reeglina liikmel õigus vastavale otsusele oma hääle anda. Kui aga liikme hääletamine on konkreetset juhul käsitletav hääleõiguse kuritarvitamisena või vähemuse ahistamisena, saab vähemus ühingu nimel esitada derivatiivnõude.

Autori hinnangul seisneb aga oluline erisus selles, et derivatiivnõude osas ei toimu eesmärgini jõudmine läbi abstraktse hääleõiguse piiramise, mille korral jäetakse ühingu huvid ja sisuline huvide konflikt kõrvale. Derivatiivnõude osas ollakse seisukohal, et selle efektiivsus väljendub selles, et küsimus taandub lõpuks sellele, kas kohtuvaidlus on ühingu huvides. Vältida tuleks arusaama, mille kohaselt peab igale kohustuse rikkumisele järgnema kohtuvaidlus, sest see ei oleks suures plaanis ühingu huvides. Kohtuliku sekkumise vajaduse määravad iga juhtumi üksikasjad.²⁵⁷ CA 2006 kohaselt toimub derivatiivnõude menetlemine kahes etapis. Esmalt peab hageja *prima facie* ehk eelduslikult tõendama nõude aluseks olevaid eeldusi.²⁵⁸ Ollakse seisukohal, et eelhinnangu raames on kohtul õigus loobuda nõude menetlemisest, kui nõude menetlemine ei ole ühingu enda huvides, s.o kas menetlemisega seotud kulud õigustavad nõude menetlemist, kas vastaspoolelt on mõistlikult oodata lahendi täitmist, kas nõude menetlemisega on seotud muud negatiivsed tagajärjed, nt mõne koostöösuhte lõppemine, mainekahju jne. Nõude menetlemisest peab kohus loobuma ka juhul, kui nõue on esitatud pahauskelt, nt lähtuvalt isiklikest eesmärkidest.²⁵⁹ Seega võimaldab Ühendkuningriigi õigus liikme huvide konfliktist tulenevat kuritarvitust ning ühingu kahjustamist derivatiivhagi näol ära hoida paindlikult, s.t hinnates liikme hääletamist sisuliselt ning arvestades ka ühingu enda huvidega.

Teine peamine liikme õiguskaitsevahend on kuritarvituse vastane kaitseabinõuabinõu ehk *unfair prejudice remedy*, mida peetakse liikme kõige tähtsamaks õiguskaitsevahendiks olukordades, kus ühingu on juhitakse või on juhitud viisil, mis on mõnda liiget või ühingu liikmeid üldiselt ebaõiglaselt kahjustav.²⁶⁰ CA 2006 s 994(1) kohaselt on liikmel õigus esitada

²⁵⁷ Davies, P. L., vnr 17-1.

²⁵⁸ CA 2006 s 261(1), s 261(2) ja s 263.

²⁵⁹ Hannigan, B. (viide 161), vnr 20-42–20-44; Davies, P. L., vnr 17-9–17-10.

²⁶⁰ Hannigan, B. (viide 161), vnr 19-1.

kohtule nõue *unfair prejudice* alusel juhul, kui ühingu juhitakse või on juhitud viisil, mis kahjustab ebaõiglaselt kindlate liikmete või kõikide liikmete ühtseid huve. Ühingu liige võib nõude esitada ka juhul, kui ühingu kavandatav või aset leidnud tegu või tegevusetus on või oleks ebaõiglaselt kahjustav. Nimetatud õiguskaitsevahendit peetakse terviklikuks ja paindlikuks, kuna kohus saab muuhulgas arvestada ühingu enda eripäradega, iga üksikjuhtumi asjaoludega ning õiguskaitsevahend on kohaldatav paljudele erinevat liiki rikkumistele ja kuritarvitustele.²⁶¹

Õiguskirjanduses avaldatu kohaselt ei kuulu *unfair prejudice remedy* kohaldamisalasse nn tavalised liikmete vahelised vaidlused. Sätte kohaldamisalasse kuuluvad üksnes sellised olukorrad, kus vaidluse all on ühingu tegevus või tegevusetus. Liikme hääletamine ühingu otsuse tegemisel kuulub aga sätte kohaldamisalasse.²⁶² Ollakse seisukohal, et sätte kõige olulisemaks eelduseks on liikme või liikmete kogumi huvide ebaõiglane kahjustamine või kuritarvitamine (*unfairly prejudicial conduct*). Tegemist on objektiivse, mitte subjektiivse kriteeriumiga, mistõttu ei pea kahjustatud liige või liikmete kogu tõendama ühingu kontrollija poolset kahjustamise tahtlust või eesmärki. Kahjustamisena käsitletakse reeglina varalist kahju, kuid kaitstud on ka liikmelisusest tulenevad õigused ning liikme õiguspärased ootused. Nõude eelduseks on seatud õigusvastasuse asemel ebaõiglus või kuritarvitus (*unfairly*), mistõttu ei piirdu õiguskaitsevahendi rakendamine üksnes nende olukordadega, kui rikutud on mõnda ühinguõiguslikku kohustust, sätet või ühingu põhikirja. Ka näiliselt õigusnormide ja põhikirjaga kooskõlas olev käitumine võib teatud juhtudel olla käsitletav ebaõiglase kahjustamisena, eelkõige juhul, kui see on käsitletav õiguste kuritarvitamisena või hea usu põhimõtte vastase käitumisena. Kõige tavalisemad *unfair prejudice* juhtumid on huvide konflikti ja lojaalsuskohustuse rikkumise sarnased juhtumid, kus liikmed omandavad ebaausalt ühingule kuuluvat vara ning eeliseid.²⁶³

Ollakse seisukohal, et *unfair prejudice remedy* ehk ebaõiglase kahjustamise vastase abinõu muudab paindlikuks ja efektiivseks õiguskaitsevahendiks ka asjaolu, et CA 2006 s 996 kohaselt ei ole nõude rahuldamise tagajärg spetsiifiliselt ette määratletud, näiteks üksnes otsuse kehtetuks tunnistamise teel. CA 2006 s 996(1) annab kohtule volituse kohaldada sellist abinõud nagu kohus ise vajalikuks peab, arvestades juhtumi asjaolusid ja nõude aluseks olevat kahjustavat tegevust. Lisaks üldklauslile annab CA 2006 s 996(2) kohtule asja lahendamiseks viis abinõud: reguleerida, kuidas teatud küsimustes ühingu edaspidi juhtida; nõuda, et ühing

²⁶¹ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 725.

²⁶² Hannigan, B. (viide 161), vnr 19-23–19-25.

²⁶³ *Ibidem*, vnr 19-36–19-40, 19-50–19-51.

hoiduks nõude aluseks olevast tegevusest või teeks teatud toimingut, mille osas on ühing tegevusetuks jäänud; lubada nõude esitamist ühingu nimel viisil ja tingimustel, nagu kohus seda määrab; nõuda, et ühing hoiduks põhikirja muutmisest ilma kohtu loata; kohustada teatud aktsionäre või ühingut ennast omandama teatud aktsionäri osalust.²⁶⁴ Rõhutamist väärrib kohtu võimalikest abinõudest viies, s.o liikme ühingust väljumise võimalus. Ka Eestis on väljumisõiguste puudumisele korduvalt tähelepanu juhitud.²⁶⁵ Autori hinnangul on nimetatud abinõu efektiivseks vahendiks ühingu huvide tagamiseks olukorras, kus liikmete vahelised erimeelsused on jõudnud niivõrd teravasse staadiumisse, kus tegelikult kannatanuks on ühing ise.

Kui võrrelda Ühendkuningriigi õiguse *unfair prejudice remedy*'t ehk ebaõiglase kahjustamise vastast abinõud Eesti õigusega hääleõiguse piirangu kontekstis, ilmneb, et mõlema instituudi eesmärgiks on vältida olukorda, kus hääleteenamust omav liige või liikmed juhivad ühingut nn huvide konflikti olukorras, lähtudes otsuse tegemisel enese erahuvidest. Kuigi ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 näol on tegemist abinõuga, mis välistab abstraktselt liikme õiguse otsuse tegemisel osaleda, siis *unfair prejudice remedy* tegeleb nimetatud olukorra tagajärgedega. Ühtlasi on erinevuseks asjaolu, et kui ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 on piiratud konkreetsete juhtumgruppidega, siis *unfair prejudice remedy* kohaldamisala on laiem, kuid hõlmab siiski neid kuritarvitusi, mida Eesti õiguses välditakse hääleõiguse piiranguga. Seega keskendub Ühendkuningriigi õigus selles aspektis kuritarvituste tagajärgedega, mitte nende abstraktse välistamisega enne otsuse tegemist. Täiendavaks erisuseks tuleb pidada ka tagajärgi. Kui Eesti õiguses on hääleõiguse piirangut rikkudes vastu võetud otsus kehtetuks tunnistatav, siis *unfair prejudice remedy* puhul on kohtul diskretsioon kohaldada olukorra tegelikult lahendamiseks sobivat abinõud.

Kokkuvõtlikult võib seega järeldada, et Ühendkuningriigi ja Eesti õiguses lähenetakse liikme ja ühingu vahelisele huvide konfliktile ning sellest tulenevatele hääleõiguse teostamise piirangutele erineval viisil. Soovides hääleteenamuse kuritarvitusi vältida, piirab Eesti õigus abstraktsetes huvide konflikti olukordades liikme hääleõigust. Ühendkuningriigi õiguses on sarnane abstraktne piirang ette nähtud aga üksnes juhiks, kui otsustamisel on liikme vabastamine kohustusest või vastutusest või börsiühingutel aktsionäri teatud tehingute tegemine. Kui nendes olukordades mõni kuritarvitus esineb, lahendatakse see vastavalt kuritarvituse liigile kas derivatiivhagi või *unfair prejudice remedy* õiguskaitsevahendi kaudu.

²⁶⁴ CA 2006 s 996; Davies, P. L., vnr 20-15.

²⁶⁵ Saare, K. jt (viide 2), vnr 1290; Riigikohus. Arvamus ühinguõiguse kodifitseerimise kohta (viide 128); Käerdi, M. jt (viide 8), lk 35.

Nimetatud õiguskaitsevahendite kasutamine ja abstraktne hääleõiguse piiramine erinevad peamiselt selle poolest, et kui Ühendkuningriigis kasutatavate õiguskaitsevahendite puhul hinnatakse liikme hääleõiguse kasutamist sisuliselt ning arvestatakse kõiki asjaolusid ja poolte huve kogumis, siis hääleõiguse piiramisel ning otsuse kehtetuks tunnistamisel sisulist hinnangut ei anta. Ühtlasi on *unfair prejudice remedy* puhul kohtul õigus valida tegeliku probleemi lahendamiseks sobiv abinõu. Seega läheneb Ühendkuningriigi õigus ühingu ja liikme vahelisele huvide konfliktile ning sellest tulenevatele kuritarvitustele paindlikumalt ning keskendub pigem tagajärgedele kui ennetavatele ehk *ex ante* meetmetele.

Autori hinnangul võimaldab eelnevalt analüüsitud Ühendkuningriigi õiguse lahendus kõrvaldada Eesti kehtiva hääleõiguse piirangu regulatsiooni probleemkohti. Vastupidiselt liikme hääleõiguse ennetavale piiramisele väldib tagantjärele sisuline hindamine abstraktse ja formaalse regulatsiooni probleeme. Selliselt ei piirata liikme hääleõigust olukordades, kus liige hääletab tegelikkuses lähtuvalt ühingu enda huvidest või ilma sisulise huvide konfliktita. Ühtlasi piirab sisuline hindamine ka vähemuse kuritarvitusi ning võimaldab seada esiplaanile eelkõige ühingu enda huvid. Ka õiguskirjanduses on avaldatud seisukohta, et Ühendkuningriigi õiguskaitsevahendid, eelkõige derivatiivnõue ja autori hinnangul ka *unfair prejudice remedy*, keskenduvad komplekssemalt rikkumiste tagajärgede kõrvaldamisesse ning esiplaanil on kohtu poolne sobivaima abinõu leidmine, mistõttu võib neid pidada paindlikemaks.²⁶⁶ Teisest küljest ollakse aga ka seisukohal, et Ühendkuningriigi õiguskaitsevahendite sobitumine Saksa õigussüsteemi ja tsiviilkohtumenetlusse võib olla problemaatiline.²⁶⁷

Eelneva põhjal on seega võimalik püstitada küsimus sellest, kuidas sobituks analüüsitud Ühendkuningriigi õiguse süstemaatika kehtiva Eesti õiguse hääleõiguse piirangu ja sellega seonduvate sätete süsteemi. Esmalt tuleb käsitleda ÄS § 177 ja § 303 hääleõiguse piirangu sätete süsteemi. Autori hinnangul oleks Ühendkuningriigi CA 2006 s 239 eeskujul võimalik ÄS §-i 177 ja §-i 303 muuta selliselt, et nimetatud sätted piiraksid liikme hääleõigust vaid juhul, kui otsustatakse liikme vabastamist kohustusest või vastutusest. Liikme vabastamine kohustusest või vastutusest on huvide konflikti kõige olulisem juhtumgrupp, kuna vastasel juhul saaksid liikmed enda toime pandud rikkumisi ise heaks kiita. See oleks aga selgelt ühingu huvidega vastuolus. Sisuliselt jääks seega kehtiva hääleõiguse piirangu juhtumgruppidest alles vaid liikme vabastamine kohustusest või vastutusest. Et muude võimalike huvide konflikti juhtumite piirangu alt välja jätmist leevendada, tuleks CA 2006 eeskujul sätestada nii juhatuse

²⁶⁶ Vutt, M. (viide 144), lk 110.

²⁶⁷ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 725.

kui ühingu liikmetele huvide konflikti avaldamiskohustus, mis võimaldaks ühingu liikmetel omada huvide konfliktide olemasolust asjakohast teavet, et võimalikele rikkumistele reageerida.

Eelnevast püstitub aga koheselt küsimus, kuidas võimaldaks Eesti kehtiv õigus tegeleda olukordadega, mis ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 loetelust välja jääksid. Kui Ühendkuningriigi õiguses lahendatakse need olukorrad peamiselt üldisest õigusest tulenevate reeglitega ning *unfair prejudice remedy* ja derivatiivhagi õiguskaitsevahenditega, siis Eesti õiguses otseselt sarnased vahendid puuduvad. Derivatiivhagi, mis võimaldab panna ühingu kuuluva nõude maksma juhul, kui ühingu kontrollivad isikud takistavad nõude esitamist, Eesti õiguses reguleeritud ei ole. Derivatiivhagi oleks õiguslik mehhanism, millega tasakaalustada kehtivas õiguses sätestatud hääleõiguse piirangu juhtumgruppi, mis piirab liikme hääleõigust juhul, kui otsustatakse liikmega õigusvaidluse pidamist ning selles õigusvaidluses esindaja määramist. See tähendab omakorda seda, et ilma derivatiivhagi instituudita puuduks Eesti õiguses ilma hääleõiguse piiranguta tõhus võimalus ära hoida olukordi, kus liikmed takistavad enda vastu nõude esitamist. Ühest küljest on Eesti õiguskirjanduses asutud seisukohale, et CA 2006 derivatiivnõude olemus ei lähe Eesti õiguses kehtivate põhimõtetega vastuollu ning selle instituudi seadustamine võiks olla põhjendatud.²⁶⁸ Samas leidis ühinguõiguse revisjoni töögrupp, et derivatiivhagi ei ole kuigi efektiivne õiguskaitsevahend, mistõttu ei tuleks seda seadusesse sisse viia.²⁶⁹

Olukordadega, mis ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 loetelust välja jääksid ning mida ei ole võimalik lahendada derivatiivhagi instituudiga, tegeleb Ühendkuningriigi õiguses üldine õigus ja *unfair prejudice remedy*. Autori hinnangul sisaldub Eesti õiguses aga TsÜS § 38 lg 1 teise lause näol võrreldav õiguskaitsevahend *unfair prejudice remedy* eesmärkide saavutamiseks. TsÜS § 38 lg 1 teises lauses sätestatud hääleõiguse kasutamise keeld keelab juriidilise isiku liikmel kasutada hääleõigust selleks, et omandada eeliseid enda või kolmanda isiku kasuks ning ühtlasi teiste liikmete või ühingu kahjuks. Riigikohus on oma praktikas selgitanud, et TsÜS § 38 lg 1 ls 2 näol on tegemist on ühinguõigusliku õiguskaitsevahendiga, mille eesmärgiks on muuhulgas vähemuse kaitse enamuse kuritarvituse vastu.²⁷⁰ Autori hinnangul tuleb sätte eesmärgiks pidada ka ühingu huvide kaitset, kuivõrd sätte sõnastusest tulenevalt on see kohaldatav ka juhul, kui hääleõigust kasutatakse mitte ühingu liikmete, vaid ühingu enda huvide kahjustamiseks.

²⁶⁸ Vutt, M. (viide 144), lk 196–199;

²⁶⁹ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 36, 718–719.

²⁷⁰ RKTko 3-2-1-89-14, p 29.

Õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et lubamatu eelis TsÜS § 38 lg 1 ls 2 tähenduses on põhimõtteliselt iga eelis, mida liige saab turutingimustest soodsamalt ning mis on ühingu ennast või teisi liikmeid kahjustav või nende õiguslikku olukorda halvendav. Näiteks on TsÜS § 38 lg 1 ls 2 alusel vaidlustatav häälteenamust omava liikme häältega vastu võetud otsus, millega otsustatakse häälteenamust omava liikmega seotud ühinguga tehingu tegemist ning tehing on ühingu kahjulik.²⁷¹ Ühendkuningriigi õiguses tulenes üldisest õigusest, et lisaks vähemuse petmise ja ahistamise keelule (*fraud on the minority* ja *minority oppression*) on häälteenamuse omajal keelatud teostada hääleõigust viisil, mille tulemusena omandaks enamus vähemuse või ühingu arvelt eeliseid. Eelistena käsitletakse varalisi eeliseid kui ka liikmelisusest tulenevaid eeliseid, samuti enda vastu nõude esitamise blokeerimist.²⁷²

Seega võib autori hinnangul pidada TsÜS § 38 lg 1 ls 2 õiguskaitsevahendit sisuliselt *unfair prejudice remedy*'ga võrreldavaks. Siiski on autor seisukohal, et nimetatud abinõud ei sarnane oma rakendamispraktika poolest. Esiteks esineb oluline erinevus tagajärjes. Kui TsÜS § 38 lg 1 ls 2 rikkumine toob kaasa kehtetuks tunnistamise, siis *unfair prejudice remedy* puhul on kohtul sobiva abinõu valikul lai diskretsioon. Teiseks on õiguskirjanduses peetud TsÜS § 38 lg 1 ls 2 õiguskaitsevahendi kasutamise eeldused liiga kitsaks. Avaldatud on seisukohta, et TsÜS § 38 lg 1 ls 2 koosseis on selle efektiivseks rakendamiseks liiga kitsas, sest sätte tuginejal tuleb tõendada, et liiga kasutas hääleõigust enda kasuks, teiste liikmete või ühingu kahjuks ning et otsus võimaldab seda eesmärki saavutada.²⁷³ Ollakse seisukohal, et Eesti õiguses on vähemusosaluse omajal nimetatud tõendamiskoormist keeruline täita, kuna enamusel on võimalik vähemus ühingu juhtimisest ja dokumentidest eemal hoida.²⁷⁴ Lisaks on autori hinnangul Eesti kohtupraktika TsÜS § 38 lg 1 ls 2 õiguskaitsevahendi osas suuresti kujunenud. Eelneva tõttu ei ole seega TsÜS § 38 lg 1 ls 2 õiguskaitsevahend võrreldes *unfair prejudice remedy*'ga piisavalt tõhus õiguskaitsevahend, millega hääleõiguse piirangu juhtumgruppide osalist kaotamist kompenseerida.

Eelneva põhjal on autor kokkuvõttes seisukohal, et Ühendkuningriigi õiguse lahendus võimaldab kõrvaldada Eesti kehtiva hääleõiguse piirangu regulatsiooni probleemkohti. Ühendkuningriigi lahendus hoiaks ära liikme fundamentaalseks õiguseks peetava hääleõiguse piiramise olukordades, kus vastuolu hääleõiguse piirangu eesmärgiga ei esine. Liikme abstraktse hääleõiguse piiramise asemel võimaldaks hääleõiguse kasutamise sisuline hindamine

²⁷¹ Saare, K. TsÜSK § 38/3.3.2.c.

²⁷² French, D., lk 398-399.

²⁷³ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 25, 561.

²⁷⁴ Moor, M. Äriühingu liikme õigus nõuda dividendide jaotamist. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus asjas 3-2-1-89-14. – *Juridica* I/2015, lk 18.

vältida vähemuse kuritarvitusi ning seada esiplaanile ühingu enda huvid. Samas ei võimalda hääleõiguse piirangu juhtumgruppide kaotamise korral (v.a kohustusest ja vastutusest vabastamise osas) Eesti kehtiv õigus juhtumgruppidest väljajäävate olukordade puhul kuritarvitustele vajalikus ulatuses reageerida. Ühendkuningriigi õiguse lahenduse rakendamiseks vajaks Eesti kehtiv õigus derivatiivhagi seadustamist ning TsÜS § 38 lg 1 ls 2 õiguskaitsevahendi rakendamise lihtsustamist. Lisaks ei võimalda kehtiv õigus kohtul rakendada asja tegelikult lahendamiseks vajalikke abinõusid. Eelnimetatud institute muutmata ei ole Ühendkuningriigi õiguse eeskujul võimalik hääleõiguse piirangut reguleerida.

4.3 Hääleõiguse piirangu üldine printsiip liikmega tehingu tegemisel

Ühe hääleõiguse piirangu paindlikuma reguleerimisvõimalusena võib autori hinnangul käsitleda ühinguõiguse revisjoni töörühma ettepanekut. Ühinguõiguse revisjoni töörühm on teinud ÄS §-i 177 ja §-i 303 osas muuhulgas ettepaneku, mille kohaselt tuleks osaniku ja aktsionäri hääleõiguse piirangu sätteid täiendada üldise printsiibiga, mille kohaselt ei või liige hääletada liikme ja ühingu vahelise sellise tehingu tegemisel, milles liikme huvi on vastuolus ühingu huviga.²⁷⁵ Arvestades, et ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 piiravad liikme hääleõigust abstraktselt *numerus clausus* loetelus sisalduvatel juhtudel, sisaldab eelviidatud üldine printsiip esmapilgul paindlikku kriteeriumit, mis eeldab liikme ja ühingu vaheliste huvide sisulist hindamist. Selliselt võiks hääleõiguse piirangu regulatsioon muutuda paindlikumaks, s.o vähendada regulatsiooni abstraktsust ja formaalsust. Nimetatud üldine printsiip kohalduks siiski vaid liikmega tehingu tegemise juhtumgrupil. Muudel hääleõiguse piirangu juhtumgruppidel printsiip ei rakendu.

Autori hinnangul näib revisjoni analüüs-kontseptsioonist, et muudatuse aluseks ja eeskujuks on ka käesolevas töös käsitlemist leidnud Saksa õigusest tulenev põhimõte, mille kohaselt ei ole GmbH § 47 lg 4 kohaselt liikmega tehingu tegemisel hääleõiguse piirang absoluutne, vaid sätet tuleb normi eesmärgist lähtuvalt kitsendada ehk teleoloogiliselt redutseerida ning eristada tehinguid ühingu sise- ja välissuhtes.²⁷⁶ Tehingute puhul, kus ühingu liige on ühingu suhtes käsitletav kui tavaline kolmas isik, on liikme hääleõigus alati piiratud. Sisesuhtes tehtavate tehingute puhul tuleb hinnata, kas vastavat tüüpi tehingu puhul on liikme ja ühingu huvid eelduslikult vastassuunalised või mitte. Nn puhtalt sisesuhtes tehtavate tehingute puhul, kus võib esineda huvide konflikt üksnes liikmete endi vahel, liikme hääleõigust ei piirata. Nendeks

²⁷⁵ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 27; Äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (viide 101), lk 59, 67.

²⁷⁶ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 570.

on näiteks põhikirja muutmine, ühinemine, jagunemine ja ümberkujundamine, lõpetamine, kapitali suurendamise ja vähendamise seotud küsimused ning ka koosolekuga seonduvad formaalsed küsimused.²⁷⁷

Autori hinnangul on nimetatud ettepanekul nii positiivseid kui negatiivseid külgi. Tegemist on kehtiva regulatsiooni ehk ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 mõistes vajaliku täiendusega, kuivõrd viidatud sätted allutavad kehtivas sõnastuses hääleõiguse piirangule absoluutselt kõik liikmega tehtavad tehingud. Ollakse seisukohal, et hääleõiguse piirang ei tohi aga laieneda absoluutselt kõikidele tehingutele, kuivõrd teatavad tehingud on ühinguõiguslikult vältimatud.²⁷⁸ Kehtiva seaduse alusel on Riigikohus siiski leidnud, et aktsionäri hääleõigus ei ole piiratud juhul, kui temaga tehtav tehing seisneb aktsiakapitali suurendamises ja võlakirjade väljalaskmises, kuna nendel juhtudel ei teki huvide konflikt mitte ühingu ja liikme vahel, vaid liikmete endi vahel.²⁷⁹ Seega on Riigikohus sisuliselt lähtunud Saksa õiguses kasutusel olevast sise- ja välissuhtes tehtava tehingu eristamiskriteeriumist ehk teleoloogilisest redutseerimisest. Viidatud põhimõtet ei ole siiski laiemalt kohtupraktikas käsitletud, sealhulgas ei sisaldu see ka seaduses endas. Seetõttu on töörühma ettepanek seaduse täiendamiseks iseenesest positiivne.

Eelneva põhjal on siinkirjutaja hinnangul kehtiva regulatsiooni ülesehituse ja rakendamise seisukohalt tegemist olulise ja vajaliku põhimõttega, sest ebasoovitav on olukord, kus hääleõiguse piirangule oleks allutatud kõik ühingu sisesuhtes tehtavad tehingud. Töö autori hinnangul on aga nimetatud põhimõtte seaduse teksti lisamine mõneti ka problemaatiline. Seda peamiselt õigusselguse ja õiguskindluse kaalutlustel. Õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et hääleõiguse piirangu regulatsiooni sätestamine abstraktse *numerus clausus* loeteluna, nagu see on sätestatud Eesti ja Saksa kehtivas õiguses, tagab eelkõige õiguskindluse ja õigusselguse eesmärgi.²⁸⁰ Revisjoni töörühma tehtud ettepanek vähendab autori hinnangul aga ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 rakendamise õigusselgust ja regulatsiooni tagatavat õiguskindlust. Ettepaneku sõnastusest „milles osaniku/aktsionäri huvi on vastuolus osaühingu/aktsiaseltsi huviga“ jääb autori hinnangul ebaselgeks, kuidas nimetatud reeglit tuleks rakendada. Ka ettepanekuna esitatud eelnõu seletuskirjast ei tulene täpselt, kuidas nimetatud reeglit mõista. Eelnõu kordab üksnes muudatusettepaneku sisu ning viitab analüüs-kontseptsiooni vastava analüüsi osale.²⁸¹

²⁷⁷ Vt ka käesoleva töö p 2.3.

²⁷⁸ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 152.

²⁷⁹ RKTko 3-2-1-55-14, p 35–37.

²⁸⁰ Drescher, I. MüKoGmbHG § 47, Rn 133–134.

²⁸¹ Seletuskiri äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse juurde: Ühinguõiguse revisjoni töörühma projekt arutamiseks. 13.01.2020, lk 94-95, 116-117. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariseadustiku_ja_teiste_seaduste_muutmise_seaduse_seletuskiri.pdf (27.04.2020).

Analüüs-kontseptsioonis on küll mainitud hääleõiguse piirangu teleoloogilist redutseerimist ning sise- ja välissuhte eristamist, kuid viidatud materjalidest ei tulene selgeid põhimõtteid ja juhiseid, kuidas ettepaneku sisuks olevat regulatsiooni sisustada ja rakendada.²⁸²

Autori hinnangul võib eelnev tekitada aga erinevaid tõlgendusi ja vaidlusi printsiibi rakendamise osas. Seda nii liikmete koosolekul, kus hääleõiguse piirangut esmaselt rakendatakse, kui ka kohtutes, kus otsustatakse selle üle, kas vastava otsuse tegemisel on hääleõiguse piirangu reeglistikku rikutud. Eelkõige võib kujuneda vaidluse objektiks see, kuidas sisustada liikme ja ühingu huvide vastuolu, s.t kas liikme ja ühingu huvid peavad olema asjaolude kogumis vastuolus konkreetse tehingu korral või peab reegli rakendamiseks esinema huvide konflikt ühingu ja liikme vahel abstraktselt, arvestamata konkreetse tehingu eripärasid. Teisisõnu, kas hääleõiguse piirang liikmega tehingu tegemisel jääb abstraktseks reegliks või tuleb hakata uue printsiibi järel hindama poolte huve ka sisuliselt. Autori hinnangul tuleks eelnevalt viidatud dokumentide (eelnõu seletuskiri ja analüüs-kontseptsioon) põhjal siiski pigem asuda seisukohale, et üldise printsiibi sätestamisega soovitakse üle võtta Saksa õiguses kasutatavat hääleõiguse piirangu teleoloogilist redutseerimist ja sise- ning välissuhtes tehtavate tehingute eristamist. Nimetatud probleemide vältimiseks tuleks ettevalmistavates dokumentides, sealhulgas näiteks seletuskirjas, teleoloogilise redutseerimise põhimõtted selgelt välja tuua. Vastasel juhul jääb küsimus lõpuks kohtupraktika lahendada, mis võtab paratamatult aega.

Seega tuleneb eelnevast, et tööühma ettepanek sätestada tehingu tegemise puhul üldine printsiip lähtub Saksa õiguses kasutusel olevast teoloogilise redutseerimise ning sise- ja välissuhtes tehtavate tehingute eristamise põhimõttest. Sise- ja välissuhtes tehtavate tehingute eristamine ei muuda aga hääleõiguse piirangu rakendamist sisuliselt paindlikuks, kuna selle puhul ei kuulu igakordselt hindamisele see, kas ühingu ja liikme huvid on vastassuunalised ning kuidas mõjutab hääleõiguse piiramine ja tehtav otsus ühingu enda huve. Seetõttu ei lahenda tehtud ettepanek hääleõiguse piirangu abstraktsusest ja formaalsusest tulenevaid probleemkohti, milleks on eelkõige liikme hääleõiguse piiramine olukordades, kus tegelikkuses vastuolu hääleõiguse piirangu eesmärgiga ei esine. Ühingu huvidest lähtuva liikme hääleõiguse piiramine võib kaasa tuua olukorra, kus kahjustada saavad tegelikkuses ühingu enda huvid. Autor on seisukohal, et tööühma tehtud ettepanek leevendaks eelnimetatud probleeme (liikmega tehingu tegemise puhul) juhul, kui seadusetäiendust „milles osaniku/aktsionäri huvi

²⁸² Käerdi, M. jt (viide 8), lk 569–570.

on vastuolus osaühingu/aktsiaseltsi huviga“ sisustada liikme ja ühingu huvide sisulise hindamisena, arvestades seejuures juhtumi üksikasju ning ühingu enda huve.

4.4 Huvide konflikt kui hääleõiguse piiramise ümberlükatav eeldus

Autori hinnangul võib ühe hääleõiguse piirangu paindlikuma reguleerimismudelina käsitleda ka ennetavate formaalsete reeglite (*ex ante*) ja paindlike standardite (*ex post*) kombineeritud lahendust. Õigusteadlane Matteo Gatti on Ameerika Ühendriikide Delaware'i ühinemiste ja omandamiste (M&A) regulatsiooni osas väljendanud seisukohta, et Delaware'i M&A õiguses tuleks hääleõiguse piiranguid reguleerida just formaalsete reeglite ja paindlike standardite kombinatsioonina, et vähendada kummagi reguleerimisviisi negatiivseid tagajärgi. Reeglite ja standardite kombinatsioon piiraks seaduses ette nähtud juhtudel liikme hääleõigust, kuid tegemist oleks ümberlükatava eeldusega. Teisisõnu sätestaks seadus eelduse, et hääletav liige on hääletamisel huvide konfliktis.²⁸³ ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 hääleõiguse piirangu kontekstis tähendaks see seda, et nimetatud normides sätestatud juhtumgruppide korral oleks liikme hääleõigus eelduslikult piiratud ning liikme õigus nimetatud otsuse suhtes häält anda piiratud. Hääleõiguse piirangust vabanemiseks tuleks liikmel seaduses sätestatud eeldus ümber lükata.

Eesti õiguse tähenduses oleks eelkäsitletud eelduse näol tegemist TsMS § 230 lg 1 tähenduses tõendamiskoormuse erandiga. Õiguskirjanduses ollakse seisukohal, et kui üldreegli kohaselt peab pool tõendama neid asjaolusid, millele tugineb tema nõue või vastuväide, siis seadusest tuleneva eelduse ehk presumptsiooniga on võimalik üldreeglist kõrvale kalduda. Presumptsiooni peetakse õiguslikuks meetmeks, mille esinemise korral on seaduse rakendaja kohustatud mingi fakti olemasolu või puudumist eeldama ja seda vaatamata sellele, et pool selle tõendamiseks ühtegi tõendit esitanud ei ole. Eeldusi ehk presumptsioone on võimalik aga ümber lükata, esitades selleks vähemalt *prima facie* tõendeid.²⁸⁴ Seega tähendaks hääleõiguse piirangu ümberlükatava eeldusena sätestamine, et kui liige ei suuda ÄS 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s sätestatud juhtumgruppide korral tõendada vastupidist, oleks liikme hääleõigus piiratud.

Autori hinnangul on eelkäsitletud reeglite ja standardite kombinatsioonina võimalik reguleerida ÄS §-s 177 ja §-s 303 sätestatud hääleõiguse piirangut. Siiski ei tohiks huvide konflikti eeldus laieneda kõikidele ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 juhtumgruppidele. Autori hinnangul tuleks abstraktne ja formaalne hääleõiguse piirang rakendada juhul, kui otsustakse tema vabastamist kohustusest või vastutusest. Tegemist on olukorraga, kus liikme ja ühingu huvi on

²⁸³ Gatti, M. (viide 218), lk 277–278.

²⁸⁴ Kangur, A. TsMSK § 230/3.2.3.2.

fundamentaalselt vastassuunaline, mistõttu on ka keeruline leida juhtumit, kus ühingu huvides oleks liikme kohustusest või vastutusest vabastamine. Seda lahendust toetab ka tõsiasi, et isegi õigusaktides, mis kapitaliühingu liikmetele üldist hääleõiguse piirangut ette ei näe, piiratakse siiski liikme hääleõigust olukorras, kus otsustamisel on tema vabastamine kohustusest või vastutusest.²⁸⁵ Seetõttu tuleks ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 juhtumgrupp, mis käsitleb liikme vabastamist kohustusest ja vastutusest, jätta muutmata. Sellisel juhul ei oleks liikmel võimalik hääleõiguse piirangust vabaneda. Ühtlasi tuleks kehtival kujul säilitada ÄS § 177 ja § 303 muud lõiked, mis käsitlevad ühe liikmega ühingut ning hääleõiguse piirangu mitterakendumist juhtorgani liikme ametisuhte küsimustes.

Ülejäänud ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 sätestatud juhtumgruppide korral eeldaks seadus liikme ja ühingu vaheliste huvide vastassuunalisust ehk huvide konflikti. Eelduslikult oleks liikme hääleõigus nendes küsimustes piiratud vastavalt kehtivale regulatsioonile. Seega tuleks ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 sätestada näiteks järgnevalt: „Liige ei või hääletada, kui otsustatakse tema vabastamist kohustusest või vastutusest. Eeldatakse, et liikme ja ühingu huvide vastuolu tõttu ei või liige hääletada, kui otsustakse liikme ja ühingu vahel tehingu tegemist või liikmega õigusvaidluse pidamist ning selles tehingus või õigusvaidluses ühingu esindaja määramist või küsimusi, mis puudutavad selle kontrollimist või hindamist, milline on liikme või tema esindaja tegevus juhatuse või nõukogu liikmena. Esindatuse määramisel selle liikme hääli ei arvestata.“²⁸⁶

Vastupidiselt hääleõiguse piirangu teleoloogilisele redutseerimisele tuleks eeltoodud eeldusena sätestatud hääleõiguse piirangu puhul hinnata liikme ja ühingu huvide vastuolu sisuliselt. See tähendab, et hinnata tuleb liikme ja ühingu huve vastavalt üksikjuhtumi asjaoludele, mitte üksnes abstraktsel tasemel. Ka M. Gatti on seisukohal, et kui liige tõendab, et andis oma hääled sellise tulemuse saavutamiseks, mis vastab ühingu huvidele, peaks ta hääleõiguse piirangust vabanema.²⁸⁷ Teisisõnu tuleks liikmel tõendada kahjuliku huvide konflikti puudumist. Arvestades, et hääleõiguse piirangu eesmärgiks on ühingu huvide kaitse liikme vastanduva erahuvi ja liikmega tehtavate kahjulike tehingute eest, ei tohiks olla eelnimetatud tõendamiskoormus ebamõistlikult kõrge. Kuna ühingu huvides hääletamine on hinnanguline kriteerium, jääb see lõppastmes kohtupraktika kujundada. Näiteks Ühendkuningriigi õiguses

²⁸⁵ Ühendkuningriigi CA 2006 s 239; Ka European Model Companies Act, mis üldist liikme hääleõiguse piirangut ette ei näe, piirab section 11.11 kohaselt liikme hääleõigust juhul, kui otsustatakse liikme vabastamist kohustusest või vastutusest. Vt selle kohta täpsemalt Andersen, P. K. jt, lk 247–248.

²⁸⁶ Sõnad „liige“ ja „ühing“ tuleb asendada sõnadega „osanik“, „osaühing“, „aktsionär“ ja „aktsiaselts“ vastavalt ühinguvormile.

²⁸⁷ Gatti, M. (viide 218), lk 277.

lähtutakse liikmete ühingu huvides tegutsemise hindamisel põhimõttest, et ühingu huvidest lähtumist saavad eelkõige hinnata liikmed ise ning kui liige tegutseb heas usus ning eesmärgiga edendada ühingu enda huve, ei saa kohus ega vähemus sekkuda. See ei kehti aga juhul, kui liige tegutseb kuritarvituse või eeliste omandamise eesmärgiga või kui mõistliku isiku seisukohast ei ole konkreetne tegevus selgelt ühingu huvides.²⁸⁸

Autori hinnangul võimaldab eeldusena sätestatud hääleõiguse piirang lahendada või vähemalt leevendada töös osundatud kehtiva hääleõiguse piirangu abstraktsusest ja formaalsusest tulenevaid probleeme. Olukorras, kus ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 piiraksid ühingu huvides hääletava liikme hääleõigust, oleks hääleõiguse piirangule allutatud liikmel võimalik piirangust vabaneda, kui ta tõendab, et tema antud hääl teenib ühingu huve. Ühtlasi takistab huvide konflikti eeldus vähemusel ühingu huvides tehtavat otsust pahatahtlikult blokeerida. Ühingu huvidele vastava otsuse kehtima jäämine oleks tagatud ka olukorras, kus vähemus hääletab vastupidiselt enamusele põhjusel, et vähemusel on otsusest teine arusaam. Kuigi nn seaduslikud eriarvamused vähemuse ja enamuse vahel ei ole ühinguõiguses taunitavad, peab otsus olema siiski vastu võetud lähtudes peamiselt ühingu enda huvidest. See tähendab, et hääleõiguse piirangu regulatsioon ei tohiks takistada ühingu huve enim edendava otsuse vastuvõtmisest.

Hääleõiguse piirangu sätestamine eeldusena ei satuks vastuollu hääleõiguse piirangu eesmärgiga. Nagu ka varasemalt välja toodud, on hääleõiguse piirangu puhul eesmärgiks ühingu huvide kaitse oma liikme vastanduva erahuvi eest. Teisisõnu on hääleõiguse piirangu eesmärgiks reguleerida ühingu otsustusprotsessi selliselt, et hääletamisel arvestataks üksnes ühingu huve silmas pidavate häältega. Reguleerides hääleõiguse piirangut läbi huvide konflikti eelduse, on see eesmärk saavutatav. Veelgi enam, ühingu huvide kaitse eesmärk on saavutatav ilma liikmete hääleõiguse ebavajaliku (olukord, kus hääleõiguse piirangule allutatud liige hääletab või soovib hääletada ühingu huvides) piiramiseta. Kuna eelnevalt leidis tuvastamist, et eeldusel põhinev hääleõiguse piirang seab esiplaanile ühingu enda huvid, vastab see autori hinnangul võrreldes kehtivas õiguses sätestatud regulatsiooniga suuremal määral hääleõiguse piirangu eesmärgile. Kehtiv regulatsioon keskendub aga üksnes huvide konfliktide ennetavale vältimisele, kuid hääleõiguse piiramine huvide konflikti vältimiseks ei ole eesmärk omaette, vaid see on eesmärgi saavutamiseks kasutatav abinõu.

Samas on eelkäsitletud lahendusele võimalik tuua ka vastuargumente. Reeglite ja standardite kombineeritud lahendusele on vastuargumendiks toodud asjaolu, et tegemist on sisuliselt ikkagi standardi-tüüpi regulatsiooniga, mis toob kaasa õigusselguse vähenemise, seaduse

²⁸⁸ Morse, G., lk 65; Hannigan, B. (viide 161), vnr 5-27.

rakendamisel tehtavate vigade kasvu ning vaidlustamiste arvu ja sellest tulenevate kulude suurenemise. Samas tagab huvide konflikti eeldamine, et vaidlustamisega kantavad kulud aitavad vähendada põhjendamatute vaidlustamiste riski.²⁸⁹ Eelkäsitletud põhjused on küll iseenesest kaalukad, kuid hääleõiguse piirangu kontekstis tuleb arvestada ka sellega, et hääleõiguse piiramine on liikme ilmajätmine tema ühest kõige olulisemast õigusest. Kapitaliühingu liikmele on hääleõigus ning sellest tulenev võimalus ühingu juhtimises osaleda fundamentaalse tähendusega. Seetõttu ei tohi hääleõiguse piirang kui *ultima ratio* abinõu piirata liikme õigusi rohkem, kui see on eesmärgi saavutamiseks vältimatult vajalik. Õigusselgus ja regulatsiooni rakendamise lihtsus ei saa autori hinnangul üles kaaluda hääleõiguse piirangu rakendamist ulatuses, milles see ei vasta oma eesmärgile.

Sätetades hääleõiguse piirangu eeldusena, väärrib autori hinnangul rõhutamist ka positiivse tuvastushagi problemaatika. Õiguskirjanduses on korduvalt juhitud tähelepanu probleemile, et Eesti õiguses puudub hääleõiguse piirangu rikkumise korral võimalus saavutada ühingu huvide kaitseks vajaliku otsuse vastuvõtmist. Kohtupraktikas on valitsevaks kujunenud seisukoht, et hääleõiguse piirangut rikkudes tehtud otsus on võimalik kehtetuks tunnistada, kuid võimalik ei ole teistsuguse sisuga otsust vastuvõetaks lugeda. Kui hääleõiguse piirangut on ebaõigesti kohaldatud, peaks kohtul olema võimalik tuvastada protokollil alusel konkreetse sisuga otsuse olemasolu.²⁹⁰ Kuigi tegemist on kehtiva õiguse probleemkohaga, vajab ka eeldusel põhinev hääleõiguse piirang oma eesmärgipäraseks rakendamiseks positiivse tuvastushagi lubatavust.

Eelneva põhjal võib kokkuvõttes järeldada, et hääleõiguse piirangu sätestamine ümberlükatava eeldusena vastab hääleõiguse piirangu eesmärgile ning võimaldab kõrvaldada või vähemalt leevendada kehtiva hääleõiguse piirangu abstraktsusest tulenevaid probleeme ning lähtuda peaasjalikult ühingu enda huvidest. Hääleõiguse piirangu eeldus tagab ühelt poolt regulatsiooni võimekuse vältida strateegilistes küsimustes häälteenamust omava isiku kuritarvitusi ühingu või vähemuse arvel ning teiselt poolt võimaldab piirata liikme hääleõigust üksnes vajalikus ulatuses ehk ühingu kahjuliku huvide konflikti olemasolul. Esiplaanile on võimalik seada ühingu enda huvid ning tagada seeläbi ka ühingu huvide kaitse.

²⁸⁹ Gatti, M. (viide 218), lk 277–280.

²⁹⁰ Käerdi, M. jt (viide 8), lk 572; Saare, K., Vutt, M. (viide 142), lk 629-630.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärgiks oli teha kindlaks, kas ÄS §-s 177 ja §-s 303 sätestatud hääleõiguse piirangu kohaldamise tingimused ja põhimõtted tagavad ühingu kui iseseisva isiku huvide kaitse ning võimaldavad jõuda ühingu huvidele vastava otsuseni. Eelneva tulemusel esitati töös ka ettepanekud, kuidas võiks Eesti kehtivas õiguses sätestatud osaniku ja aktsionäri hääleõiguse piirangu regulatsiooni edasi arendada. Magistritöö esimeseks hüpoteesiks oli, et kehtiv hääleõiguse piirangu regulatsioon ei võimalda oma abstraktse ja formaalse rakendamise tõttu alati tagada ühingu huvide kaitset ning võib teatud juhtudel viia vastupidise olukorrani ehk ühingu huvide kahjustamiseni. Töö teiseks hüpoteesiks oli, et paindlikum hääleõiguse piirangu regulatsioon võimaldaks ühingu huvide kaitse eesmärki suuremas ulatuses realiseerida ja lähtuda otsuse tegemisel peaaesjalikult ühingu enda huvidest.

Kapitaliühingu liikmel võib teatud juhtudel tekkida soov lähtuda otsuse tegemisel mitte ühingu, vaid enda isiklikest majanduslikest huvidest, mistõttu on hääleõiguse piirangu eesmärgiks kaitsta ühingu huve ning tagada, et otsus tehakse ühingu, mitte liikme isiklikes huvides. Hääleõiguse piirangu tegelikuks eesmärgiks tuleb pidada ühingu enda huvide kaitset, mitte kitsalt huvide konflikti vältimist. Huvide konflikti vältimine ei ole eesmärk omaette, vaid üksnes abinõu, millega ühingu huvide kaitset kui tegelikku eesmärki saavutada.

Kehtivas õiguses on kapitaliühingu liikme hääleõiguse piirang sätestatud abstraktse *numerus clausus* loeteluna: ÄS § 177 lg-s 1 ja § 303 lg-s 1 sätestatud juhtumgruppide korral on liikme hääleõigus piiratud sõltumata sellest, kas liikme ja ühingu vahel ka tegelikkuses sisuline ja kahjulik huvide konflikt esineb. Hääleõiguse piiramisel ei arvestata tegelikult sellega, kas hääleõiguse piiramine ja tehtav otsus vastavad ühingu huvidele. Kuigi hääleõiguse piirangu reeglistik on abstraktne ja formaalne, siis hääleõiguse piirangule allutatud isikute tuvastamine nõuab seotud isikute puhul igakordset sisulist hindamist.

Üheks peamiseks hääleõiguse piirangu juhtumgrupiks on ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 kohaselt liikme vabastamine kohustusest või vastutusest. Sellisel juhul on hääletava liikme ja ühingu huvid otseselt vastassuunalised. Nimetatud hääleõiguse piirangu juhtumgruppi tuleb pidada oma eesmärgile vastavaks, sest selle rakendamisel ei piirata liikme hääleõigust põhjendamatult ega kahjustata ühingu enda huve. Ka Ühendkuningriigi õiguses, kus ei ole üldist liikme hääleõiguse piirangut sätestatud, on kohustusest või vastutusest vabastamise otsustamisel liikme hääleõigus piiratud.

Teine peamine hääleõiguse piirangu juhtumgrupp on liikmega tehingu tegemine. Vältimaks olukorda, kus hääleõiguse piirangule alluksid kõik ühingusisesed tehingud, tuleb hääleõiguse piirangu sätteid eesmärgipäraselt kitsendada ehk teleoloogiliselt redutseerida ning välistada hääleõiguse piirangu alt sisesuhtes tehtavad tehingud, kus huvide konflikt esineb üksnes liikmete endi vahel. Ülejäänud sise- ja välissuhtes tehtavate tehingute puhul on liikme hääleõigus piiratud. Eelnev põhimõte ei muuda sisuliselt hääleõiguse piirangu abstraktset ja formaalset rakendamist. Abstraktse ja formaalse rakendamise tõttu on hääleõiguse piirangu kohaldamisalas ka sellised tehingud, mille puhul ei esine tegelikult liikme ja ühingu vahelist sisulist huvide konflikti, või mis on hoopis ühingu kasulikud. See ei ole aga kooskõlas hääleõiguse piirangu tegeliku eesmärgiga. Abstraktne ja formaalne hääleõiguse piirangu regulatsioon võimaldab vältida häälteenamise omajate kuritarvitusi, kuid samas suurendab abstraktne ja formaalne regulatsioon vähemuse võimalusi oma õigusi kuritarvitada, kuna hääleõiguse piiramise tagajärjel antakse teatud juhtudel otsuse tegemise õigus vähemuse kätte. Eelkõige on vähemusel võimalus otsuste vastuvõtmist pahatahtlikult või strateegiliselt blokeerida. Kahjustada saavad sellisel juhul ühingu enda huvid. Nendes aspektides ei taga hääleõiguse piirangu regulatsioon ühingu huvide kaitset.

Eeltoodud hääleõiguse piirangu abstraktsusest ja formaalsusest tulenevad probleemid on omased ka teistele peamistele hääleõiguse piirangu juhtumgruppidele. Hääleõiguse piirangut liikmega õigusvaidluse pidamise ja ühingu organisse kuuluva liikme tegevuse kontrollimise otsustamisel võib üldiselt pidada põhjendatud ja ühingu huvide kaitse eesmärgile vastavaks abinõuks, kuna sarnaselt kohustusest ja vastutusest vabastamisele on tegemist olukordadega, kus liikme ja ühingu huvid on selgelt vastassuunalised. Huvide konflikt ei pruugi aga tähendada kahjulikke mõjutusi ühingu huvidele. Näiteks ei ole ühingu huvides reageerida igale rikkumisele õigusvaidlusega. Kehtiv regulatsioon ei võimalda oma abstraktsuse tõttu arvestada iga üksikjuhtumi asjaoludega ning ühingu enda huvidega.

Seega võib hääleõiguse piirangu abstraktne ja formaalne rakendamine teatud juhtudel vastupidiselt oma eesmärgile kaasa tuua otsuse vastuvõtmise, mis ei vasta ühingu huvidele. Seepärast käsitleti magistritöös ka küsimust, kas hääleõiguse piirangu rakendumisel võimaldab kehtiv õigus muude vahenditega jõuda otsuseni, mille puhul oleksid esiplaanil eelkõige ühingu enda huvid. Sellisteks vahenditeks võivad olla liikme kohustus ja keeld hääletada teatud viisil, otsuse kehtetuks tunnistamise reeglistik ja põhikirjavabadus.

Ühinguõiguslikust hea usu põhimõttest ja ühingu huvide primaarsuse põhimõttest tuleneb teatud juhtudel kapitaliühingu liikmetele kohustus teatud viisil hääletada ehk aktiivne

hääletamiskohustus. Olukordades, kus hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmed ei lähtu otsuse tegemisel ühingu huvidest, ei võimalda hääletamiskohustus reeglina siiski ühingu huvidele vastava otsuseni jõuda. Kuigi ühinguõigusliku hea usu põhimõtte kohaselt peab liige arvestama ühingu enda huvidega ning nende kahjustamisest hoiduma, siis aktiivset hääletamiskohustust saab hea usu põhimõttest tuletada üksnes erandjuhtudel, eelkõige, kui see on ühingu huvides vajalik ning sellest sõltub ühingu jätkusuutlikkus ja tegutsemisvõime. Üldist ühingu huvides hääletamise kohustust kehtiv õigus ette ei näe. Hääleõiguse piirangu kohaldamisalasse kuuluvad otsused on kahtlemata ühingu huvide aspektist olulised, kuid vähemalt üldjuhul puudub neil otsene mõju ühingu jätkusuutlikkusele või tegutsemisvõimele. Isegi kui erandjuhtudel võib liige olla kohustatud teatud viisil hääletama, on kehtiv õiguspärasus seisukohal, et hea usu põhimõttega vastuolus olev hääleõigus on kehtiv ning otsuse kehtetuks tunnistamine on välistatud. Olukordades, kus hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmed ei lähtu otsuse tegemisel ühingu huvidest, ei võimalda üldjuhul ühingu huvideni vastava otsuseni jõuda ka TsÜS § 38 lg 1 teises lauses sätestatud hääleõiguse kuritarvitamise keeld, kuna nimetatud säte nõuab otsuse kehtetuks tunnistamiseks lisaks kuritarvitusele ka eeliste omandamist. Ühingu huve edendavale otsusele vastu hääletamisega ei kaasne aga üldjuhul eeliste omandamist.

Lisaks hääletamiskohustusele leidis käsitlemist küsimus, kas otsuse kehtetuks tunnistamise reeglistik võimaldab jätta hääleõiguse piirangut rikkudes tehtud otsuse kehtetuks tunnistamata juhul, kui otsuse kehtetuks tunnistamine ei vastaks ühingu huvidele. ÄS §-d 178 ja 302 näevad otsuse kehtetuks tunnistamiseks ette objektiivse õigusvastasuse. Seega kui otsus on vastu võetud hääleõiguse piirangu reegleid rikkudes, tuleb otsus kehtetuks tunnistada. Kohtupraktikas on erandjuhul peetud otsuse tühisusele tuginemist lubamatuks, kui selle eesmärgiks on kahju tekitamine teistele liikmetele või ühingule endale. Käesoleva töö kontekstis tähendab see seda, et üksnes sisulise huvide konflikti puudumine ei võimalda hääleõiguse piirangut rikkunud otsust kehtima jätta. Siiski tuleks otsuse vaidlustamist pidada lubamatuks olukorras, kus hääleõiguse piirangule mitteallutatud liikmed takistavad ühingu huvides tehtava otsuse vastuvõtmist pahatahtlikult. Tegemist peab olema aga erandliku olukorraga. Selles küsimuses on kohtupraktika veel välja kujunemata.

Eeltoodud kitsaskohtade vältimiseks võiks lahenduseks olla hääleõiguse piirangu reguleerimine ühingu põhikirjas. Eesti ja Saksa õiguse valitseva arvamuse kohaselt peetakse hääleõiguse piirangu reeglistikku liikme kaitse miinimumregulatsiooniks, mistõttu on põhikirjas lubatud hääleõiguse piirangu reeglites kokku leppida üksnes seadusest rangemas suunas. Lubatud on hääleõiguse piirangu reeglistikku laiendada ja täpsustada, kuid valitseva arvamuse kohaselt ei

tohi see viia hääleõiguse piirangu seadusjärgse regulatsiooni kitsendamiseni. Autori hinnangul tuleks hääleõiguse piirangu imperatiivsust hinnata mitte üksnes seadusjärgse regulatsiooni, vaid ka hääleõiguse piirangu eesmärgi kaudu. Nii peaks olema lubatud täpsustused, millega seatakse hääleõiguse piirangu rakendamine sõltuvusse sisulise huvide konflikti olemasolust.

Seega leidis kinnitust töö esimene hüpotees, et kehtiv hääleõiguse piirangu regulatsioon ei võimalda oma abstraktse ja formaalse rakendamise tõttu alati tagada ühingu huvide kaitset ning võib teatud juhtudel viia vastupidise olukorrani ehk ühingu huvide kahjustamiseni. Seetõttu leidsid töös käsitlemist hääleõiguse piirangu paindlikuma reguleerimise võimalused. Hääleõiguse piirangu reguleerimise puhul tuleb ühelt poolt tagada regulatsiooni võimekus strateegilistes küsimustes enamuse kuritarvitusi ennetada ja ära hoida. Teiselt poolt tuleb vältida formaalsest ja abstraktselt rakendamisest tekkivat põhjendamatut hääleõiguse piiramist ning ühingu huvide kahjustumise võimalust. Õigus hääletada ja seeläbi ühingu juhtimises osaleda on kapitaliühingu liikme üks olulisematest õigustest ning eriti oluline on see õigus väikese liikmete arvuga ühingute puhul.

Üks võimalus hääleõiguse piirangu paindlikumaks reguleerimiseks on lähtuda Ühendkuningriigi õiguse eeskujust. Ühendkuningriigi õiguses on liikme hääleõiguse piirang ette nähtud üksnes olukorras, kus ühingu juhatuse liikmeks olev liige otsustab enda juhatuse liikme kohustuse rikkumise heakskiitmist. Muudel juhtudel liikme hääleõigust otseselt ei piirata, kuid liikme hääleõigusele seavad piirangud üldisest õigusest tulenevad hääleõiguse kuritarvitamise, eeliste omandamise ja vähemuse kahjustamise keelud. Ühendkuningriigi õiguses ei lahendata liikme ja ühingu vahelist huvide konflikti ennetava hääleõiguse piiranguga, vaid kuritarvitustele reageeritakse vastavalt kuritarvituse liigile tagantjärgi kas derivatiivhagi või kuritarvituse vastase kaitseabinõu (*unfair prejudice remedy*) kaudu. Kokkuvõttes võimaldab Ühendkuningriigi õiguse lahendus kõrvaldada Eesti kehtiva hääleõiguse piirangu regulatsiooni negatiivseid tagajärgi. Hääleõiguse kasutamise sisuline ja tagantjärgi hindamine võimaldaks seada esiplaanile ühingu enda huvid ja hoida ära liikme hääleõiguse piiramise olukordades, kus liikme ja ühingu vahel puudub kahjulik huvide konflikt. Samas ei võimalda hääleõiguse piirangu juhtumgruppide kaotamise korral (v.a kohustusest ja vastutusest vabastamine) kehtiv Eesti õigus sellest tuleneda võivatele kuritarvitustele vajalikus ulatuses reageerida. Ühendkuningriigi õiguse lahenduse rakendamiseks vajaks Eesti kehtiv õigus derivatiivhagi seadustamist ning TsÜS § 38 lg 1 ls-s 2 sätestatud õiguskaitsevahendi rakendamise lihtsustamist.

Lisaks analüüsiti töös, kas ühinguõiguse revisjoni raames tehtud ettepanek sätestada hääleõiguse piirangu üldine printsiip liikmega tehingu tegemisel vähendaks kehtiva regulatsiooni abstraktsust ja formaalsust. Ettepaneku kohaselt tuleks ÄS § 177 lg-t 1 ja § 303 lg-t 1 täiendada printsiibiga, mille kohaselt ei või liige hääletada enda ja ühingu vahelise sellise tehingu tegemisel, milles tema huvi on vastuolus ühingu huviga. Nimetatud printsiip lähtub Saksa õiguse eeskujul ühingu sise- ja välissuhtes tehtavate tehingute eristamisest ja hääleõiguse piirangu sätete teoloogilisest redutseerimisest. See ei muuda aga hääleõiguse piirangu rakendamist sisuliselt paindlikuks. Autori hinnangul võiks tehtud ettepanek leevendada regulatsiooni abstraktsusest tulenevaid negatiivseid tagajärgi juhul, kui eelnimetatud üldist printsiipi sisustada liikme ja ühingu huvide sisulise hindamisena, mis arvestaks juhtumi üksikasjadega ning ühingu enda huvidega.

Hääleõiguse piirangu paindlikumaks reguleerimiseks on võimalik kasutada ka formaalsete reeglite ja paindlike standardite kombineeritud lahendust, sätestades hääleõiguse piirangu ümberlükatava eeldusena. See tähendaks, et ÄS § 177 lg 1 ja § 303 lg 1 juhtumgruppide korral oleks liikme hääleõigus eelduslikult piiratud ning piirangule allutatud hääletega otsuse tegemisel ei arvestataks. Hääleõiguse piirangust vabanemiseks tuleks liikmel seaduses sätestatud eeldus ümber lükata, tõendades, et liige andis oma hääled tulemuse saavutamiseks, mis vastab ühingu huvidele. Teisisõnu tuleks liikmel tõendada kahjuliku huvide konflikti puudumist. Eeldusena sätestatud hääleõiguse piirang vajab aga sarnaselt kehtivale regulatsioonile oma eesmärgipäraseks toimimiseks positiivse tuvastushagi lubatavust olukordades, kus hääleõiguse piirangut on ebaõigesti kohaldatud. Huvide konflikti eeldus ei tohiks aga laieneda juhtumile, kui otsustatakse liikme kohustusest või vastutusest vabastamist, kuna nimetatud juhul peetakse ühingu ja liikme huvi fundamentaalselt vastassuunaliseks. Eeldusena sätestatud hääleõiguse piirang võimaldaks lahendada või vähemalt leevendada kehtiva regulatsiooni abstraktsusest tulenevaid probleeme ning lähtuda otsuse tegemisel ühingu enda huvidest. Huvide konflikti eeldus võimaldaks ühelt poolt vältida häälteenamust omava isiku kuritarvitusi ning teiselt poolt võimaldaks piirata liikme hääleõigust üksnes põhjendatud juhtudel ehk ühingule kahjuliku huvide konflikti olemasolul. Ühtlasi takistab huvide konflikti eeldus vähemusel ühingu huvides tehtavat otsust pahatahtlikult blokeerida. Esiplaanile on seega võimalik seada ühingu enda huvid ning tagada seeläbi ka nende kaitse. Seega leidis kinnitust ka töö teine hüpotees, et hääleõiguse piirangu paindlikum regulatsioon aitab ühingu huvide kaitse eesmärki paremini realiseerida ja lähtuda otsuse tegemisel peamiselt ühingu huvidest.

RESTRICTION OF SHAREHOLDERS' RIGHT TO VOTE IN ADOPTING RESOLUTIONS IN LIMITED LIABILITY COMPANIES (ABSTRACT)

Shareholders' resolutions in limited liability companies are taken by way of voting and are based on the majority rule. Under the majority rule a shareholders' resolution is adopted if over half of the votes are in favour of the resolution unless a greater majority requirement is required. Therefore, if the necessary majority requirement is met, the resolution will bind all shareholders, including those who voted against the resolution. When voting, it is common for shareholders to vote in a way which is in their own interest, even if it is detrimental to the company's interests. As a general principle, shareholders are free in exercising their voting powers, even to their own personal advantage. However, there are exceptions to this rule. Pursuant subsections 177 (1) and 303 (1) of the Estonian Commercial Code (CC), shareholders' right to cast a vote is restricted in the following abstract case groups: discharge of a shareholder from obligations or liabilities, conclusion of a transaction between the shareholder and the company, initiation of a legal dispute with the shareholder and issues relating to the monitoring or evaluation of the shareholders' or his representatives' activities as a management board or a supervisory board member.

The aim of the aforementioned voting restriction is to avoid conflicts of interests in order to safeguard and protect the interests of the company and to ensure that the shareholders' resolution is taken in the company's interests rather than in the personal interests of a shareholder. The case groups included in § 177 and § 303 of the CC are abstract legal rules in nature. If a resolution falls under the case groups included in the statute, the shareholders' right to vote is restricted irrespective of whether or not there is an actual conflict of interest and irrespective of whether the votes and the subsequent resolution are in the company's interest. § 177 and § 303 of CC are considered as *ultima ratio* regulation, because they restrict a shareholders' right to vote, which is considered as one of the shareholders' fundamental rights. Therefore, the regulation needs balance the aforementioned interests at stake. However, because of the voting restriction is abstract in nature, it is questionable whether the regulation can achieve its aim in safeguarding the interests of the company.

Following the above, the aim of this thesis was to determine whether the regulation restricting the shareholders' right to vote pursuant to § 177 and § 303 of CC is able to safeguard and protect the company's interests and to achieve a shareholders' resolution which is in the interests of

the company. In addition, proposals were made on how to further develop the regulation restricting the shareholders' right to vote. The first hypothesis of this master's thesis was that because of its abstract and formal nature, the regulation restricting the right to vote is not always able to safeguard and protect the interests of the company and could in some cases, contrary to its aim, harm the interests of the company. Pursuant to the second hypothesis, a less-abstract or a standard-based regulation would be more effective to protect the interests of the company and allow to primarily consider the company's own interests in adopting resolutions.

Pursuant to the aim of the thesis, the thesis is divided into four chapters. The first chapter focuses on the objectives and purposes of the of the regulation and its general principles of application. The second chapter analyses the decisions falling under the regulation, *i.e.* the substantive scope of the regulation and its conformity to its objectives. The third chapter focuses on the question whether the existing company law regulation enables to reach a shareholders' resolution which is in the interests of the company in situations where the abstract and formal nature of the voting restriction leads to the contrary. The fourth and final chapter analyses alternative options for regulating the restriction of shareholders' voting rights. Namely, the solutions used in UK law, the general principle of restriction of voting rights in transactions with shareholders and restriction of voting rights as a rebuttable presumption are analysed as alternatives to the existing regulation.

In order to achieve the aims of the thesis, analytical, qualitative and comparative research methods were used. Based on the sources used, a systematic overview and analysis was composed to test the hypotheses of the thesis. As the Estonian Commercial Code is largely based on the relevant German laws and German law provides a similar model for restricting shareholders' voting rights, German law was chosen as one of the comparable legal systems. UK law was chosen for the exact opposite reason. UK company law is based on many different principles than Estonian and German law. The sources of this thesis are the relevant laws of Estonia and of the comparable legal systems, in particular the Estonian CC and General Part of the Civil Code Act (GPCCA), German GmbHG and AktG and United Kingdom's CA 2006. Case law, commentaries and materials relating to the revision of Estonian company law are also used as the main sources. In addition, academic literature on relevant issues is also used.

As a result of the thesis, the following conclusions have been reached. The purpose of the restriction of shareholders' voting rights is to protect the interests of the company and to ensure that the shareholders' resolution will be adopted considering the company's interests as opposed to shareholders' personal interests. Case law has specified that the purpose of

restricting shareholders' right to vote is to avoid abuses by the majority and to protect the company from harmful transactions with its shareholders. However, the prevention of conflicts of interest should not be strictly viewed to be the aim of the regulation. Prevention of conflicts is not an end in itself, but only a means by which to achieve the protection of the company's interests.

The existing regulation restricts the shareholders' voting rights based on an abstract *numerus clausus* list: in the case groups provided for in subsections 177 (1) and 303 (1) of CC, a member's voting rights are restricted regardless of whether there is a conflict of interest between the member and the company. The regulation does not take into account whether the restriction of voting rights and the resolution to be adopted are in the interests of the company. Although the regulation restricting shareholders' right to vote is abstract and formal in nature, the identification of persons other than shareholders themselves subject to the restriction (personal scope) requires a substantive assessment in case of related parties. Because this is done on a case-by-case basis, there is no single general principle to determine the personal scope of the regulation.

One of the main case groups in which a shareholder's right to vote is restricted pursuant to subsections 177 (1) and 303 (1) of CC is discharge of a shareholder from an obligation or a liability. In such cases, the interests of the shareholder to be discharged and the interests of the company are fundamentally conflicting. Therefore, this case group must be considered to conform to its purpose, because its application does not unreasonably restrict a shareholder's right to vote and does not harm the company's interests. Even UK law, which does not foresee a general restriction of shareholders' voting rights, restricts a shareholder from voting on a decision by which he would be discharged from liability.

The second main case group in which a shareholder's right to vote is restricted pursuant to subsections 177 (1) and 303 (1) of CC is entering into a legal transaction with the company. However, a scenario where all transactions, including intra-company transactions, would be subject to the aforementioned restriction is not desirable. Therefore, the provisions of the restriction should be teleologically reduced or interpreted so that intra-company transactions, where there is a conflict of interest only between members themselves, should be excluded from the restriction to cast a vote. For all other intra-company and external transactions, the shareholder's right to vote is restricted. However, this principle does not in essence alter the abstract and formal application of the regulation. Due to the abstract and formal application, the scope of the restriction of voting rights also includes transactions in which there is no real

conflict of interest between the shareholder and the company or which are in the company's interests. This does not conform to the actual purpose of the regulation. Abstract and formal application of the restriction of shareholders' right to vote allows to effectively prevent abuses by majority shareholders. However, at the same time the abstract and formal regulation increases the opportunities for minority shareholders to abuse their rights, as the restriction of voting rights may result in minority decision-making. In particular, minority shareholders gain the opportunity to block decision making. In such cases, the interests of the company may be harmed. In these aspects, the regulation restricting shareholders' right to vote does not serve the purpose of protecting the company's interests.

The issues arising from the abstract and formal application of the restriction of voting rights are also inherent to other case groups included in subsections 177 (1) and 303 (1) of CC. A shareholder's right to cast a vote is restricted in cases where the resolution concerns the initiation of a legal dispute with the shareholder and in cases where the decision concerns evaluation and monitoring of a shareholders' activities as a member of the company's management or supervisory board. In these cases, the restrictions of the right to vote are generally justified and in line with the purpose of the regulation. As in the case of discharge, the interests of the shareholder subject to the resolution are fundamentally conflicted with the company's own interest. However, this does not necessarily mean that it is in the company's interests to initiate a legal dispute with a shareholder or engage in evaluation proceedings. Due to the abstract nature of the regulation, it does not allow to account for the different circumstances and particularities of each individual case and the interests of the company itself.

Contrary to its purpose, the abstract and formal application of the restriction on the right to vote may lead to adopting a resolution which is not in line with the company's interests. Therefore, the thesis also addresses the question whether the existing company law regulation allows, if the restriction of voting rights is applied, by other means to reach a resolution in which the interests of the company itself would be paramount. Such a result may be achievable by shareholders' obligations and prohibitions to vote in a certain way, regulation on the contestation of resolutions and by private ordering in the form of the company's articles.

In certain cases, the principle of good faith in company law and the obligation to pursue the interests of the company impose an obligation on the shareholder to vote in a certain way. Generally, if a shareholder whose voting rights are not restricted votes in a way which is contrary to the interests of the company, the shareholders' voting obligation does not allow to reach a resolution which is in the interests of the company. The obligation to vote in a certain

way can only be enforced in exceptional cases, mainly when it is necessary in order to safeguard the sustainability and the proper functioning of the company. The law does not foresee a general obligation to vote in a way which is in the company's best interests. The issue is that decisions falling within the scope of subsections 177 (1) and 303 (1) of CC are very rarely of such quality which would trigger the obligation to vote in a certain way. Another issue is that even if a shareholder is obliged to vote in a certain way, current case law does not allow to challenge and void the votes cast contrary to this obligation. In addition, if the application of the restriction of voting rights results in a resolution which is contrary to the company's interests, the prohibition on abuse of voting rights pursuant to subsection 38 (1) second sentence of GPCCA does not allow to contest the adopted resolution, because voting against a resolution which promotes the interests of the company does not involve unfair acquisitions of assets or benefits.

In addition to the obligation to vote in a certain way, it was considered whether the regulation regarding the contestation of resolutions allows not to revoke a resolution which is made in violation of the restriction of voting rights, if the revocation would cause harm to the interests of the company. § 178 and § 302 of CC require objective illegality in order to contest and revoke a resolution. Thus, if a resolution is adopted in breach of the restriction of the right to vote (§ 177 and § 303), the resolution must be revoked. However, case law has stated that in exceptional circumstances a shareholder may not rely on the voidness or nullity of a resolution if its purpose is to harm the interests of the company or other shareholders. In terms of the restriction of the right to vote, however, the mere absence of a substantive conflict of interest does not allow to leave the resolution unrevoked. However, in cases where shareholders not subject to the restriction use their voting rights to block a resolution which is in the company's interests, contestation of the resolution should not be allowed. The case law in this matter is still to be developed.

One of the solutions by which the aforementioned issues could be avoided would be to regulate the restriction of voting rights in the company's articles of association. However, according to the prevailing opinion under Estonian and German law, the regulation restricting the right to vote is considered as partially imperative, because it provides a statutory protection for shareholders' rights. Therefore, shareholders can only regulate this matter in a stricter way compared to the statutory regulation. Shareholders may expand and specify the rules regarding the restriction of voting rights, but this may not result in narrower application of the restriction compared to the statutory regulation. According to the author, the imperative extent of the restriction of voting rights should be assessed not only compared to the statutory regulation, but also through the purpose of the regulation. Thus, amendments which make the application of

the restriction of voting rights subject to the existence of a substantive conflict of interest or subject to the interests of the company itself should be allowed.

Therefore, the first hypothesis of the thesis was confirmed. Because of its abstract and formal nature, the regulation restricting the right to vote is not always able to safeguard and protect the interests of the company and could in some cases, contrary to its aim, harm the interests of the company. Hence, the possibilities for a more flexible regulation for the restriction of shareholders' voting rights were also analysed. The regulation restricting shareholders' right to vote must prevent and deter abuses by the majority shareholder(s) in strategic matters. On the other hand, the regulation should avoid unjustified restrictions of voting rights and harming the interests of the company. Unjustified restrictions of voting rights should be avoided as the right to vote and thus participate in the management of the company is of fundamental importance to a shareholder, especially in companies with a small number of shareholders.

One of the possibilities for a more flexible regulation would be to follow the example of UK company law. Under UK law, a shareholder's right to vote is restricted only in cases where the shareholders decide to ratify a breach of duty by a member of the board who is also a shareholder of the company. In that case, the shareholder whose breach is ratified, cannot vote on the resolution. In all other cases, shareholders' voting rights are not directly restricted, but the voting rights of shareholders are subject to common law restrictions, which prohibit abuse of voting rights, unfair acquisition of assets and benefits and minority oppression. Therefore, UK company law resolves shareholders' conflicts of interest not by a preventative restriction, but abuses and breaches are dealt with through either the derivative claim or the unfair prejudice remedy. In conclusion, UK law is able to solve the issues arising from the abstract and formal restriction provided for in Estonian law. Substantive and *ex post* review of the exercise of voting rights would allow to prioritize the interests of the company and prevent the restriction of a shareholder's right to vote in situations where there is no detrimental or actual conflict of interest between the shareholder and the company. However, if the case groups of subsections 177 (1) and 303 (1) of CC were to be removed (except discharge from an obligation or liability), the existing Estonian company law is not able to effectively deal with the potential abuses that may arise. The UK model cannot be implemented unless Estonian law adopts the derivative claim and simplifies the application of the remedy set out in subsection 38 (1) of GPCCA.

In addition, the thesis analysed whether the proposal made in the on-going company law revision would reduce the abstract and formal application of the existing regulation. Pursuant to the proposal, subsections 177 (1) and 303 (1) of CC should be supplemented with a principle

according to which a shareholder may not vote when entering into a transaction between a shareholder and the company is being decided in which the shareholder's interest conflicts with the company's interest. The mentioned principle is based on German law, which makes a distinction between intra-company and external transactions and teleologically reduces the regulation on restriction of voting rights. However, this does not make the implementation of the restriction less abstract. According to the author, the proposed principle could mitigate the negative consequences arising from the abstract nature of the regulation if the above-mentioned principle would require a substantive assessment of interests between the shareholder and the company.

In order to regulate the restriction of voting rights more flexibly, it is also possible to use a combination of formal rules and flexible standards and to establish the restriction of voting rights as a rebuttable presumption. This would mean that in the case groups of subsections 177 (1) and 303 (1) of CC, it would be presumed that a shareholder's right to vote is restricted and the restricted votes would not be accounted for. In order to escape the restriction, a shareholder should rebut the presumption by proving that the shareholder casted his votes to achieve a result that is in the company's interests. It must be noted that in order to achieve its purpose, case law should allow for the court to identify the adoption of a resolution in cases where the restriction has been incorrectly applied. The rebuttable presumption should not be extended to resolutions which relate to discharging a shareholder from an obligation or liability, as the interests of the shareholder and the company are fundamentally conflicted. Regulating the restriction of voting rights as a rebuttable presumption would enable to solve or at least mitigate the issues arising from the abstract and formal application of the current regulation. The presumption of a conflict of interests would, on the one hand, prevent abuses by the majority shareholder(s) and, on the other hand, only restrict the voting rights of a shareholder in justified cases. In addition, the presumption of a detrimental conflict of interests prevents minority shareholders from maliciously or strategically blocking a resolution made in the interests of the company. Thus, the second hypothesis of the thesis was confirmed that a more flexible regulation would be more able to protect the interests of the company and would allow to primarily consider the company's own interests in adopting resolutions.

LÜHENDID

AG	Aktiengesellschaft
AktG	Aktiengesetz
CA 2006	UK Companies Act 2006
CC	Estonian Commercial Code
ed	editor(s)
EMCA	European Model Companies Act
GmbH	Gesellschaft mit beschränkter Haftung
GmbHG	Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung
GPCCA	Estonian General Part of the Civil Code Act
hrsg	Herausgegeben
koost	koostaja(d)
RKTKm	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus
RKTKo	Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus
Rn	Randnummer
s	section
TlnRnKm	Tallinna Ringkonnakohtu määrus
TlnRnKo	Tallinna Ringkonnakohtu otsus
Uus aktsionäriõiguste direktiiv	Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2017/828, 17. mai 2017, millega muudetakse direktiivi 2007/36/EÜ seoses aktsionäride pikaajalise kaasamise soodustamisega (EMP's kohaldatav tekst)

KASUTATUD MATERJALID

KASUTATUD KIRJANDUS

1. **Andersen, P. K. jt.** European Model Companies Act (EMCA): First edition, 2017. – Nordic & European Company Law Working Paper No. 16-26/2017. – https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2929348 (14.04.2020).
2. **Angstner, P.** Shareholder conflicts in close corporations: between theory and practice. Evidence from Italian private limited liability companies. 05.10.2018. – https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3248192 (19.03.2020).
3. **Neville, M., Sørensen, K. E.** Enforcing shareholder duties through suspension of the exercise of voting rights. – Birkmose, H. S., Sergakis, K. (ed). Enforcing Shareholders' Duties. Edward Elgar 2019.
4. **Cahn, A., Donald, D. C.** Comparative Company Law: Text and Cases on the Laws Governing Corporations in Germany, the UK and the USA. Cambridge: Cambridge University Press 2010.
5. **Cheffins, B. R.** Company Law: Theory, Structure and Operation. Oxford: Clarendon Press 1998.
6. **Conac, P.-H.** The Shareholders' Duty Not to Abuse Rights. – Birkmose, H. S. (ed). Shareholders' Duties. Wolters Kluwer 2017.
7. **Davies, P. L.** Gower and Davies' Principles of Modern Company Law. Eight Edition. London: Sweet & Maxwell 2008.
8. **de Jongh, J. M.** Shareholders' Duties to the Company and Fellow Shareholders. – European Company Law 2012/9 Issue 3.
9. **Ferrarini, G. jt (ed).** Reforming Company and Takeover Law in Europe. Oxford: Oxford University Press 2004.
10. **Fleischer, H., Goette, W. (hrsg).** Münchener Kommentar zum GmbHG. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2019.
11. **French, D.** Mayson, French & Ryan on Company Law. 36th edition. Oxford: Oxford University Press 2019.
12. **Gatti, M.** It's My Stock and I'll Vote If I Want To: Conflicted Voting by Shareholders in (Hostile) M&A Deals. – University of Memphis Law Review 2016/47 No 1. – https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2738987 (15.03.2020).
13. **Gatti, M.** Upsetting Deals and Reform Loop: Can Companies and M&A Law in Europe Adapt to the Market for Corporate Control? – Columbia Journal of European Law 2019/25 No 1.
14. **Gilson, R. J.** A Model Company Act and a Model Company Court. – Stanford Law and Economics Olin Working Paper No. 489/2016. – https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2750256 (15.04.2020).
15. **Goette, W., Habersack, M., Kalss, S. (hrsg).** Münchener Kommentar zum Aktiengesetz. 4. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2018.
16. **Goshen, Z.** The Efficiency of Controlling Corporate Self-Dealing: Theory Meets Reality. – California Law Review 2003/91.

17. **Goshen, Z.** Voting (Sincerely) in Corporate Law. – Theoretical Inquiries in Law 2001/2. – https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=803104 (05.01.2020).
18. **Gutierrez, M., Saez, M. I.** A Contractual Approach to Discipline Self-dealing by Controlling Shareholders. – European Corporate Governance Institute – Law Working Paper No 138/2010. – https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2440663 (12.03.2020).
19. **Hannigan, B.** Company Law. Fifth edition. Oxford: Oxford University Press 2018.
20. **Hannigan, B., Prentice, D. (ed.).** Hannigan and Prentice: The Companies Act 2006 – A Commentary. London: LexisNexis Butterworths 2007.
21. **Heidinger, A., Leible, S., Schmidt, J. (hrsg).** Kommentar zum Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung. 3. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2017.
22. **Hollington, R.** Shareholders' Rights. Fourth edition. London: Sweet & Maxwell 2004.
23. **Kraakman, R. jt.** The Anatomy of Corporate Law: A Comparative and Functional Approach. Third edition. Oxford: Oxford University Press 2017.
24. **Kõve, V.** 10-aastane äriseadustik – tagasivaade senisele arengule. – Juridica IX/2005.
25. **Kõve, V. jt (koost).** Tsiviilkohtumenetluse seadustik I. Komm vlj. Tallinn: Juura 2017.
26. **Moor, M.** Äriühingu liikme õigus nõuda dividendide jaotamist. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi otsus asjas 3-2-1-89-14. – Juridica I/2015.
27. **Morse, G.** Charlesworth & Morse: Company Law. Sixteenth Edition. London: Sweet & Maxwell 1999.
28. **Mäntysaari, P.** Organising the Firm: Theories of Commercial Law, Corporate Governance and Corporate Law. Berlin: Springer 2012.
29. **Pattanaik, B.** The changing law on related party transactions: easing business at the cost of minority investors? – International Company and Commercial Law Review 2016/27 No 5.
30. **Posner, E. A.** Standards, Rules, and Social Norms. – Harvard Journal of Law & Public Policy 1997/21 Issue 1.
31. **Reynisson, K.** Related Party Transactions: Analysis of Proposed Article 9c of Shareholders' Rights Directive. – European Company Law 2016/13 Issue 5.
32. **Roach, L.** Company Law. Oxford: Oxford University Press 2019.
33. **Saare, K.** Hääleõiguse piirang kapitaliühingu huvide kaitse abinõuna – Juridica IX/2016.
34. **Saare, K. jt.** Ühinguõigus I. Kapitaliühingud. Tallinn: Juura 2015.
35. **Saare, K., Vutt, M.** Vähemusosaluse omajate võimalused kapitaliühingu huvidele vastava otsuseni jõudmiseks. Kahju hüvitamise näide – Juridica IX/2017.
36. **Spindler, G., Stilz, E.** Kommentar zum Aktiengesetz. 4. Auflage. Verlag C.H. Beck: München 2019.
37. **Tiivel, T.** Äriühingu juhtorgani liikme kohustused ja vastutus. Magistritöö. Juhendaja Paul Varul. Tartu: Tartu Ülikool 2004.
38. **Tröger, T. H.** Germany's Reluctance to Regulate Related Party Transactions: An Industrial Organization perspective. – SAFE Working Paper No 202. – https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3129300 01.03.2020).
39. **Varul, P. jt (koost).** Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Komm vlj. Tallinn: Juura 2010.

40. **Varul, P. jt.** Tsiviilõiguse üldosa. Tallinn: Juura 2012.
41. **Vutt, A.** Äriühingu organi otsuste vaidlustamisega seotud probleeme. – Juridica I/2005.
42. **Vutt, M.** Aktsionäri derivatiivnõue kui õiguskaitsevahend ja ühingujuhtimise abinõu. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011.
43. **Vutt, M.** Osaniku ja aktsionäri hääletamiskohustus ning hääle asendamine kohtulahendiga. Magistritöö. Juhendaja Kalev Saare Tartu 2017.
44. **Vutt, M.** Systematics of Shareholder Remedies—Origins and Developments. – Juridica International XVII/2010.

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

Eesti õigusaktid

45. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 19.03.2019, 23.
46. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. – RT I, 06.12.2018, 3.
47. Võlaõigusseadus. – RT I, 08.01.2020, 10.
48. Äriseadustik. – RT I, 28.02.2019, 11.

Euroopa Liidu õigusaktid

49. Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2017/828, 17. mai 2017, millega muudetakse direktiivi 2007/36/EÜ seoses aktsionäride pikaajalise kaasamise soodustamisega (EMPs kohaldatav tekst). – ELT L 132, 20.05.2017, lk 1-25.

Välisriikide õigusaktid

50. Aktiengesetz vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 12. Dezember 2019 (BGBl. I S. 2637) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/aktg/index.html> (01.02.2020).
51. Companies Act 2006. – <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> (17.03.2020).
52. Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 4123-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 10 des Gesetzes vom 17. Juli 2017 (BGBl. I S. 2446) geändert worden ist. – <https://www.gesetze-im-internet.de/gmbhg/index.html> (01.02.2020).

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Riigikohtu praktika

53. RKPJKo 3-4-1-3-12.
54. RKTKo 3-2-1-145-04.
55. RKTKo 3-2-1-102-07
56. RKTKo 3-2-1-65-08.

57. RKTko 3-2-1-145-08.
58. RKTko 3-2-1-7-10.
59. RKTko 3-2-1-106-10.
60. RKTko 3-2-1-116-10.
61. RKTko 3-2-1-133-11.
62. RKTko 3-2-1-156-12.
63. RKTko 3-2-1-72-13.
64. RKTko 3-2-1-55-14.
65. RKTko 3-2-1-76-14.
66. RKTko 3-2-1-89-14.
67. RKTko 3-2-1-74-15.
68. RKTko 3-2-1-81-15.
69. RKTko 3-2-1-82-15.
70. RKTko 3-2-1-26-17.
71. RKTko 3-2-1-44-17.
72. RKTko 2-16-6563.
73. RKTko 2-17-1725.
74. RKTko 2-17-9986.
75. RKTko 2-17-9391.
76. RKTkm 3-2-1-42-10.
77. RKTkm 3-2-1-97-11.
78. RKTkm 3-2-1-144-11.
79. RKTkm 3-2-1-86-13.
80. RKTkm 2-16-18531.

Ringkonnakohtu praktika

81. TlnRnKo 14.06.2013 tsiviilasjas 2-12-18857.
82. TlnRnKo 06.03.2018 tsiviilasjas 2-17-4961.
83. TlnRnKo 29.11.2018 tsiviilasjas 2-17-10698.
84. TlnRnKo 13.02.2019 tsiviilasjas 2-17-12817.
85. TlnRnKm 19.06.2015 tsiviilasjas 2-14-59875.
86. TlnRnKm 14.05.2019 tsiviilasjas 2-17-18752.

MUUD MATERJALID

87. Äriseadustiku muutmise seaduse eelnõu 733 SE seletuskiri. <https://www.riigikogu.ee/download/5c53690e-3d90-08a2-d4e0-21475f09a48c> (17.01.2020).
88. Äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus: Ühinguõiguse revisjoni töörühma eelnõu. 13.01.2020. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariseadustiku_ja_teiste_seaduste_muutmise_seadus.pdf (27.04.2020).
89. Bartkus, G. jt. Study on Minority Shareholder Protection. Final Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union 2018. – <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/1893f7b8-93a4-11e8-8bc1-01aa75ed71a1/language-en> (01.04.2020).
90. Eesti Advokatuuri äriõiguse komisjoni ettepanekud ühinguõiguse kodifitseerimise ettevalmistamisega seoses. 20.06.2014. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ees_ti_advokatuuri_arioiguse_komisjoni_ettepanekud.pdf (08.01.2020).
91. FCA Handbook: Listing Rules. Release 48, March 2020. <https://www.handbook.fca.org.uk/handbook/LR.pdf> (20.03.2020).
92. Järve, J. Eesti ühingute statistiline ülevaade. Eesti Rakendusuringute Keskus CentAR: 2019. – <https://centar.ee/wp-content/uploads/2019/08/2019.06.13-Eesti-%C3%BChingute-statistiline-%C3%BClevaade-l%C3%B5plik-1.pdf> (01.04.2020).
93. Käerdi, M. jt. Ühinguõiguse revisjon. Analüüs-kontseptsioon. Tallinn: Justiitsministeerium 2018. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/uhinguoiguse_revisjoni_analuus-kontseptsioon.pdf (07.01.2020).
94. Komisjoni soovitus nr 2004/913/EÜ, 14. detsember 2004, noteeritud äriühingute haldus-, juhtiv- või järelevalveorgani liikmete sobiva tasustamiskorra edendamiseks. – ELT L 385, lk 55-59.
95. Komisjoni soovitus nr 2009/385/EÜ, 30. aprill 2009, millega täiendatakse soovitusi 2004/913/EÜ ja 2005/162/EÜ seoses noteeritud äriühingute haldus-, juhtiv- või järelevalveorgani liikmete tasustamiskorraga. – ELT L 120, lk 28-31.
96. Riigikohus. Arvamus ühinguõiguse kodifitseerimise kohta. 19.06.2014. https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/riigikohtu_ettepanekud.pdf (08.01.2020).
97. Seletuskiri äriseadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse juurde: Ühinguõiguse revisjoni töörühma projekt arutamiseks. 13.01.2020. – https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/ariseadustiku_ja_teiste_seaduste_muutmise_seaduse_seletuskiri.pdf (27.04.2020).